

KIRKON ULKOMAANAVUN JA
SUOMALAISTEN HERÄTYSLIIKEJÄRJESTÖJEN
YHTEISTYÖ INKERIN KIRKON
RAKENTAMISESSA VUOSINA 1988–1993

Antti Luoma
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2013

Sisällysluettelo

I JOHDANTO.....	3
1. Tutkimustehtävä	3
2. Inkeri kirkko ja suomalaiset herätysliikkeet ennen vuotta 1988	9
2.1. Inkerin kirkko ennen vuotta 1917.....	9
2.2. Suomalaiset herätysliikkeyhteydet Inkeriin ennen vuotta 1917	10
2.3. Inkeriläiset Neuvostoliitossa 1917–1987.....	13
2.3.1. Inkerin kirkko ennen toista maailmansotaa	13
2.3.2. Inkeriläiset seurakunnat elpyvät	16
2.3.3 Herätysliikejärjestöjen seurakuntamatkat Inkeriin	19
3. Kirkon avustustoiminta ja suhteet herätysliikkeisiin ennen vuotta 1988	21
3.1. Kirkon Ulkomaanapu ennen vuotta 1988.....	21
3.2. Kirkon ja herätysliikejärjestöjen suhteet 1980-luvulla	22
II AVUSTUSTOIMINNAN ALKU VUOSINA 1988–1989.....	24
1. Inkeri-buumi alkaa.....	24
1.1. Kirkon Ulkomaanavun avustusprojekti syntyy	25
1.2. Inkerin kirkon itsenäisyysjulistus	28
2. Työntekijöitä Inkeriin	31
2.1. Koulutuksen järjestäminen	31
2.2. Evankeliset ja lestadiolaiset aloittavat puhujamatkat	33
III AVUSTUSTYÖN MONINAISUUS JA ERILLISYYS VUONNA 1990	37
1. Inkerin seurakunnista rovastikunta	37
2. Kirkkotalkoot alkavat	39
2.1. Kupanitsan kirkko.....	39
2.2. Kelton kirkko	41
3. Herättäjä-Yhdistys ja Ulkomaanapu yhteistyöhön	45
4. Työntekijäapua Inkeriin.....	48
4.1. Inkeriläisten pappiskurssi	48
4.2. KUA:n työvoima-apu Inkeriin.....	50
4.3. Evankelisten ja lestadiolaisten julistustyö vakiintuu	50
IV KOHTI YHTEISTÄ JA ITSENÄISTÄ KIRKKOA VUOSINA 1991–1993 ..	54
1. Kirkkojen rakennus jatkuu.....	54
1.1. Kupanitsan kirkon vihkiminen ja pappisvihkimys	54
1.2. Toksovan kirkon rakentaminen	56
2. Herätysliikkeet seurakunta- ja lähetystyöhön.....	58
2.1. Evankelisten ja lestadiolaisten toiminta seurakunnissa	58
2.2. Viidesläiset järjestöt mukaan Inkerin työhön	62
2.2.1. Kansanlähetys	62
2.2.2. Suomen Raamattuopiston Säätiö	63
2.2.3. Kansan Raamattuseura.....	65
2.3. Mordvan lähetystyö alkaa.....	66
2.4. IKLY:n perustaminen	72
2.5. Herätysliikeaktiiveista diakoneja ja pappeja Inkeriin.....	75
3. Herätysliikejärjestöt yhteistyöhön	80
3.1. Herätysliikkeiden yhteistyökokous.....	80
3.2. Kirkon Ulkomaanapu koordinoimaan yhteistyötä.....	83
3.3. Laajan neuvottelukunnan muodostaminen	86

4. Inkerin kirkko itsenäistyminen.....	91
4.1. Kirkon hallinto muodostuu	91
4.2. Isto Pihkala pääsihteeriksi, Leino Hassinen piispaksi	93
V TUTKIMUSTULOKSET	97
VI LIITTEET	106
Liite 1: Tutkimuksessa käsiteltävät herätysliike- ja lähetysjärjestöt.....	106
Liite 2: Inkerin luterilaiset seurakunnat 1920-luvulla ennen Stalinin vainoja.	107
Liite 3: Tutkimuksessa käsiteltävien Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinnon ja Kirkon Ulkomaanavun organisaatiot vuosina 1988–1993.	108
Liite 4: KUA:n kokonaistuotot ja tuki Inkeriin vuosina 1988–1993 (FIM)	109
Liite 5: IKLY:n ohjesääntö	110
Liite 6: Inkerin kirkon seurakunnat vuonna 1993	112
Liite 7: Inkerin kirkon pastorit ja diakonit vuoden 1993 alussa	113
Liite 8: Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan kokouksen 5.2.1993 läsnäolijat	114
Liite 9: Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan yhteistyöperiaatteet ja toimintatavat.....	115
VII LYHENTEET	118
VIII LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	119
1. Painamattomat lähteet	119
2. Painetut lähteet	119
3. Sanoma- ja aikakauslehdet.....	122
4. Internet-lähteet	123
5. Haastattelut.....	123
6. Kirjeet ja tiedoksiannot	124
7. Kirjallisuus	124
IX HENKILÖHAKEMISTO	129

I JOHDANTO

1. Tutkimustehtävä

Venäjällä toimiva evankelis-luterilainen Inkerin kirkko aloitti toimintansa itsenäisenä kirkkona vuoden 1992 alussa. Itsenäistymistä edelsi pitkä kehitysprosessi, jonka voidaan katsoa alkaneen vuonna 1988 Neuvostoliiton muutettua suhtautumistaan uskonnollisiin yhteisöihin. Samaan aikaan yhteydet Suomeen ja suomalaisiin helpottuivat ja suomalaisissa heräsi spontaanisti halu auttaa rajan takana olevaa sisarkirkkoa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinnon alainen Kirkon Ulkomaanapu (KUA) ryhtyi suunnittelemaan ja koordinoimaan Suomesta toimitettavaa apua inkeriläisiin seurakuntiin vuoden 1988 lopulla. Inkeriläisissä seurakunnissa tehtävästä avustustyöstä kiinnostuivat myös lähes kaikki Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa toimineet herätysliikejärjestöt.

Tutkimukseni selvittää Kirkon Ulkomaanavun ja herätysliikejärjestöjen avustustoimintaa inkeriläisissä seurakunnissa vuosina 1988–1993 yhteistyön näkökulmasta. Vastaan kysymyksiin, kuinka eri herätysliikejärjestöt tekivät yhteistyötä Kirkon Ulkomaanavun kanssa, Inkerin kirkon kanssa ja toisten herätysliikejärjestöjen kanssa. Pystyäkseen tutkimaan yhteistyön eri muotoja, on tutkimuksessani selvitettävä myös Inkerin kirkon kehityksen tärkeimmät vaiheet ja Kirkon Ulkomaanavun ja herätysliikejärjestöjen Inkerin työn päälinjat. Kuinka Kirkon Ulkomaanapu ja järjestöt avustivat inkeriläisiä seurakuntia ja vaikuttivat Inkerin kirkon kehitykseen? Tutkimuksen jännite nousee järjestöjen hyvin erilaisista suhteista Suomen evankelis-luterilaiseen kirkon johtoon ja toisaalta keskinäisten suhteiden vaihtelevuudesta.

Vastaan tutkimuskysymyksiini pääosin aikalaislähteiden pohjalta. Niiden ymmärtämiseksi hyödynnän tutkimuksessani myös painettuja lähteitä, haastatteluja ja kirjallisuutta. Tutkimusmenetelmäni on aineistolähtöinen historiantutkimus, jossa käytetään kvalitatiivista metodia. Tavoitteeni on tuoda tapahtumahistoriallisella kerronnalla selkeästi esiin tapahtumakulkujen syyt ja seuraukset. Siten tutkimukseni etenee kolmen pääluvun osalta kronologisesti, mutta alalukujen osalta temaattisesti erillisten tapahtumien selkiyttämisen vuoksi. Suomen kirkkohistorian tutkimuskentässä tutkimukseni sijoittuu uskonnollisten herätysliikkeiden historiaan, koska se käsittelee kirkon sisällä toimivien herätysliikkeiden ja kirkon keskusorganisaation välisiä suhteita.

Rajaan tutkimukseni käsittelemään herätysliikkeiden työtä niiden keskusjärjestöjen tekemän työn kautta (liite 1), enkä yksittäisten liikkeisiin kuuluneiden henkilöiden kautta. Poikkeuksena on esikoislestadiolainen herätysliike, jonka keskusorganisaatio Esikoislestadiolaiset ry on järjestönä hyvin kevyt ja liike toimii enimmäkseen tiiviinä kansanliikkeenä. Tutkimukseni ulkopuolelle jäävät suomalaisten Venäjällä järjestämät missio-tilaisuudet ja Suomen Rauhanyhdistyksen Keskusyhdistyksen Venäjän työ, koska ne eivät kohdistuneet suoraan Inkerin kirkkoon. Tutkimus ei myöskään käsittele suomalaisten seurakuntien ystävyysseurakuntatyötä.

Tutkimukseni on rajattu vuosiin 1988–1993, joiden voidaan katsoa olevan Inkerin kirkon itsenäistymisen vuodet. Neuvostoliitossa alkoi käänntekevä yhteiskunnallis-poliittinen murros 1985, kun Mihail Gorbatshev valittiin Neuvostoliiton kommunistisen puolueen uudeksi pääsihteeriksi. Hän käynnisti uudistuspolitiikan, jota kutsuttiin perestroikaksi. Uskontoa kohtaan ilmapiiri muuttui avoimeksi vuonna 1988, kun Venäjän ortodoksinen kirkko vietti 1000-vuotisjuhliansa. Ortodoksinen kirkon näkyvä julkinen juhlinta herätti kansassa kiinnostusta myös muita uskonnollisia yhteisöitä kohtaan. Samaan aikaan Suomessa heräsi kiinnostus Neuvostoliitossa asuvaa sukukansaa, inkeriläisiä kohtaan. Tähän vaikutti etenkin nuori inkeriläinen pastori Arvo Survo, josta tehty televisio-ohjelma toi hänet suomalaisten tietouteen syksyllä 1988. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous päätti samana syksynä toivoa Kirkon Ulkomaanavun (KUA) ottavan Baltian ja Inkerin avustustoiminnan erityiskohteekseen. Sen seurauksena KUA perusti Baltia/Inkeri-projektin.¹

Tutkimus päättyi vuoteen 1993, jolloin vuotta aikaisemmin itsenäistyneelle Inkerin kirkolle vihittiin ensimmäinen piispa, suomalainen Leino Hassinen. Samana vuonna työnsä aloitti työnsä Inkerin kirkon pääsihteeriksi Isto Pihkala, joka lähetettiin tehtävään Kirkon Ulkomaanavun ja herätysliike- ja lähetysjärjestö Kansanlähetyksen palkkaamana. Inkerissä toimivat suomalaiset järjestöt muodostivat vuonna 1992 Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan, jonka ohjesäännöt laadittiin vuonna 1993.²

Herätysliikejärjestöjen ja Kirkon Ulkomaanavun roolia ja yhteistyötä Inkerin kirkon rakentamisessa vuosina 1988–1993 on perusteltua tutkia, koska tuona

¹ HK 12/1988, 399–401; Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1988, 16; Ylönen 1997, 28; Kääräinen 2004, 56–59.

² KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 4.11.1993; Hassinen 1997, 96–100; Pihkala & Kivioja 1998, 58–60.

ajanjaksona Inkerin kirkolle luotiin perusta, jonka varaan se laajeni ja rakentui. Aikaisemmissa tätä ajanjaksoa koskevissa tutkimuksissa ei ole otettu huomioon järjestökentän roolia Inkerin kirkon itsenäistymisprosessissa. Herätysliikejärjestöjen roolia on tarpeellista tutkia ymmärtääksemme tämän päivän Inkerin kirkkoa.

Tutkimukseni merkittävimmät lähteet ovat Kirkon Ulkomaanavun (KUA), Kirkon ulkoasian osaston (KUO) ja Kirkon lähetystyön keskuksen (KLK) arkistoista sekä herätysliikejärjestöjen Herättäjä-Yhdistyksen, Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen (SEKL) ja Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) arkistoista. Arkistolähteistä merkittävin osa koostuu eri johtokuntien ja toimikuntien pöytäkirjoista, muistioista, matkaraporteista ja kirjeistä. Arkistoaineiston katkelmallisuus ja arkistojen järjestelemättömyys muodostivat suuren haasteen tutkimukselle. Aineistonkeruuvaiheessa KUA:n, KUO:n ja KLK:n arkistot olivat Inkerin työn osalta järjestelemättömiä ja luettelottomia. Tutkimusprosessin aikana osa KUA:n arkisto materiaalista siirtyi Kansallisarkistoon ja osa KUO:n ja KLK:n materiaalista Kirkkohallituksen päätearkistoon. Tutkimukseni lähdeluettelo on laadittu aineistonkeruuvaiheen tilanteen mukaan. Lisäksi KLK:n lähdeaineistosta osa oli jo aikaisemmin järjestetty ja luetteloitu Kirkkohallituksen päätearkistoon, mikä on myös otettu huomioon lähdeluettelossa. Tutkimusajanjaksoni Inkerin kirkon kirkkohallituksen pöytäkirjat olivat pääosin KUA:n arkistossa. Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan muistioiden arkistovastuu oli vielä selvittämättä ja materiaali oli arkistoitu väliaikaisesti sekä KUA:n että KLK:n arkistoihin.

Herätysliike- ja lähetysjärjestöistä SEKL:n, SLEY:n, Suomen Raamattuopiston Säätiön (SROS) ja Suomen Lähetysseuran (SLS) arkistot oli järjestetty Inkerin työn osalta ja SLS:n arkisto myös luetteloitu. Sen sijaan Herättäjä-Yhdistyksen arkisto oli täysin järjestelemätön.

Arkistojen lisäksi yksityishenkilöiden kokoelmat olivat tärkeitä lähdemateriaalia kootessa. Esikoislestadiolaisuuden historiantutkija, rakennusarkkitehti Seppo Leivo luovutti yksityiskokoelmansa käyttöni. Kokoelman merkittävin lähde oli esikoislestadiolaisten Inkerin työtä käsittelevän tutkimuksen käsikirjoitus, jonka esipuhe on kirjattu tammikuussa 2011. Niin ikään esikoislestadiolaisen Paavo Laukkasen kokoelmasta löytyi tutkimuksen kannalta tärkeä pöytäkirja. Lähetysyhdistys Kylväjän johtajana toimineen Pekka Jokirannan kokoelma käsitteli Mordva-toimikuntaa ja Inkerin kirkon pastori Arvo Survon kokoelma hänen puhettaan. KUA:n projektisihteerinä Herättäjä-Yhdistyksen palkkaamana toiminut

pastori Jukka Tuppurainen on luovuttanut myös yksityiskokoelmansa käyttöön. Sen materiaali sisälsi monipuolisesti ainutlaatuista tietoa KUA:n ja Herättäjä-Yhdistyksen Inkerin työstä.

Tarkastelen tutkimuksessani myös kirkollisia sanoma- ja aikakauslehtiä Kotimaata ja Inkerin kirkkoa sekä tutkimuksen kannalta olennaisia herätysliiketaustaisia sanoma- ja aikakauslehtiä Hengellinen Kuukauslehti, Kylväjä, Rauhan Side, Sana, Sanansaattaja ja Uusi Tie.

Tutkimusaiheeseen liittyviä painettuja lähteitä on varsin hyvin saatavilla. Merkittävimpinä niistä ovat Inkerin kirkon piispana toimineen *Leino Hassisen* muistelmat Idän uusi aamu – Inkerin kirkon nousun vuodet ja pääsihteerinä toimineen *Isto Pihkalan* yhdessä *Timo Kiviojan* kanssa tekemät muistelmat Juuret Inkerissä – tuokiokuvia Isto Pihkalasta ja hänen työstään Inkerin kirkon pääsihteerinä.³ *Reijo Arkkilan* toimittama Inkerin kirkko eilen ja tänään sisältää ainutlaatuisia näkökulmia Inkerin kirkon lähihistoriaan.⁴ *Arkkilan* yhdessä *Aatami Kuortin* kanssa tekemä Inkerin kirkon yö ja aamu käsittelee perusteellisesti kirkon 1900-luvun historiaa ennen perestroikaa.⁵ Muita merkittäviä painettuja lähteitä on *Hilkka Suoanttilan* tekemä teos Inkerin ihme – kirkko kohosi Kelttoon, ja Kirkon lähetystyön keskuksen toimittama ja julkaisema Kirkkomme lähetys -lehden numero 1/1992.⁶

Inkerin kirkkoa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta tutkimusajanjaksosta on varsin vähän, eikä perestroikan jälkeisen historian kokonaisuutena ole valmistunut. *Kaarina Ylösen* kirkkososiologian väitöskirja tarkastelee Inkerin kirkon nousua kommunistivallan päätyttyä.⁷ *Johanna Rajalan* kirkkohistorian pro gradu -tutkielma käsittelee Leino Hassisen toimintaa ja vaikutusta Inkerin kirkossa vuosina 1989–1995 ja *Anna Taipaleen* kirkkohistorian pro gradu -tutkielma piispuuden kehitystä Inkerin kirkossa.⁸ *Virva Kransin* kirkkohistorian pro gradu -tutkielma taas käsittelee uutisointia Inkerin kirkosta Suomen kirkollisessa lehdistössä vuosina 1988–1991.⁹ Tutkielmassa käsitellään myös herätysliiketaustaisia lehtiä, mutta herätysliikkeitä ei muuten oteta huomioon. Muita tutkimuksessani käytettyjä pro gradu -tutkielmia ovat *Hannu Okkosen* tekemä aate- ja oppihistorian tutkielma

³ Hassinen 1997; Pihkala & Kivioja 1998.

⁴ Arkkila 2002b.

⁵ Kuorti & Arkkila 1990.

⁶ Kirkkomme lähetys 1992; Suoanttila 2002.

⁷ Ylönen 1997.

⁸ Taipale 2002; Rajala 2009.

⁹ Krans 2003.

ruotsinkielisen Rauhan Sana -lestadiolaisuuden (LFF) työstä Inkerissä perestroikan jälkeen ja *Urpo Luokkalan* kirkkohistorian tutkielma vanhoillislestadiolaisten (SRK) Venäjän työstä perestroikan jälkeen.¹⁰ *Kalevi Silvolan* toimittama Lestadiolaisen Uusheräyksen lähetyshistoriaa käsittelevä teos antaa perusteellisen kuvan herätysliikkeen Inkerin työstä.¹¹ Muutoin herätysliikkeiden Venäjällä tehdystä työstä ei ole näin kattavia valmiita tutkimuksia. *Eino Murtorinne* on tehnyt Kirkon Ulkomaanavun historian vuosilta 1974–1995 ja se käsittelee myös Inkerin avustustyötä.¹² *Aarno Lahtisen* artikkelit teoksessa *Usko, toivo ja vallankumous* tarkastelevat Inkerin kirkkoa Neuvostoliiton viimeisinä vuosina.¹³

Inkerin kirkon ja Inkerin historiaa ennen perestroikaa on tutkittu varsin laajasti. *Pekka Nevalaisen* ja *Hannes Sihvon* toimittama teos *Inkeri – Historia, kansa, kulttuuri* on kattava yleisesitys Inkerin ja inkeriläisten historiasta, sisältäen myös kirkollista historiaa.¹⁴ *Niilo Pesosen* pro gradu -tutkielma tarkastelee perusteellisesti Herättäjä-Yhdistyksen työtä inkeriläisten keskuudessa 1930-luvulla.¹⁵ Lestadiolaisuuden vaikutusta Karjalassa vuosina 1870–1939 käsittelee historian väitöskirjassaan *Mauri Kinnunen*.¹⁶ Naisten asemaa Inkerin seurakunnissa vuosina 1917–1939 on väitöskirjassaan tutkinut *Kaija Santti*.¹⁷ Tutkimuksessa käsitellään myös herätysliikkeiden roolia. Herätysliikkeitä sosiologisesta näkökulmasta ovat tutkineet *Voitto Huotari* tutkimuksessaan *Kirkkomme herätysliikkeet tänään* ja *Hanna Salomäki* väitöskirjassaan *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*.¹⁸ Painamattomien ja painettujen lähteiden sekä tutkimuskirjallisuuden tueksi olen haastatellut Inkerin työssä mukana olleita henkilöitä. Haastattelut ja tiedoksiannot ovat olleet luonteeltaan lähinnä muusta lähdepohjasta saamien tietojen täydentämistä.

Tutkimuksessani käytän selvyuden vuoksi määriteltyjä termejä. Käsitteellä *Inkerin kirkko* viitataan sekä vuonna 1992 itsenäistyneeseen Inkerin evankelisluterilaiseen kirkkoon että kollektiivisesti inkeriläisiin seurakuntiin ennen itsenäistymistä. Näin on toimittu epävirallisesti myös kirkon sisällä, samoin muissa Inkerin kirkkoa koskevissa tutkimuksissa. Inkerin kirkkoon sisältyvät myös muualla

¹⁰ Luokkala 2007; Okkonen 2010.

¹¹ Silvola 2007.

¹² Murtorinne 1997a.

¹³ Lahtinen 1991.

¹⁴ Nevalainen 2007.

¹⁵ Pesonen 1994.

¹⁶ Kinnunen 2004.

¹⁷ Santti 2008.

¹⁸ Huotari 1981; Salomäki 2010.

kuin maantieteellisen Inkerin alueella toimivat seurakunnat. Henkilöistä puhuttaessa käytän suomensuomalaisista termiä suomalainen ja inkerinsuomalaisista nimitystä inkeriläinen. Inkerin kirkon jäsenenä on aina ollut inkeriläisten lisäksi myös venäläisiä ja karjalaisia, joten puhe jäsenistöstä ja seurakuntalaisista viittaa aina muihinkin väestöryhmiin kuin inkeriläistaustaisiin seurakuntalaisiin. Tekstin luettavuuden helpottamiseksi *Suomen kirkko* on tutkimuksessani synonyymi Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle ja sen alaiset tai sen sisällä toimivat järjestöt ovat työssäni Suomen kirkon järjestöjä. *Viron kirkko* on puolestaan synonyymi Viron evankelis-luterilaiselle kirkolle.

2. Inkeri kirkko ja suomalaiset herätysliikkeet ennen vuotta 1988

2.1. Inkerin kirkko ennen vuotta 1917

Inkerin kirkon historian katsotaan alkaneen ensimmäisen suomalaisen seurakunnan perustamisesta Lempaalaan vuonna 1611. Nykyisen Pietarin kaupungin ympäristöön oli muuttanut Ruotsi-Suomesta suomalaisia luterilaisia, joita varten oli tarve perustaa oma seurakunta. Heitä alettiin myöhemmin kutsua inkeriläisiksi, erotuksena aluetta 500–600 luvuilta alkaen asuttaneista slaavilaisista ja suomen-sukuisista vatjalaisista ja inkeroisista, jotka olivat uskonnoltaan ortodokseja. Inkeri suomalaistui ja luterilaistui entisestään, kun Ruotsi-Venäjä sodan jälkeen alue liitettiin vuonna 1617 Stolbovan rauhassa Ruotsiin ja siitä muodostettiin maakunta, Ingermanland. Vuonna 1695 suomalaisten osuus Inkerin väestöstä oli 73,8 %.¹⁹

Seurakuntia syntyä lisää Stolbovan rauhan jälkeen ja ne olivat tavallisesti suomalais-ruotsalaisia. Inkerin seurakunnat liitettiin aluksi Viipurin hiippakuntaan, mutta vuonna 1641 niistä muodostettiin oma hiippakunta. Kirkollinen elämä kehittyessä 1600-luvun lopulla seurakuntaelämää ja koululaitosta kehitettiin ja uusia kirkkoja rakennettiin. Ruotsin vallan aika Inkerissä jäi kuitenkin lyhyeksi. Suuren Pohjan sodan alettua 1700-luvun alussa venäläiset miehittivät pian Inkerin ja vuonna 1704 se liitettiin Venäjään. Tämän myötä Inkerin kirkon yhteys Ruotsiin katkesi ja seurakunnallinen järjestys romahti. Uskonvainoja inkeriläiset eivät joutuneet kokemaan, sillä tsaari Pietari Suuri julisti jo vuonna 1702, että kaikki Venäjän luterilaiset, myös sodassa vallatuilla alueilla asuvat, saavat pitää uskontonsa.²⁰

Suuren Pohjan sodan vielä kestäessä aloitettiin Venäjän uuden pääkaupungin Pietarin rakentaminen keskelle suomalais-luterilaista Inkeriä. Alueliitos vahvistettiin Uudenkaupungin rauhassa 1721. Pietarin voimakkaan kasvun myötä inkeriläisistä tuli kansallinen ja tunnustuksellinen väestö, joka joutui osaksi myös maaorjuuteen. Inkerin seurakuntien elämä olikin koko vuosisadan hyvin sekavaa.²¹

Inkerin seurakuntien olot parantuivat 1800-luvun alkuvuosikymmeniltä lähtien. Suomen liittäminen Venäjään vuonna 1809 helpotti inkeriläisten yhteydenpitoa muihin suomalaisiin ja luterilaisiin. Vuonna 1832 Inkerin suomalaisseurakun-

¹⁹ Lahtinen 1991b, 286–287, 292; Ylönen 1997, 17, 37.

²⁰ Lahtinen 1991b, 293–294; Nevalainen 1991, 159; Väänänen 1991, 83, 86–89.

²¹ Lahtinen 1991b, 294; Nevalainen 1991, 160.

nat yhdistettiin Baltian maakirkkojen ja saksalaisten seurakuntien kanssa Venäjän evankelis-luterilaiseksi kirkoksi. Se toimi hyvin tiiviisti valtionhallinnon alaisuudessa, mutta käytännön seurakuntaelämä oli varsin itsenäistä.²²

Vuoden 1832 kirkkolaki takasi sekä suomenkielisen kansanopetuksen säilymisen että luterilaisen kirkon aseman. Kirkosta kehittyi merkittävä suomenkielisen kansanopetuksen järjestäjä. Maaorjuus lakkautettiin vuonna 1860 ja inkeriläiset toimivat pääosin itsenäisinä talonpoikina. Inkeriläiset hyötyivät taloudellisesti keskellä heidän asutustaan sijainneesta Pietarin suurkaupungista ja Pietarin inkeriläisseurakunta vaurastui ja kasvoi merkittäväksi suomenkielisen seurakuntaelämän keskuksesi.²³

Hyvinvoinnin myötä kansallisuusaate levisi Inkerissä samaan aikaan kun suomalaisuusaate Suomessa. Inkeriläisillä oli tarve etsiä omaa identiteettiään Suomen ja Venäjän välissä. Kansallisuusaate hajosi kuitenkin poliittisen ilmapii-
rin kehittymisen myötä kahteen leiriin kun kirkollismieliset konservatiivit halusivat korostaa siteitä Suomeen ja vasemmistolaiset taas olivat suuntautuneet demokraattisesti hallitun Venäjän suuntaan.²⁴

2.2. Suomalaiset herätysliiketyhdet Inkeriin ennen vuotta 1917

Suomessa eri puolilla maata alkoi 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa hurmoksellinen hengellisten herätyksien liikehdintä, joka kytkeytyi pietismin historiaan. Osa herätyksistä kuivui, mutta osa laajeni ja vahvistui. Herätyksistä muotoutui neljä merkittävää herätysliikettä: rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus ja lestadiolaisuus.²⁵

Herännäisyys alkoi Pohjois-Savossa ja Pohjanmaalla toisistaan irrallisina kansanherätyksinä 1800-luvun alussa. Pohjois-Savossa maanviljelijä Paavo Ruotsalainen (1777–1852) onnistui yhdistämään maakuntansa herätykset yhteen. Tämän jälkeen matkojensa ja kirjeiden välityksellä 1830-luvulla hän yhdisti Pohjois-Savon herännäisyyden ja pappisjohtoisen Pohjanmaan herätyksen. Ruotsalaisen kuoltua vuonna 1852 herännäisyys eristäytyi ympäristöstään ja liikkeen toiminta tyrehtyi monilla paikoilla kokonaan. Maallikkojohtoinen kausi alkoi väistyä 1880-luvulla, jolloin pappi Wilhelmi Malmivaara nousi liikkeen elvyttäväksi johtohah-

²² Lahtinen 1991b, 295, Nevalainen 1991, 160–161.

²³ Lahtinen 1991b, 295, 297; Nevalainen 1991, 162–163; Santti 2008, 42–43.

²⁴ Santti 2008, 34–36.

²⁵ Murtorinne 1992, 101; Heininen & Heikkilä 1996, 170–176; Santti 2008, 42–43; 170; Salomäki 2010, 19.

moksi. Seuratoiminta virisi sekä Pohjanmaalla että Savossa. Liikkeen kiinteystymistä tuki Hengellisen Kuukausilehden perustaminen vuonna 1888 ja vuonna 1892 perustettiin oma kustannusyhtiö Herättäjä. Malmivaaran uudistustyön tärkeimpänä periaatteena oli herännäisyyden sitominen vahvasti kirkkoon ja herännäisyyden kirkollisen historian korostaminen. Herännäisyyden elpyminen liittyi vahvasti kansalliseen heräämiseen. Herätysliikkeen yhdistysmuotoinen organisaatio kehittyi varsin hitaasti. Vuonna 1912 perustettiin sisälähetysseura Herättäjä ja se yhdistettiin vuonna 1945 kustannusyhtiön kanssa Herättäjä-Yhdistykseksi. Herännäisyys vakiinnutti asemansa 1800-luvulla Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Savossa ja Kainuussa. *Santin* mukaan herännäisyyden vaikutuksesta Inkerissä tuona aikana ei löydy viitteitä ainakaan sanomalehtien uutisten perusteella.²⁶

Sen sijaan evankelinen herätysliike sai suomalaisista herätysliikkeistä selkeästi eniten kannatusta Inkerissä jo 1860-luvulta lähtien. Evankelisuuden juuret ovat herännäisyydessä. Herännäisyyttä ja etenkin sen pappisjohtoa kohtasi haajaannus vuonna 1843 kun herännäisyyteen lukeutunut Fredrik Gabriel Hedberg (1811–1893) ajautui opillisten erimielisyyksien johdosta eroon herännäisyydestä mukanaan joukko muita pappeja. Hedbergin johtama suuntaus sai nimekseen evankelisuus. Se vaikutti aluksi lähinnä papiston keskuudessa, mutta kasvoi laajaksi kansanliikkeeksi 1870-luvulla. Evankelisen liikkeen aktiivit perustivat vuonna 1873 Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) ja kolme vuotta myöhemmin yhdistys aloitti sekä suomen- että ruotsinkielisen lehden toimittamisen. Evankelisen liikkeen paikallistason organisoituminen alkoi 1900-luvun alussa kun Evankeliumiyhdistyksen yhteyteen luotiin paikallisosastojen verkosto eri puolille maata. Kustannustoiminta vilkastui ja vuonna 1900 herätysliikejärjestö aloitti lähetystyön Japanissa. Myöhemmin vuonna 1954 SLEY:n lähetystyöstä tuli osa Suomen kirkon virallista lähetystyötä. Liikkeen kannatuksen laajentuessa myös sen kirkollinen vaikutus kasvoi. Osa liikkeen kannattajista oli hyvin kirkkokriittisiä ja 1920-luvun alussa säädetyn uskonnonvapauslain myötä tämä ryhmittymä erosi kirkosta perustaakseen tunnustuksellisen luterilaisen kirkon ja samalla yhteydet SLEY:een katkesivat. Liikkeen suuri enemmistö kuitenkin pysyi kirkon sisällä ja sen asema kirkollisena liikkeen vahvistui.²⁷

²⁶ Murtorinne 1991, 128–129, 136–139; Heininen & Heikkilä 1996, 171; Huhta 2007, 77–78, 230; Santti 2008, 43; Salomäki 2010, 40–42; Huhta 2012, 248–250.

²⁷ Arkkila 2002a, 196; Huotari 1981, 29–31; Heininen & Heikkilä 1996, 171, 185; Salomäki 2010, 45–47; Kakkuri 2011, 153.

Evankelinen liike vakiinnutti kannatusalueikseen 1800-luvun loppuun mennessä Etelä- ja Keski-Pohjanmaan, Varsinais-Suomen ja Satakunnan sekä Kymenlaakson. Inkeriin evankelinen liike levisi myös varsin varhain. Jo F. G. Hedberg piti yhteyttä Inkerissä toimiviin pappeihin ja liikkeen saarnaajien matkat Inkeriin yleistyivät 1880-luvulta lähtien. Liike levisi ensin Pietariin, mutta pian myös sen lähiseudulle ja vähitellen kaikkialle Inkeriin. Pietarissa vietettiin ensimmäistä evankeliumijuhlaa vuonna 1884 ja pitkään suunniteltu Pietarin evankeliumiyhdistys perustettiin vuonna 1907. Osa inkeriläisistä suhtautui evankelisen liikkeen leviämiseen varauksellisesti, sillä kolehtirahojen pelättiin menevän vain Suomeen SLEY:lle. Myös papisto suhtautui evankelisen liikkeen maallikkopuhujiin aluksi ristiriitaisesti, niin kuin muihinkin saarnamiehiin, mutta ajan myötä useimpien seurakuntien ja Evankeliumiyhdistyksen välit muodostuivat läheisiksi. Evankeliumijuhlien lisäksi liike järjesti ompeluseuroja ja nuorille suunnattua toimintaa. *Santin* mukaan evankelisuuden leviäminen Inkeriin liittyi herätysliikkeen varsin ekspansiiviseen vaiheeseen, eikä kilpailijoita juuri ollut, joten liike sai hyvin jalansijaa nimenomaan maaseudulla.²⁸

Lestadiolainen herätysliike sai alkunsa Ruotsin Lapissa 1840-luvulla Kaarresuvannon kirkkoherra Lars Levi Laestadiuksen (1800–1861) saarnojen vaikutuksesta. Liike levisi nopeasti Suomeen, niin että lestadiolaisuutta oli 1860-luvun lopulla jo Oulussa ja Keski-Pohjanmaalla saakka. Vuosisadan vaihteessa liikkeen vaikutus ulottui myös Etelä-Suomen kaupunkeihin. Laestadiuksen kuoleman jälkeen Laestadiuksen oppilas, maallikkosaarnaaja Juhani Raattamaa (1811–1899) nousi liikkeen johtoon. Samaan aikaan pappien osuus herätysliikkeessä oli hyvin vähäinen ja suhteet kirkkoon huonot.²⁹

Lestadiolaisuuden yhtenäinen kausi päättyi Raattamaan kuoltua 1800–1900-lukujen taitteessa suureen hajaannukseen. Liike jakaantui kolmeen pääsuuntaukseen: vanhoillislestadiolaisuuteen, esikoislestadiolaisuuteen ja uuteenheräykseen. Suurimmaksi ryhmäksi muodostui alusta lähtien vanhoillislestadiolaisuus, joka järjestäytyi vuonna 1914 Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistykseksi (SRK). Vanhoillislestadiolaisuudessa tapahtui hajaannus 1930-luvulla, minkä seurauksena syntyi Rauhan Sana -ryhmä, jonka nimi tulee sen Rauhan Sana -lehdestä. Rauhan Sana -lestadiolaisuuteen liittyivät Tornionlaakson suomenkieliset ja Keski-

²⁸ Arkkila 2002a, 154; Haavio 1963, 76; Santti 2008, 42–43.

²⁹ Huotari 1981, 38; Murtorinne 1991, 178–188; Heininen & Heikkilä 1996, 172; Salomäki 2010, 51–52.

Pohjanmaan ruotsinkieliset lestadiolaisyhteisöt sekä osa Keski- ja Etelä-Pohjanmaan suomenkielisistä lestadiolaisyhteisöistä. Esikoislestadiolaisuuden kannatusalueiksi taas muodostuivat Etelä-Suomi sekä Ruotsin Jällivaara, jota esikoislestadiolaiset pitivät auktoriteetti-esikoisseurakuntana. Herätysliikkeen suomalainen keskusyhdistys Vanha-Laestadiolais-Kristillinen yhdistys perustettiin vuonna 1921. Uusheräys lähti puolestaan liikkeelle Kittilästä, josta se levisi ympäri Suomea. Liike hakeutui heti Suomen Lähetysseuran yhteyteen ja vuonna 1908 Lähetysseuran yhteyteen perustettiin Suomen Lähetysseuran Lestadiolainen Haa-raosasto.³⁰

Inkeriin lestadiolaisuus saapui 1870-luvun alussa saaden ensin kannattajia Pietarissa Suomesta saapuneiden saarnaajien vaikutuksesta. Seuraavalla vuosikymmenellä ryhmään kuului jo parisataa henkeä. Liike sai kannatusta myös Pietarin ympäristössä, erityisesti Lahdessa sekä Hietamäessä, Inkereessä, Lempaalassa, Kosemkinassa ja Miikkulaisissa. Lestadiolaisuuden suuren hajaannuksen jälkeen Inkerin lestadiolaisuus oli lähinnä uuttaheräystä. Sen lieveilmiö, hurmoksellinen narvalaisuus levisi Narvasta Pietariin, missä liike oli voimakkaimmillaan vuosina 1890–1897 syrjäyttäen uudenheräyksen lähes kokonaan. Uudenheräyksen ja narvalaisuuden kannatus jäi lopulta Inkerissä suhteellisen vähäiseksi, mutta herätti liikkeen ulkopuolella voimakasta arvostelua herätysliikkeiden hurmoksellisuuden ja eristäytyneisyyden johdosta.³¹

2.3. Inkeriläiset Neuvostoliitossa 1917–1987

2.3.1. Inkerin kirkko ennen toista maailmansotaa

Lokakuun vallankumouksella vuonna 1917 ei ollut välittömästi suuria vaikutuksia inkeriläisten elämään. Rauhattomuudet Inkerissä lisääntyivät vuoden 1918 jälkipuoliskolla, jolloin neuvostovastaisuudesta syytettyjä vangittiin. Myös pappeja vangittiin. Levottomuudet aiheuttivat pappiskadon inkeriläisissä seurakunnissa, kun osa papeista siirtyi Suomeen. Tilanne rauhoittui Inkerissä vuoden 1920 aikana. Seurakunnat eivät saaneet enää pappeja Suomesta, koska Suomi oli itsenäistynyt Venäjältä ja raja oli sulkeutunut. Inkeriläiset seurakunnat perustivat itsenäisen Inkerinmaan suomalaisen konsistorin vuonna 1921, jolloin seurakunnat saivat myös oman synodin. Inkerin piispaksi vihittiin joulukuussa 1921 Felix Relander,

³⁰ Huotari 1981, 38–40; Talonen 1993, 29–30; Talonen 2000, 11–15, 17; Aittola 2007, 20–25; Salomäki 2010, 51–52.

³¹ Talonen 1988, 13, 22–26; Nevalainen 2007, 204–207; Santti 2008, 43.

jonka toimikausi päättyi jo kaksi vuotta myöhemmin. Hänen jälkeensä konsistorin esimieheksi valittiin vuonna 1924 rovasti S. J. Laurikkala, joka ei kuitenkaan ottanut vastaan piispan nimikettä.³²

Pappispulasta kärsineet seurakunnat turvautuivat maallikkoihin papillisissa tehtävissä. Seurakunnanhoitajina toimivat usein kanttorit ja lukkarit. Myös naiset saivat toimia seurakunnassa luottamus- ja vastuutehtävissä, kun papeista oli pulaa, mutta seurakunnan hoitajina heitä ei toiminut. Pappispulassa evankelisen liikkeen toiminta korostui entisestään Inkerissä. Vallankumouksen jälkeen sen yhteydet Suomeen olivat katkenneet, mutta vuonna 1922 perustettiin Inkerinmaan Suomalainen Luterilainen Evankeliumiyhdistys. Yhdistyksen maallikkopuhujat saivat luvan saarnata seurakunnissa ja toimia seurakunnanhoitajina. Sittemmin seurakunnan hoitajista yli puolet oli evankeliumiyhdistyksen puhujia. Muutoinkin Inkerin seurakuntien ja Evankeliumiyhdistyksen välit olivat 1920-luvulla erittäin läheiset.³³

Evankelisuuden lisäksi lestadiolaisuutta esiintyi edelleen Inkerissä ja se koki 1920-luvulla voimakkaan leviämisen kauden. Vuosikymmenen kuluessa se muuttui kirkkokriittisestä ja eksklusiivisesta uskonyhteisöstä kirkon sisäiseksi seurakunnalliseksi aktiivisuudeksi. Lahden seurakunnassa seurakunnanhoitajana toimi kymmenen vuotta lestadiolainen maallikkopuhuja Fredrik Soittonen. Eri lestadiolaisryhmistä Inkerissä vaikutti vanhoillislestadiolaisuus ja uusheräys, jotka pääsiäisenä 1924 tekivät sovinnon keskenään yli kahdenkymmenen vuoden erilläänolon jälkeen. Tämä koski vain Inkerin ja muun Venäjän lestadiolaisia, sillä Suomessa 1900-luvun alussa syntyneet eri lestadiolaissuuntaukset eivät yhdistyneet.³⁴

Suomessa virisi 1920-luvulla heimoaateinnostus, jonka seurauksena perustettiin vuonna 1922 oikeistonationalistinen ylioppilasjärjestö Akateeminen Karjala-Seura (AKS), johon liittyi erityisesti teologian ylioppilaita. Samana vuonna perustettiin Suomessa myös Inkeri-liitto Suomessa asuvien inkeriläisten yhdyssiiteksi. Herätysliikeväestä etenkin heränneet kiinnostuivat heimoaatteesta ja he halusivat aloittaa lähetystyön suomalais-ugrilaisten sukukansojen keskuudessa. Vuoden 1924 herättäjäjuhlien vuosikokouksen seurauksena Herättäjä-Yhdistyksen päätoimikunta perusti rahaston sukukansojen lähetystyötä varten. Herättäjä-Yhdistys pääsi toteuttamaan hanketta vuonna 1930, kun se solmi yhteydet Viron

³² Jääskeläinen 1980, 233–237; Lahtinen 1991c, 300–301; Kahle 2002, 153.

³³ Kuorti & Arkkila 1990, 22; Tervonen 2008, 230; Jääskeläinen 1980, 139–140, 459; Lahtinen 1991c, 301; Kahle 2002, 153; Santti 2008, 107–108, 125–129.

³⁴ Kinnunen 2004, 348–349; Nevalainen 2007, 206; Santti 2008, 107–108, 125–129.

Inkeriin. Viron kirkon kutsumana yhdistys lähetti sinne valitsemansa papin paikalliseen seurakuntaan työhön. Herättäjä-Yhdistys tuki myös Viron Kallivieren kirkon rakentamista keräämällä hankkeelle kolehdin kirkon Viipurin Herättäjäjuhliilla. Heimotyö suuntautui myös Latviaan suomensukuisten liivinkielisten keskuuteen, kun Herättäjä-Yhdistys kustansi Uuden testamentin kääntämisen liivinkielelle. Herättäjä-Yhdistyksen heimotyö Viron Inkerissä jatkui aina toiseen maailmansotaan asti.³⁵

Vuodet 1921–1928 Neuvostoliitossa olivat inkeriläisten kannalta varsin vapaata aikaa. Inkerinsuomalaisille myönnettiin kulttuuriautonomia ja seurakunnat saivat toimia pääosin normaalisti (liite 2: Kartta Inkerin luterilaisista seurakunnista). Stalinin aloittaessa niin sanotun toisen vallankumouksen vuonna 1928 tilanne muuttui ratkaisevasti. Maatalouden pakkokollektivisoinnin myötä vuonna 1929 talonpojat leimattiin kulakeiksi³⁶, joilla ei ollut äänioikeutta ja inkeriläisiä maanviljelijöitä alettiin siirtää perheineen Inkeristä Neuvosto-Karjalaan, Kuolaan, Siperiaan ja Keski-Aasiaan. Seuraavan vuosikymmenen kuluessa inkeriläisiä karkotettiin noin 50 000–60 000, lisäksi noin 3000 onnistui pakenemaan Suomeen. Tällöin inkeriläisistä puolet oli joutunut jättämään kotiseutunsa. Samalla lähes kaikki papit ja seurakunnanhoitajat vangittiin. Kirkot suljettiin vuoteen 1938 mennessä, jolloin Inkerin kirkon toiminta virallisesti lakkasi olemasta, vaikka sitä ei milloinkaan laillisesti lakkautettu. Terrorin vuosina Evankeliumiyhdistyksen merkitys seurakuntien ylläpitäjänä oli ratkaiseva, mutta liturgeina yhdistyksen puhujat eivät voineet toimia.³⁷

Toisessa maailmansodassa Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon kesäkuussa 1941 Inkeristä tuli taistelualue. Saksalaiset miehittivät Länsi- ja Keski-Inkerin ja ryhtyivät piirittämään Leningradia, jolloin saksalaisten valtaamalle alueelle jäi noin 65 000 inkeriläistä. Suomessa heräsi halu vaikuttaa inkeriläisten asemaan saksalaisten hallitsemilla alueilla ja elvyttää mahdollisuuksien mukaan myös inkeriläisten seurakuntien toimintaa. Suomen kirkon seurakuntatyön keskusliitto (SKSK) oli perustanut jo vuonna 1921 diasporatoimikunnan, jonka erityiskohte-

³⁵ Taipale 1980, 260–274, 340–346; Kuorti & Arkkila 1990, 66; Tervonen 2007, 217–224; Inkeriläisten viesti 5-6/2012 Inkerin liitto 90 vuotta (pk.); Pesonen 1994, 15–16, 24–25, 31–33, 36–37, 70–76; Murtorinne 1995, 127; Santti 2008, 108.

³⁶ Stalinin halveksiva nimitys varakkaista talonpojista.

³⁷ Jääskeläinen 1982, 13–15, 19–20, 100, 131–133; Lahtinen 1991c, 302–304; Ylönen 1997, 23; Santti 2008, 150; Ylönen 2010, 309.

na oli miltei alusta saakka ollut inkeriläisten avustaminen. Käytännössä apu oli kuitenkin kohdistunut lähinnä Viroon.³⁸

Syksyllä 1941 diasporatoimikunta halusi elvyttää inkeriläisten seurakuntien toimintaa lähettämällä suomalaisia pappeja Inkeriin, jonne Juhani Jääskeläinen pääsi ensimmäisenä suomalaisena pappina elokuussa 1942. Seurakuntien toiminta elpyi vuosien 1942–1943 aikana ja saksalaiset antoivat Jääskeläisen toimia melko vapaasti, joskin valvoen seurakuntien toimintaa. Jääskeläisen lisäksi inkeriläisissä seurakunnissa kantoivat aktiivisesti vastuuta myös evankeliset ja vapaakirkolliset maallikkosaarnaajat. Diasporatoimikunta lähetti Inkeriin Jääskeläisen avuksi keväällä 1943 kaksi muuta pastoria, jotka myös olivat AKS:n jäseniä.³⁹

Loppuvuodesta 1941 alkaen Suomen ja Saksan välisissä neuvotteluissa oli käsitelty inkeriläisten siirtoa Suomeen, mutta siirrot kyettiin aloittamaan vasta maaliskuun lopulla 1943. Siirtoja varten perustettiin organisaatio, jossa AKS:n jäsenillä oli suuri rooli ja jonka työskentelyyn myös Inkerissä toimineet suomalaiset papit osallistuivat. Neuvostoliitosta ehdittiin siirtää Suomeen saksalaisten miehityksen loppuun mennessä kaikkiaan 63 000 inkeriläistä. Heti sodan päättyttyä Suomi joutui kuitenkin luovuttamaan heidät takaisin Neuvostoliittoon. Vuoteen 1953 loppuun mennessä Neuvostoliittoon palasi kaikkiaan 56 000 inkeriläistä. Lupauksista huolimatta palautetut eivät saaneet palata kotiseuduilleen, vaan heidät vietiin ensin sotatoimista ja saksalaismiehityksistä kärsineille seuduille. Toisen maailmansodan päättyttyä inkeriläiset alkoivat palata takaisin kotiseudulleen, mutta sinne asettuminen kiellettiin. Pääosa inkeriläisistä asettui Neuvosto-Karjalaan, jonka pääkaupungista Petroskoista tuli inkerinsuomalaisten keskus. Paluu Leninigradin ympäristöön Inkeriin mahdollistui vasta Stalinin kuoleman jälkeen 1956.⁴⁰

2.3.2. Inkeriläiset seurakunnat elpyvät

Huolimatta väestönsiirroista ja kirkkojen ja papiston puutteesta, kirkollinen perintö säilyi läpi 1930- ja 1940-lukujen. Maallikot huolehtivat kasteista ja hautaan siunaamisista, Raamattua luettiin ja suurimpina juhlapyhinä kokoonnuttiin hengellisiin tilaisuuksiin kodeissa. Petroskoin muodostuttua inkeriläisten keskittymäksi 1950-luvulla, jatkoivat inkeriläiset siellä seurakunnallista toimintaa epävirallisesti kodeissa ja hautausmailla, kun lupaa oman seurakunnan perustamiseen ei uskon-

³⁸ Ketola 1991, 158–159; Lahtinen 1991c, 304.

³⁹ Ketola 1991, 158–169.

⁴⁰ Ketola 1991, 171; Lahtinen 1991, 305; Suni 1995, 224–229; Ylönen 1997, 25; Ylönen 2010, 309.

toviranomaisilta aluksi saatu. Omaa pappia ei Petroskoissa ollut, mutta vuodesta 1964 alkaen papin tehtäviä hoiti Virosta käsin Elmar Kull, joka vieraili säännöllisesti Petroskoissa ja sen ympäristössä. Pappispulasta johtuen maallikot ja etenkin naiset nousivat tärkeään rooliin seurakunnan hoidossa. Heistä merkittävimmät olivat Maria Kajava ja Katri Kukkonen. Maallikkopuhujat hoitivat myös kirkollisia toimituksia seurakuntalaisten toivomuksista. Inkeriläiset pystyivät myös kuuntelemaan radiosta jumalanpalveluksia Suomesta. Seurakuntalaisten sitkeät yritykset saada lupa oman seurakunnan perustamiseen palkittiin vuonna 1969 ja ensimmäinen virallinen jumalanpalvelus toimitettiin helmikuussa 1970 tarkoitusta varten kunnostetussa omakotitalossa.⁴¹

Sodan jälkeen Neuvostoliittoon oli jäänyt palaamatta noin 8000 inkeriläistä, joista arviolta puolet siirtyi melko pian Ruotsiin. Suomessa tiedettiin 1950- ja 1960-luvuilla varsin vähän inkeriläisten tilanteesta johtuen asian poliittisesta arkuudesta tiedotusvälineissä. SLEY kuitenkin julkaisi Inkeristä Suomeen sodan aikana päässeen ja maahan jääneen Inkerinmaan Evankeliumiyhdistyksen saarnaajan Aatami Kuortin teoksia, jotka pitivät inkeriläisten lähihistoriaa esillä. Kuortti oli vihitty Suomen kirkon papiksi vuonna 1957 ja toimi muun muassa SLEY:n matkapappina ja seurakuntapappina Helsingissä. Ruotsiin siirtyneet inkeriläiset puolestaan ryhtyivät aktiivisesti vaalimaan inkeriläisyyttä. Boråsin kaupungista tuli inkeriläisten keskus ja useille paikkakunnille perustettiin Inkeri-kerhoja. Myös inkeriläisten seurakunnallinen elämä ja evankelisen liikkeen toiminta olivat varsin aktiivista Ruotsissa. Boråsiin perustettiin vuonna 1957 Ruotsissa toimiva Suomenkielinen Evankeliumiyhdistys (RSLEY), jonka tilaisuuksissa vieraili puhujia Suomesta.⁴²

Toisen maailmansodan jälkeen ensimmäinen merkittävä kontakti Suomen kirkon ja Neuvostoliitossa elävien inkeriläisten välillä tapahtui syksyllä 1975 Suomen arkkipiispa Martti Simojoen vieraillessa Petroskoin seurakunnassa. Vierailu oli vain pieni osa Venäjän ortodoksisen kirkon isännöimää matkaa, jonka päätarkoituksena oli jatkaa vuosikymmen aikaisemmin aloitettuja oppikeskusteluja Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen kirkon välillä. Vaikka Simojoki ei voinut tehdä mitään virallista avunantoa tai vetoomusta inkeriläisten tilanteen parantamiseksi suomalaisten Inkerin ystävien pyynnöistä huolimatta, oli vierailu Pet-

⁴¹ Dahlgren 1990, 128–129; Kuortti & Arkkila 1990, 81; Mesiäinen 1990, 286–295; Lahtinen 1991c, 305–306; Sihvo 2000, 224–244; Ylönen 1997, 27; Haapaniemi 2010, 265; Ylönen 2010, 310.

⁴² Suomen teologit 1982, 252; Kuortti & Arkkila 1990, 82–94; Arkkila 2002a, 155–157, 165–167.

roskoin kirkossa ja siellä vietetty hartaustilaisuus erittäin merkittävä symbolinen ele Suomen kirkolta inkeriläisiä kohtaan.⁴³

Elmar Kullin jälkeen Petroskoin kirkkoherrana aloitti vuonna 1979 niin ikään virolainen Paul Saar. Tätä ennen kesällä 1976 Leningradin ympäristössä asuneet inkeriläiset saivat luvan perustaa Leningradin seurakunnan. Seurakunta sai käyttöönsä Puskinista entisen saksalaisen seurakunnan kirkon, joka kunnostettiin talkootyönä ja vihittiin käyttöön joulukuussa 1977.⁴⁴ Tilaisuudesta tuli merkittävä myös suhteessa Suomen ev.lut. kirkkoon, sillä vihkimiseen osallistui edustajia Suomen kirkosta. Tilaisuudessa läsnä olleen pastori Jaakko Launikarin mukaan kirkon vihkiminen oli ”sensaatiomainen tapahtuma” Neuvostoliiton uskontopoliitikassa, koska kirkkojen käyttöönotto oli vielä tuohon aikaan hyvin harvinaista.⁴⁵

Puskinin kirkon vihkimisen myötä Suomessa heräsi kiinnostus inkeriläisiä kohtaan ja lukuisat ryhmät vierailivat Puskinissa vieden sinne samalla humanitaarista apua.⁴⁶ Myös Ruotsiin sota-aikana paenneet ja sinne asettuneet inkeriläiset olivat innoissaan tapahtuneesta ja tekivät keräyksen ehtoollisvälineiden hankinnasta kirkkoon. *Niirasen* mukaan muutoin Puskinin ja Leningradin seurakunnille osoitettu materiaalisen avun toimittaminen jäi kokonaisuuden kannalta varsin vähäiseksi. Esimerkiksi seurakuntiin luovutettujen Raamattujen määrä oli pieni suhteessa seurakuntalaisten määrään. Rahallista apua virtasi seurakuntiin ”pimeän tilin” kautta, kun Ruotsissa avattiin avustustili vuonna 1977. Tilin rahat tulivat Ruotsin valtion suomalaispapeille maksamista käyttämättömistä muuttoavustuksista, jotka Suomessa muutettiin rupliksi. Avustustoiminnan organisoijana toimi kirkon ulkosuomalaistyön jaostopäällikkö Jaakko Launikari. Toiminta jatkui aina vuoden 1986 lopulle saakka, jolloin asia tuli julki ja Launikari erotettiin virastaan.⁴⁷

Petroskoin ja Puskinin seurakunnat toimivat osana Viron luterilaista kirkkoa ja niiden kirkkoherran tehtäviä hoitivat virolaiset papit Virosta käsin. Jumalanpalveluksia pidettiin myös muilla paikkakunnilla, ei pelkästään oman seurakunnan kokoontumispaikoissa. Toiminta vakiintui vuosien varrella ja seurakunnat kasvativat uutta luterilaista sukupolvea. 1970-luvulla Leningradin ympäristössä Keltosassa syntyi inkeriläisten nuorten keskuudessa uskonnollista herätystä. Nuoret alkoi-

⁴³ Issakainen 1994, 210; Tervonen 2007, 29; Niiranen 2008, 401–402.

⁴⁴ Dahlgren 1990, 129–130; Ylönen 1997, 27.

⁴⁵ Kuortti & Arkkila 1990, 111; Dahlgren 1990, 130–131; Niiranen 2008, 409.

⁴⁶ Ylönen 2010, 310.

⁴⁷ Niiranen 2008, 411–412.

vat käydä vasta perustetussa Puskinin seurakunnassa ja muodostivat nuorten piirin, johon liittyi myös inkeriläinen Arvo Survo. Vuonna 1954 Hatsinassa syntynyt Survo kiinnostui teologiasta ja Puskinin seurakunta lähetti hänet vuonna 1981 Tallinnan teologiseen seminaariin opiskelemaan papiksi. Sieltä hän valmistui ensin diakoniksi joulukuussa 1983 ja neljä vuotta myöhemmin, joulukuussa 1987 hänet vihittiin papiksi. Samalla hän oli ensimmäinen inkeriläinen, joka vihittiin papiksi lähes 60 vuoden tauon jälkeen.⁴⁸

2.3.3 Herätysliikejärjestöjen seurakuntamatkat Inkeriin

Suomalaisten seurakuntien kiinnostuessa järjestämään seuramatkoja Puskiniin, heräsi herätysliikejärjestöissä kiinnostusta inkeriläisiä kohtaan uudella tavalla. SLEY aloitti säännölliset ryhmämatkat Puskiniin vuonna 1981 ja Petroskoihin vuonna 1983. Matkoilla mukana olleen yhdistyksen toiminnanjohtajan Reijo Arkkilan mukaan Petroskoin seurakuntalaiset osasivat edelleen evankelisen liikkeen laulukirjaa Siionin Kannelta. SLEY halusi vakiinnuttaa vierailut inkeriläisseurakuntiin ja nimesi vuonna 1985 työntekijänsä Markku Niemelän vastaamaan järjestön Inkerin toiminnasta.⁴⁹

Herättäjä-Yhdistys (H-Y) solmi ensimmäiset ystävyysuhteet vuonna 1981 Petroskoin seurakunnan vastuunkantajiin. Ensimmäinen ryhmämatka sinne tehtiin vuonna 1983 ja seuraavana vuonna yhdistys lahjoitti vierailun yhteydessä kirkonkellon seurakunnan kirkkosaliin. Vuodesta 1985 H-Y:n Petroskoin matkojen järjestämisestä vastasi yhdistyksen työntekijä Alpo Järvi, jonka mukaan matkat tehtiin aina adventin aikaan. Puskiniin Herättäjä-Yhdistys ei tehnyt matkoja.⁵⁰

Esikoislestadiolaiset solmivat kontakteja inkeriläisiin jo 1970-luvulla. Varsinainen säännöllinen seurakuntamatkailu Puskiniin alkoi kuitenkin vasta 1983. Petroskoihin tehtiin ensimmäinen matka vuonna 1983. Ulkomaalaisten ei ollut Neuvostoliiton lakien vuoksi mahdollista pitää seurakuntamatkoilla seurapuheita tai saarnoja vaan puheet jäivät muutaman minuutin tervehdyspuheiksi.⁵¹

Esikoislestadiolaiset solmivat matkoilla tiiviitä ystävyysuhteita etenkin Puskinin nuorten piiriin. Esikoislestadiolaisten nuori polvi oli lukenut ahkerasti 1970-luvulla *Richard Wurmbandin* teosta Kristus rautaesiripun takana, joka he-

⁴⁸ SLK Aarre Kuukaupin haastattelu 12.6.2008; Kuortti & Arkkila 1990, 114; Tervonen 2007, 111; Punalippu 8/1987, 132; Lahtinen 1991c, 306–307; Rajala 2009, 107; Ylönen 1997, 27.

⁴⁹ Arkkila 2002a 157–158; Markku Niemelän tiedoksianto 22.11.2011.

⁵⁰ Suomen ekumeeninen neuvosto 1996, 5; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012.

⁵¹ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa.

rätti nuorissa kiinnostusta Neuvostoliitossa olevaa ”maanalaisista” seurakuntaelämää kohtaan. Puskinin nuorten piiri koettiin esikoislestadiolaisten keskuudessa juuri tällaisena ns. maanalaisena seurakuntatoimintana, joka innosti yhteydenpitoon. Herätysliikkeen johto ei ollut aktiivinen yhteydenpidossa inkeriläisiin, vaan kyseessä oli nimenomaan nuoremman polven esikoislestadiolaisten innostus. Esikoislestadiolaisilla oli oikeistolainen ja osin antikommunistinen historia 1930-luvulta, jolloin liikkeen jäsenistä enemmistö oli antanut tukensa Lapuan liikkeelle.⁵²

Kansanlähetyksen aloitti itään suuntautuvan työnsä heti perustamisensa jälkeen vuonna 1967, jolloin järjestöön liitettiin Slaavilaistyön osasto. Herätysliikejärjestön juuret ovat sotien jälkeen syntyneessä uuspietistisessä liikkeessä, jonka merkittävimmin vaikuttajina toimivat olivat professori Osmo Tiilikka ja pastori Urho Muroma. Näiden vaikuttajien ympärille muodostui erilaisia ryhmiä, kuten Suomen Sisälähetyssäätiö ja Raamattuopisto sekä Ylioppilaslähetyksen. Samaan aikaan syntyi myös Kansan Raamattuseura, jonka taustat olivat ruotsinsuomalaisen Frank Mangsin julistustoiminnassa. Kansanlähetyksen syntyi lähinnä Sisälähetyssäätiön ja Ylioppilaslähetyksen piirissä toimineiden nuorten teologimiesten halusta perustaa yhtenäinen evankelioimisjärjestö. Uuden järjestöjen perustamisesta huolimatta, vanhemmat uuspietistiset järjestöt jäivät toimimaan itsenäisesti. Varsin erilaisia uuspietistisiä järjestöjä ryhdyttiin nimittämään yhteisnimellä ”viides herätysliike” tai ”viidesläisyys” erotuksena 1800-luvulla syntyneistä herätysliikkeistä. Uuspietismi esitti kirkkokritiikkiä ja arvosteli liberaaliteologisia virtauksia. Kirkon puolelta herätysliike koettiin yleisesti kirkon sisäiseksi protestiliikkeeksi. Poikkeuksen viidesläisistä järjestöistä muodosti Kansan Raamattuseura, joka halusi oman laajan organisaation luomisen sijaan toimia yhteistyössä seurakuntien kanssa. Siitä kehittyi protestiliikkeen sijaan seurakuntien palvelujärjestö.⁵³

Kansanlähetyksen Slaavilaistyön johtajana toimi aluksi Per-Olof Malk, joka siirtyi johtamaan perustamaansa radiolähetyksen järjestö Sanansaattajat ry:tä vuonna 1973. Samana vuonna suurin osa ulkolähetyksen läheteistä jättäytyi Kansanlähetyksen ulkopuolelle ja heidän tuekseen perustettiin seuraavana vuonna lähetyshdistys Kylväjä. Idän työ säilyi osana Kansanlähetystä, mihin sen jäseniä innoitti mm. Richard Wurmbrandin kirjallisuus, jota Kansanlähetyksen Uusi Tie Oy kus-

⁵² SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa; Seppo Leivon haastattelu 13.3.2012; Talonen 1993, 91–93.

⁵³ Väisänen 1992, 19–20; Huotari 1981, 55–61; Kauppinen 1990, 17–32; Murtorinne 1995, 319–322; Heikkilä & Heininen 1996, 241; Latvala 2008, 39–43; Salomäki 2010, 60–62.

tansi Suomessa. Wurmbrand vieraili Suomessa Kansanlähetyksen kutsusta vuonna 1970. Itä-Eurooppaan suuntautunut toiminta nähtiin kuitenkin Suomen kirkon hallinnon silmissä ongelmallisena, mistä kertoo se, että Kansanlähetyksen hyväksyttiin aluksi kirkon viralliseksi lähetysjärjestöksi vuonna 1971 vain Afrikassa ja Aasiassa tekemänsä lähetystyön osalta. Itä-Euroopassa tehtävä työ sai kirkon virallisen hyväksynnän vasta vuonna 1984, jolloin kirkolliskokous hyväksyi kaiken Euroopassa tehtävän lähetystyön kirkon työksi.⁵⁴

Kansanlähetyksen slaavilaislähetys oli käytännössä Raamattujen salakuljettusta, erilaisen diakonisen avun toimittamista ja hengellisten radio-ohjelmien kustantamista. Vastaanottajia Neuvostoliitossa ei määritelty heidän tunnustuskuntansa mukaan, vaan apua saivat niin luterilaiset, baptistit kuin ortodoksit. Yrityksistä huolimatta inkeriläisiin slaavilaislähetys ei kyennyt luomaan yhteyksiä. Arvioiden mukaan ennen 1980-luvun lopun avoimuuden aikaa Kansanlähetyksen vei noin 20 vuoden aikana Itä-Eurooppaan Raamattuja ja muuta hengellistä kirjallisuutta noin 50 miljoonan markan arvosta. Viidesläisistä järjestöistä Neuvostoliittoon suuntautui ennen vuotta 1988 myös Suomen Raamattuopiston Säätiö, joka järjesti seurakuntavierailuja Petroskoihin vuodesta 1983 alkaen. Kansan Raamattuseura oli luonut yhteyksiä Petroskoin seurakuntaan jo 1970-luvun lopulla Maria Kajavan vieraillessa Suomessa.⁵⁵

3. Kirkon avustustoiminta ja suhteet herätysliikkeisiin ennen vuotta 1988

3.1. Kirkon Ulkomaanapu ennen vuotta 1988

Suomen kirkko kuului Toisesta maailmansodasta lähtien aina 1950-luvun jälkipuoliskolle saakka kirkkojenvälisestä avustusta saavien kirkkojen joukkoon. Luterilaisen maailmanliiton (LML) vuoden 1952 yleiskokouksen jälkeen vaurastuneessa Suomessa heräsi kiinnostus avustaa muita kirkkoja. Vuonna 1964 aloitti toimintansa LML:n suomalaisen kansalliskomitean toimisto, johon palkattiin kaksi työntekijää. Toimiston nimeksi vakiintui samana vuonna Kirkon Ulkomaanapu.⁵⁶

Kirkon Ulkomaanapu (KUA) siirtyi vuonna 1974 LML:n suomalaisen kansalliskomitean alaisuudesta Kirkon ulkomaanasiain toimikunnalle, jossa Ulko-

⁵⁴ Väisänen 1992, 19–20; Huotari 1981, 61–62; Latvala 2008, 266–277; Salomäki 2010, 62.

⁵⁵ SROSA SROS:n vuosikertomus 1989, 2; ALTA Luentomuistiinpanot Pentti Heinilän luento 19.11.2012; Mesjäinen 1991, 311–314; Väisänen 1992, 19–20.

⁵⁶ Murtorinne 1995, 426; Murtorinne 1997a, 22–29.

maanavusta tuli yksi sen neljästä valiokunnasta. Muutos merkitsi ulkomaisen avustustyön aseman vahvistumista osana kirkon ulkomaansuhteita. Vuonna 1984 toteutetussa hallintouudistuksessa Kirkon ulkomaanasiain toimikunta muuttui Kirkon ulkomaanasiain neuvostoksi (KUN) ja KUA toimi sen alaisena jaoksena. Samalla KUN:n toimiston nimeksi tuli Kirkon ulkomaanasiain keskus (KUK) (Katso liite 3: Kirkon keskushallinnon ja Kirkon Ulkomaanavun organisaatiot vuosina 1988–1993).⁵⁷

Ulkomaanavun keräystulot lähtivät 1970- ja 1980-luvun taitteessa voimakkaaseen kasvuun jatkuen läpi 1980-luvun. Sen pääavustusmuodoiksi vakiintuivat kehitysyhteistyö, katastrofi- ja pakolaisapu sekä kirkkojenvälinen apu. KUA:n keräämistä varoista pääosa ohjattiin aina 1980-luvun lopulle saakka kohteisiinsa suurten kirkkojenvälisten järjestöjen LML:n ja Kirkkojen maailmanneuvoston välityksellä. Vain pieni osa ohjattiin suoraan kahdenvälisiin kohteisiin paikallisissa kirkoissa. Koko 1980-luvun voimakkaasti kasvanut Ulkomaanapu koki vuosikymmenen lopulla organisaatiouudistuksen, jonka yhteydessä perustettiin erityinen johtajan virka. KUA:n ensimmäisenä johtajana aloitti vuonna 1988 teologi Risto Lehtonen (s. 1926). Hän oli luonut pitkän uran ulkomailla ensin Ylioppilaiden kristillisen maailmanliiton WCSF:n palveluksessa ja sen jälkeen LML:n palveluksessa toimien vuodet 1978–1987 järjestön kirkkojenvälisen yhteistyön osaston johtajana. Vuonna 1987 Bratislavan yliopisto myönsi hänelle teologian kunnia-tohtorin arvon.⁵⁸

3.2. Kirkon ja herätysliikejärjestöjen suhteet 1980-luvulla

Herätysliikejärjestöjen suhteet kirkon johtoon vaihtelivat keskenään varsin paljon 1980-luvulle tultaessa. Selkeästi kirkollisin oli herännäisyys, joka oli omaksunut kirkon sisäisen roolin, ”kristillisen elämän voimistaminen kansankirkollisessa hengessä”. Samoin evankelisen liikkeen toiminta oli varsin kirkollista. Samaan aikaan liike korosti sen tunnustuksellista ja protestihenkistä luonnetta. Uuspietististen järjestöjen kirkollisuus vaihteli hyvin paljon riippuen siitä, kuinka yhteistyö paikallisseurakuntien kanssa toimi. Liike oli säilyttänyt alkuaikojensa kirkkokriittikin ja protestiluonteensa. Lestadiolaisuuden suhde kirkkoon vaihteli huomattavasti suuntauksesta riippuen. Uusheräys oli mukautunut hyvin kirkolliseen elämään, kun taas esikoislestadiolaisuus oli hyvin sulkeutunut, eikä toiminnallisia

⁵⁷ Kirkon keskuskeskukset 1984, 234; Murtorinne 1995, 426–427; Murtorinne 1997a, 36–37; Murtorinne 1997b, 126.

⁵⁸ Murtorinne 1995, 426–427; Murtorinne 1997a: 36–45; Murtorinne 2012, 492–494.

yhteyksiä paikallisseurakuntien kanssa juuri ollut. Vanhoillislestadiolaisten suhtautuivat kirkkoon kaksijakoisesti, toisaalta kirkkoa ja sen esivaltaa arvostettiin, mutta hengellisenä viitekehyksenä toimi ainoastaan oma herätysliike. Ruotsinkielinen Rauhan Sana -lestadiolaisuus oli niin ikään varsin konservatiivinen ja sulkeutunut, kun taas suomenkielinen rauhansanalaisuus oli kirkollisempaa.⁵⁹

Vuonna 1986 hyväksytty naispappeus vaikutti merkittävästi herätysliikkeiden ja kirkon välisten suhteiden kehittymiseen. Naispappeuden torjuivat vanhoillislestadiolaisuus, esikoislestadiolaisuus, Rauhan Sana -lestadiolaisuus, SLEY sekä Länsi-Suomen rukoilevaisuus. Myöskään Kansanlähetyksen ja Raamattuopiston eivät olleet hyväksyneet naispappeutta. Vastaavasti naispappeuteen pääosiltaan mukautuivat Herättäjä-Yhdistys, Suomen Rukoilevaisen Kansan Yhdistys, Kansan Raamattuseura ja Lestadiolainen Uusheräys. Naispappeuden myötä viidennen herätysliikkeen, evankelisuuden, rukoilevaisuuden ja joidenkin lestadiolaisryhmien välille syntyi uutta yhteistyötä. Vuonna 1987 perustettiin Suomen teologinen instituutti SLEY:n, Kansanlähetyksen, Raamattuopiston ja muutaman muun naispappeuden torjuvan järjestön toimesta. Sen tarkoituksena oli perinteisen raamatuntulkinnan ja kirkon tunnustuksen puolustaminen. Perustamisasiakirjassa myös torjutaan naispappeus.⁶⁰

⁵⁹ Jouko Talosen haastattelu 11.1.2013; Huotari 1981, 66–69, 124; Salomäki 2010, 78–82.

⁶⁰ STI Yhteistoiminta-asiakirja 1987; Murtorinne 1995, 433; Salomäki 2010, 87–89.

II AVUSTUSTOIMINNAN ALKU VUOSINA 1988–1989

1. Inkeri-buumi alkaa

Neuvostoliiton käänntekevä yhteiskunnallis-poliittinen murros alkoi 1985, kun Mihail Gorbatsšov valittiin Neuvostoliiton kommunistisen puolueen uudeksi pääsihteeriksi. Hän käynnisti uudistuspolitiikan, jota kutsuttiin perestroikaksi. Uskonnonlainsäädäntöä se ei varsinaisesti vielä vuonna 1985 koskenut, sillä valtiolta pyrki edelleen uskonnon hävittämiseen. Ilmapiiri muuttui kuitenkin ratkaisevasti vuonna 1988, kun Venäjän ortodoksinen kirkko vietti 1000-vuotisjuhliiaan. Samaan aikaan Gorbatsšovlin oma kansansuosio oli nopeasti laskenut. Hän tarvitsi itselleen kaiken mahdollisen tuen ja uskonnollisessa väestössä nähtiin siihen mahdollisuus.¹

Valtion johto osallistui ortodoksinen kirkon juhlallisuuksiin aktiivisesti, mikä oli ennenkuulumatonta ateismia ajaneelle kommunistiselle valtiolle. Kirkon näkyvä julkinen juhlinta herätti kansassa kiinnostusta myös muita uskonnollisia yhteisöjä kohtaan. Uskonnollinen toiminta alkoi vapautua ja yhteydet ulkomaille helpottuivat. Voimassa olleita uskontoa koskevia lakeja ei käytännössä enää noudatettu ja valtio alkoi valmistella uutta uskontolakia, joka korvaisi vanhat lait täysin. Uskontopolitiikan uudistamista vahvasti ajanut uskontoasiain neuvoston puheenjohtaja Konstantin Hartsev korosti, että valtio ei ole enää ateistinen, vaan uskonnon suhteen neutraali.²

Perestroikan myötä kansallisuuskysymykset nousivat esiin eri puolilla Neuvostoliittoa 1980-luvun lopulla. Inkeriläisten kansallisen heräämisen aika alkoi syksyllä 1987, kun Petroskoissa ilmestyvän Punalippu-lehden Inkeriä käsittelevässä teemanumerossa 8/1987 käsiteltiin Inkeriä ja inkeriläisiä eri näkökulmista. Noin 200-sivuisessa lehdessä käsiteltiin myös inkeriläisten uskonnollisuutta ja seurakuntaelämää kymmenellä sivulla ja haastateltiin pastori Arvo Survoa. Kansallisen heräämisen seurauksena inkeriläiset perustivat vuonna 1989 Inkeri-liitot Neuvosto-Karjalaan, Leningradiin ja Viroon. Samana vuonna vietettiin inkeriläisten kesäjuhlia Keltossa yli 60 vuoden tauon jälkeen.³

Inkeriläisten hankkeet herättivät kiinnostusta Suomessa. Varsinainen Inkeriinnostus syntyi syksyllä 1988, kun inkeriläisistä saman vuoden kesänä kuvattu

¹ Kääriäinen 1993, 74, 80–81; Ylönen 1997, 28; Kääriäinen 2004, 56–59.

² Lahtinen 1991a, 80–81, Sihvo 2000, 266–267; Kääriäinen 2004, 56–59.

³ Punalippu 8/1987; Lahtinen 1991c, 307; Ylönen 1997, 29.

dokumentti lähetettiin Suomessa. Etenkin Arvo Survon persoona ja toiminta dokumentissa herättivät suomalaisissa suurta kiinnostusta Inkeriä ja sen seurakuntaelämää kohtaan.⁴

Arvo Survo pääsi vierailemaan Suomessa ensikertaa tammikuussa 1989 esikoislestadiolaisen Pertti Suontaman kutsumana. Vaikka vierailun luonne oli yksityinen, niin se sai erittäin suurta näkyvyyttä niin suomalaisessa mediassa kuin seurakuntaelämässä. Survo vieraili ympäri Suomea seurakuntien tilaisuuksissa saaden tuhansia ihmisiä liikkeelle. Tilaisuuksien yhteyksissä kerättiin Inkerin seurakunnille kolehteja, joiden tuotto oli poikkeuksellisen suurta, jopa moni kymmenkertaisia verrattuna normaaleihin jumalanpalveluskolehteihin. Osa seurakunnista tilitti kolehdit Kirkon Ulkomaanavulle ja osa ohjasi ne itse avustuskohteisiin. Ulkomaanapu ei osallistunut Survon tilaisuuksien järjestelyihin ja siten seurakunnilla oli itse mahdollista päättää kolehtiensa tilityskohteet. Survo tutustui Suomen käynnillään herätysliikkeiden toimintaan vierailen muun muassa esikoislestadiolaisten loppiaisseuroissa Lahdessa sekä tavaten SLEY:n työntekijöitä Oulussa.⁵

Survon Suomen vierailu synnytti kansanliikkeen suomalaisten keskuudessa. Vierailun jälkeen yhteydenpito inkeriläisiin lisääntyi ja seurakuntamatkailu Suomesta inkeriläisseurakuntiin kiihtyi. Turistien paljous ja tuliaiset ajoittain jopa horjuttivat seurakuntarauhaa. Puskinissa saattoi käydä jopa kymmenen ryhmää samanaikaisesti, mikä aiheutti suomalaisten tuomien avustuspakettien jakamisen myötä karnevaalihenkeä toimintaa kirkon ympäristöön jumalanpalveluksien viettoa häiriten. Puskinin seurakunta toivoikin, että vierailuryhmiä olisi korkeintaan kolme samana sunnuntaina ja Suomen kirkon ulkomaanasiain keskus ryhtyi kordinoimaan vierailuja ja antamaan ohjeita suomalaisille matkailuryhmille.⁶

1.1. Kirkon Ulkomaanavun avustusprojekti syntyy

Voimakkaasti kasvanut suomalaisten avustusinto Inkeriin huomattiin Kirkon Ulkomaanavussa heti syksyn 1988 aikana. Ulkomaanapuun ja Kirkon ulkoasian keskuksen tulvi yhteydenottoja, ja avustusaltiuden lisääntymistä kuvaillaan vyörynomaiseksi. Ulkomaanavun avustusten määrä Itä-Eurooppaan oli vuoden 1988

⁴ HK 12/1988, 399–401.

⁵ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Arkkila 2002b, 51; HS 101/14.4.1989 Kirkon Ulkomaanavulla koossa 800 000 mk Baltiaan ja Inkeriin; Km 8/19.1.1989 Inkerin kirkko toivoo suomalaisia kouluttajia; Km 13/31.1.1989 Inkerin kolehdit merkki uudesta kolehtiajattelusta (pk.); Ss 5/2.2.1989 Inkerin seurakunnat elpyvät; Krans 2003, 48–49.

⁶ HYA Kirkon Ulkomaanavun seurakuntatiedote 1/1989; SLK Aarre Kuukaupin haastattelu 12.6.2008; Km 101/1.9.1989 Hengellinen haaste kahvipaketteja tärkeämpi; Lahtinen 1991c, 307.

loppuun mennessä kaksinkertaistunut aikaisempaan vuoteen verrattuna. Kirkon ulkomaanasiain neuvoston (KUN) alaisuudessa toimivan Itä-Euroopan työryhmän kokouksessa 31.10. keskusteltiin tilanteen hoitamisesta. Kokouksessa todettiin KUA:lla olevan ”valmiutta avustamiseen ja lahjoitusten edelleen toimittamiseen, mutta kokonaistilanteen hallinta ja kartoittaminen on puutteellista nykyisillä resursseilla.” KUA:n johtaja Risto Lehtonen esityksestä työryhmä totesi, että KUA:lle palkattaisiin henkilö kartoittamaan avuntarvitsemista inkeriläisseurakunnille.⁷

Kokouksen jälkeen alettiin hakea määräaikaista Baltian ja Inkerinmaan projektisihteerä koordinoimaan KUA:n avustustyötä. Seuraavalla viikolla kokoontunut Suomen kirkon kirkolliskokous kävi keskustelua Baltian ja Inkerin avustustyöstä. Käsiteltäessä Kirkon keskusrahaston talousarviota vuodelle 1989 kirkolliskokous hyväksyi yksimielisesti toivomusponnen, että KUA ottaisi keräysvaroista avustettavaksi erityisesti Baltian maiden kirkot ja inkeriläiset.⁸

Kirkon Ulkomaanavun uuteen projektisihteerin tehtävään valittiin teologian kandidaatti Kai Takkula, joka aloitti tehtävässä joulukuun 1988 alussa. Venäjän kielentaitoinen Takkula oli opiskellut Suomen kirkon stipendiaattina ortodoksissa Leningradin hengellisessä akatemiassa. Projektisihteerin päätoimenkuvana oli yhdessä Baltian ja Inkerin alueen paikallisten kirkkojen ja seurakuntien kanssa kartoittaa avustustarpeita sekä koordinoida suomalaisten lahjoitusten kanavoimista tarpeellisiin kohteisiin. Samaan aikaan KUA:n jaosto päätti, että Inkerissä tehtävä avustustyö on yksi seitsemästä KUA:n vuoden 1989 pääkohdealueista. Kirkon tiedotuskeskuksen lehdistötiedotteessa marraskuussa 1988 Risto Lehtonen korosti, kuinka avustustoiminnan keskittäminen ”virallisiin kanaviin turvaa parhaiten avun perillemenon ja tarjoaa mahdollisuuden avun suunnitelmalliseen toimittamiseen kirkkojen kokonaistarpeitten pohjalta.” Näin haluttiin välttää päällekkäisyyksiä eri seurakuntien avustustoiminnan välillä.⁹ Kirkon Ulkomaanapu alkoi toimia avustustoiminnan koordinoimiseksi välittömästi, kun suomalaisten avustusinto syntyi. Valmiina avustusorganisaationa sillä oli perusrakenteet kunnossa uutta avustuskohdetta varten. Myös Suomen kirkon ylin päättävä elin, kir-

⁷ Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1988, 16; KUOA Itä-Euroopan työryhmä ptk. 31.10.1988; Murtorinne 1997a, 54.

⁸ Kirk.kok. ptk. 1988, 25–26; Kirk.kok. kptk. 1988, 150–158.

⁹ KUAA [12] KUA:n jaosto ptk. 13.12.1988 § 123; KUOA Taustaa tiedotustilaisuuteen 23.11.1988 ”Baltian ja Inkerinmaan kirkkojen tilanne on muuttunut”; Krans 2003, 50.

kolliskokous näki hyvin tarpeelliseksi inkeriläisten avustamisen Kirkon Ulkomaanavun toimesta, kun se päätti kokouksessaan toivomusponnen.

Huolimatta projektisihteerin palkkaamisesta, ei tilanteen koordinoiminen vielä olennaisesti selkiytynyt joulutammikuussa. Yhteydenotot Ulkomaanapuun jatkuivat niin runsaina, ettei sihteerille jäänyt aikaa avustustyön koordinoimiseen. Etenkin seurakunnat olivat innostuneita ystävyysseurakuntatoiminnasta Inkeriin ja Baltiaan ja paine ystävyysseurakuntatoiminnan koordinoimiseen oli suuri. Sen vuoksi KUN asetti kokouksessaan 3.2.1989 Suomen ja Baltian-Inkerin ystävyysseurakuntatyöryhmän, jonka tehtäviin kuului ystävyysseurakuntatoiminnan koordinoiminen ja Neuvostoliiton luterilaisiin seurakuntiin suuntautuvien seurakuntamatkojen seuraaminen ja ohjaus. Ystävyysseurakuntatoiminnalle laadittiin säännöt ohjaamaan seurakuntien toimintaa. Säännöissä annettiin seurakunnille vapaus ja vastuu luoda itse suhteet Baltiaan/Inkeriin ja hoitaa niiden yhteydenpitoa. Ystävyysseurakuntasuhteiden vahvistamiseen tuli kuitenkin anoa KUN:lta ja ulkomaille toimitettavista suuremmista avustuksista oli neuvoteltava KUA:n kanssa. Samoin seurakuntien tuli vuosittain laatia selvitys toiminnan sisällöstä Kirkon ulkoasiain keskukselle.¹⁰

Kirkon Ulkomaanavun huhtikuun lopussa ilmestyneen seurakuntatiedotteen mukaan avustustoiminnan ensisijaisiksi kohteiksi oli noussut koulutuksen tehostaminen, seurakuntatyössä tarvittavan opetusmateriaalin tuottaminen sekä toimitilojen turvaaminen. Samalla vedottiin seurakuntiin, että ne kääntyisivät KUA:n puoleen etenkin suuremmissa tavara-avustuksissa päällekkäisyyksien välttämiseksi. Seurakuntia muistutettiin, että lahjoitusten tuontiluvat tulee olla kunnossa. Koordinoimattomien lahjoitusten oli vaara ajautua salakauppaan, jolloin niiden hyöty menisi väärin käsiin. KUA:n avustustoiminta oli vahvasti sidoksissa Neuvostoliiton uudistuspolitiikan jatkumiseen ja edistymiseen. Siten Neuvostoliiton lainsäädännön noudattaminen ja yhteydenpito neuvostoliittolaisten uskontoviranomaisten kanssa oli tärkeää avustustyön etenemisessä.¹¹

KUA halusi helpottaa avustustyön koordinoimista palkkaamalla toisen projektisihteerin. Tehtävään pyydettiin venäjänkielentaitoinen Haminan kirkkoherra, lääninrovasti Kosti Laitinen, joka oli opiskellut Takkulan tapaan Venäjän ortodoksisen kirkon Leningradin Hengellisessä akatemiassa. Hän oli osallistunut

¹⁰ KUOA Itä-Euroopan työryhmä muistio 23.1.1989; KUOA Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Baltian/Inkerin luterilaisten kirkkojen ystävyysseurakuntatoiminta 14.2.1989.

¹¹ HYA Kirkon Ulkomaanavun seurakuntatiedote 1/1989; Kirkon keskus 1989, 288.

myös Suomen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon oppineuvotteluihin. Virkavapauden myöntäminen Laitiselle kirkkoherran tehtävistä eteni hitaasti, mutta hän osallistui oman työn ohessa Baltia-projektiin¹². Yhdessä Kai Takkulan kanssa he tekivät kartoitusmatkat Petroskoihin ja Leningradiin sekä Riikaan ja Tallinnaan tammi-helmikuussa. Matkojen jälkeen Takkula ja Laitinen laativat ensimmäisen Baltian ja Inkeriläisseurakuntien avustussuunnitelman, jonka toimenpideehdotukset hyväksyttiin KUA:n jaoston kokouksessa 14.3.1989. Tämän myötä Baltia-projektiin liittyen perustettiin rakennustoimikunta, jonka tehtävänä oli valmistella rakennushankkeita yhdessä paikallisten kirkkojen ja rakennusorganisaatioiden kanssa ja suositella KUA:lle näiden projektien rahoittamista ja seurata hankkeiden edistymistä.¹³

Kosti Laitinen sai lopulta virkavapautta kirkkoherran virastaan ja aloitti 1.9.1989 Baltia-projektin johtavana projektisihteerinä. Kesän ajan Baltia-projektiin oli myös osallistunut Kirkon ulkoasiainosaston projektisihteeriksi teologian opiskelija Jukka Tuppurainen, joka toimi KUA:n alaisuudessa vielä syyskuun alusta lokakuun puoleenväliin saakka. Tuppuraisen jäädessä pois projektissa aloitti lokakuussa teologian kandidaatti Aarno Lahtinen. Siten vuoden aikana oli Ulkomaanapuun luotu tiimi, johon kuului kolme kokoaikaista palkattua työntekijää. Risto Lehtosen mukaan oli ainutlaatuista kirkon hallinnon historiassa, että näin nopeassa ajassa saatiin perustettua kokonaan uusi projekti uusine työntekijöineen.¹⁴

1.2. Inkerin kirkon itsenäisyysjulistus

Helluntaina 14.5.1989 pidettiin Kupanitsan kirkossa juhla jumalanpalvelus ja kokous, jossa julkistettiin Inkerin Suomalaisen Evankelis-Luterilaisen Kirkon olemassaolijulistus. Tilaisuuden takana olivat toimintaa aloittelevien Kupanitsan, Kelton, Kosemkinan, Skuoritsan ja Koprinan seurakuntaneuvostojen jäsenet sekä seurakuntalaisia myös useiden muiden Inkerin entisten seurakuntien alueilta kaikkiaan noin 500. Erityisen juhlavaksi tilaisuudesta teki rovasti Aatami Kuortin osallistuminen tilaisuuteen. Kupanitsassa vuonna 1903 syntynyt Kuortti oli ainoa

¹² Baltiaan, Inkeriin ja Itä-Karjalaan suuntautuneesta avustustyöstä käytetty nimitys.

¹³ KUAA [13] KUA:n jaosto ptk. 24.1.1989; KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 14.3.1989 § 67; KUAA [280] Muistio Lappeenrannassa 14.12.1988 järjestetystä informaatiotilaisuudesta koskien Viron, Inkerin ja Itä-Karjalan luterilaisten seurakuntien avaamista; Kirkon keskukset 1989, 217; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012; Kosti Laitisen puhelinhaastattelu 15.3.2013; Kosti Laitisen tiedoksianto 7.3.2013.

¹⁴ Kirkon keskukset 1989, 217, 245; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012; Kosti Laitisen tiedoksianto 7.3.2013.

elossa oleva ennen sotia Inkerissä toiminut seurakuntien hoitaja. Suomeen hän oli tullut 1930-luvun lopulla ja saanut Suomen kirkon pappisvihkimyksen vuonna 1957.¹⁵

Kuortti saarnasi Kupanitsan helluntain jumalanpalveluksessa ja toimitti yhdessä Arvo Survon kanssa kuuden inkeriläisen maallikkosaarnaajaan siunaamisen puhujatehtäviin. Kuortti myös asetti Survon Inkerin kirkon seurakuntien hoitajaksi ja Survo puolestaan vihki käyttöön Inkerin kelta-sini-punaisen ristilipun. Jumalanpalvelusta seuranneessa kokouksessa korostettiin, kuinka Inkerin Suomalainen Evankelis-Luterilainen Kirkko (ISELK) ei ollut koskaan juridisesti lopettanut toimintaansa, vaan se oli vain väkivaltaisesti tukahdutettu. Kokous katsoi jatkavansa ISELK:n hallintoa ja siten kantavansa kirkon perinnettä ja sen konsistorin traditiota. Kokouksen yhteydessä perustettiin komitea järjestämään ISELK:n elämää ja toimintaa ja sen puheenjohtajaksi valittiin Kuortti ja varapuheenjohtajaksi Survo. Kokous katsoi ISELK:n jäseniksi kaikki inkeriläisseurakunnat, jotka eivät erikseen ja kirjallisesti ilmoita siihen olevan kuulumatta. Samalla kuitenkin korostettiin seurakuntien ja ISELK:in toimivan Viron evankelis-luterilaisen kirkon alaisuudessa ja tunnustettiin Viron arkkipiispan Kuno Pajulan arvovalta seurakuntiin. Kokouksessa ei ollut kuitenkaan edustusta Puskinin eikä Petroskoin seurakunnista, jolloin ne jäivät ISELK:n ulkopuolelle. Tällöin rekisteröidyistä seurakunnista mukana oli vain Kupanitsa, sillä muiden seurakuntien rekisteröinti oli vielä kesken.¹⁶

Kupanitsan tilaisuudessa ei ollut läsnä virallisia edustajia Suomen tai Viron kirkoista, eikä heidän kanssaan ollut myöskään neuvoteltu tilaisuudesta etukäteen. Ajatus Aatami Kuortin osallistumisesta Kupanitsan tilaisuuteen oli Arvo Survon. Hän otti yhteyttä ystävänsä Pertti Suontamaan, jonka vieraana Survo oli ollut Suomessa ja pyysi tätä toimimaan Kuortin saamiseksi Kupanitsaan. Arvo Survo kuvailee Kuortin saamista Kupanitsan helluntaijuhlaan salakuljetukseksi, mikä kertoo tapahtuman poliittisesta arkuudesta. Suontaman lisäksi tilaisuuteen osallistui esikoislestadiolaisista Erkki Nieminen. Yhteensä paikalla oli 600 henkeä, mukaan lukien Uusi Suomi -lehden toimittaja Seppo Kuusisto, joka raportoi tapah-

¹⁵ KUA [13] KUA:n jaoston ptk. 30.8.1989, liite 9.3; Suomen teologit 1982, 252; US 134/22.5.1989 Inkerin itsenäinen kirkko elvytettiin.

¹⁶ KUA [280] ISELK:n ptk. 14.5.1989; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 6.6.1989; Kuortti & Arkkila 1990, 136–137; Survo 2002, 58; US 134/22.5.1989 Inkerin itsenäinen kirkko elvytettiin.

tumasta lehdessä 22.5.1989. Suontaman, Kuusiston, Niemisen, Kuortin ja hänen vaimonsa Lauran lisäksi tilaisuuteen ei tiettävästi osallistunut muita suomalaisia.¹⁷

Kuortti oli toiminut 1920-luvulla Inkerinmaan luterilaisen evankeliumiyhdistyksen saarnaajana ja Suomessa vuosina 1953–1963 Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen (SLEY) matkapappina. Siten hänet voidaan katsoa kuuluneen evankeliseen liikkeeseen.¹⁸ Hänen matkastaan Kupanitsaan vastasivat kuitenkin esikoislestadiolaiset yksityishenkilöt, joilla oli tiiviit suhteet Arvo Survoon.

Suomen kirkko suhtautui hyvin varovaisesti ISELK:n julkilausumaan. KUN:n Itä-Euroopan työryhmän totesi, ettei julkilausuma aiheuta mitään syytä ryhtyä antamaan julkisia kannanottoja, vaan Suomen kirkon tulee ennen kaikkea seurata viranomaisten suhtautumista ISELK:oon. Työryhmä totesi Suomen kirkon tehtäväksi ”antaa tukemme kirkon luterilaisen identiteetin rakentamiseen, toimia maltillisesti ja viisaasti kaikkia hajotustoimenpiteitä vastaan ja pitkällä tähtäimellä kirkon säilymisen hyväksi.” Arvo Survon mukaan myöskään Viron kirkon johdosta ei tullut minkäänlaista tukea julistuksen jälkeen ja kirkon johdon suhtautuminen oli varsin nihkeää.¹⁹

Vaikka Inkerin kirkkoa ei juridisesti perustettu julkilausumasta huolimatta helluntaina 1989 Kupanitsassa, vaan se jatkoi osana Viron kirkkoa, oli tapahtuma selkeä merkki valtion viranomaisille Neuvostoliitossa sekä kirkkojen johtajille Suomessa ja Virossa siitä, että inkeriläiset ovat innokkaasti ja tosissaan elvyttämässä seurakuntiaan ja omaa kirkkoaan. Suomen kirkko suhtautui tapahtuneeseen hyvin varovaisesti, toisin kuin esikoislestadiolainen herätysliike, joka oli hyvin aktiivinen ja Suomen kirkosta riippumaton toimija tässä vaiheessa. Aatami Kuortin läsnäolo Kupanitsan helluntaijuhlassa antoi ISELK:n julkilausumalle historiallisen mandaatin. Kuortti ainoana elossa olleena sotia edeltäneen Inkerin kirkon seurakunnanhoitajana asetti nyt kirkon uudeksi seurakuntien hoitajaksi Arvo Survon. Tällä eleellä luotiin sukupolvien välinen yhteys 1930-luvun Inkerin kirkon ja 1980-luvun elpyvien inkeriläisten seurakuntien välille.

¹⁷ KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 30.8.1989, liite 9.3; Suoanttila 2002, 31; IK 4/2011 Tulisieluinen kultahippujen löytäjä; Rauhan Side 3/2010 Kupanitsan helluntai 1989; US 134/22.5.1989 Inkerin itsenäinen kirkko elvytettiin.

¹⁸ Suomen teologit 1982, 252.

¹⁹ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 6.6.1989; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013; Krans 2003, 66.

2. Työntekijöitä Inkeriin

2.1. Koulutuksen järjestäminen

Baltia-projektin suurimmaksi haasteeksi muodostui ammattitaitoisten työntekijöiden järjestäminen inkeriläisseurakuntiin. Niin Kirkon Ulkomaanapu, Viron kirkko kuin inkeriläisseurakunnat pitivät koulutetun työvoiman ja hengellisen kirjallisuuden saamista Inkeriin tärkeämpänä kuin materiaalista avustustoimintaa. Arvo Survo oli ainut inkeriläisten oma pappi, eikä Viron kirkolla ollut mitään suunnitelmia Inkerin seurakuntien työntekijäkoulutusta varten. Risto Lehtosen mukaan työntekijöitä kouluttamalla Inkerin kirkolle saataisiin henkistä pääomaa; tilanne Neuvostoliitossa oli hyvin sekava, eikä KUA:ssa oltu varmoja Baltia-projektin tulevaisuuden mahdollisuuksista. Pelkona oli, että rajat sulkeutuisivat uudelleen, jolloin rakennusprojektien ja materiaalsen avun toimittaminen eivät enää onnistuisi. Kirkon kehityksen kannalta koulutetun työvoiman hankkiminen oli ensiarvoisen tärkeää, sillä omia sanan ja sakramenttien hoitajia ei voitaisi kirkolta ottaa pois, vaikka Baltia-projekti kariutuisi.²⁰

Baltia-projekti ryhtyi kesällä 1989 valmistelemaan ja koordinoimaan koulutuksen järjestämistä inkeriläisseurakuntia varten. Koordinoinnin tueksi perustettiin Kirkon ulkomaanasian neuvoston Itä-Euroopan työryhmän alaisuuteen koulutus-työryhmä. Ensimmäisinä tehtävinään koulutuksen järjestämiseksi Baltia-projekti selvitti kirkon piirissä toimivien järjestöjen ja oppilaitoksien omat koulutussuunnitelmat. Selvityksessä tuli ilmi myös eri herätysliikejärjestöjen itsenäinen aktiivisuus koulutuksen järjestämisessä. Kansan Raamattuseuran (KRS) oli määrä pitää elokuussa seurakuntavastuun kurssi Puskinin kirkossa. SLEY taas oli käynyt epävirallisia keskusteluja maallikkosaarnaaja- ja raamattukoulutuksen järjestämisestä inkeriläisille. Herättäjä-Yhdistys oli valmis tukemaan taloudellisesti inkeriläisten opiskelua Suomessa ja sen omistama Karhunmäen kristillinen kansanopisto oli valmis ottamaan opiskelijoita. Niin ikään Suomen Raamattuopiston Säätiö (SROS) oli tarjonnut koulutusapuaan. Esikoislestadiolaisten keskusjärjestö Vanha lestadiolaiskristillinen yhdistys oli kutsunut inkeriläisiä vieraakseen ja inkeriläiset olivat toivoneet lestadiolaisia saarnaajia Inkeriin.²¹

²⁰ KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 30.8.1989, liite 9.3; KUAA [280] Raportti vierailusta Tallinaan 23.–24.4.1989; Km 64/6.6.1989 Viron ja Inkerin kirkot toivovat kirjoja ja ystävyysseurakuntia; Km 101/1.9.1989 Hengellinen haaste kahvipaketteja tärkeämpi; Ss 38/21.9.1989 Ihmeitä Inkerissä; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012.

²¹ KUAA [280] Katsaus Viron ja Inkerin koulutussuunnitelmiin 15.8.1989; JTK Muistio Inkeriläisten pappiskurssi Suomessa 1990–1991.

Järjestöjen tekemän Inkerin koulutustyön koordinoitua jatkettiin marraskuussa järjestämällä neuvottelut kirkon eri järjestöjen ja laitosten kesken. Neuvotteluihin osallistui 10 kirkon eri keskushallinnon osastoa ja kirkollista järjestöä. Herätysliikejärjestöistä mukana olivat SROS, SLEY, Herättäjä-Yhdistys ja KRS. Niiden lisäksi kutsun oli saanut myös Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys (SEKL).²²

Kokouksen tarkoituksena oli KUA:n johtajan Risto Lehtosen mukaan luoda pelisäännöt eri toimijoiden kesken ja pyrkiä koordinoituihin. Lehtonen korosti KUA:n periaatetta toimia avoimesti yhteistyössä viranomaisten ja Viron kirkon kanssa. Tämän jälkeen järjestöt esittelivät toimintaansa. SRO ja SLEY olivat tehneet seurakuntamatkoja Inkeriin ja toimittaneet sinne kirjallisuutta. SRO:lla oli lisäksi yhteyksiä yksittäisiin inkeriläisiin, kun taas SLEY:lla oli edustajansa mukaan ”kontrolloimaton kontaktien ruuhka”. Molemmat järjestöt olivat tarjonneet opiskelumahdollisuutta omien kansanopistojensa kursseille. Herättäjä-Yhdistyksen kansanopisto Karhunmäki oli myös suunnitellut vapaaehtoistyön perehdyttämiskoulutusta opistoonsa, mutta halusivat odottaa tilanteen selkiytymistä ja KUA:n yhteydenottoa. KRS oli ollut yhteydessä jo aikaisemmin Ulkomaanapuun ja Viron kirkkoon kiinnostuksesta järjestää maallikkokoulutusta Inkerissä.²³

Kokouksessa ei päätetty aloittaa mitään uutta yhteistoiminnallista projektia, vaan kaikki järjestöt jatkoivat omilla projekteillaan Inkerin työtä. Kaikki osapuolet kuitenkin hyväksyivät Risto Lehtosen esittämät pelisäännöt, joiden mukaan on tärkeää toimia yhteistyössä viranomaisten kanssa ja toteuttaa avustushankkeita avoimesti. Lehtonen korosti, ettei KUA:n tarkoituksena ollut kontrolloida järjestöjen avustustyötä, vaan lähinnä koordinoita ja tällä tavoin palvella positiivista kehitystä.²⁴

Inkeriläisseurakuntien koulutuksen tarve ratkaistiin KUA:ssa ilman herätysliikejärjestöjen apua. Marraskuun puolivälissä 1989 projektisihteeri Kosti Laitinen otti yhteyttä Vihdin seurakunnan kirkkoherran virasta kaksi vuotta aikaisemmin eläkkeelle jääneeseen Leino Hassiseen ja pyysi tätä kouluttamaan työntekijöitä Inkerin kirkolle. Vuonna 1924 Sortavalassa syntynyt Hassinen oli vihitty papiksi

²² KUAA [280] Aarno Lahtisen kirje Jyrki Ijäksielle 30.1.1990.

²³ KUAA [280] Muistio Kirkkojen ja seurakuntien koulutuksen tarve sekä näköalat Baltiassa ja Inkerissä 15.11.1989.

²⁴ KUAA [280] Muistio Kirkkojen ja seurakuntien koulutuksen tarve sekä näköalat Baltiassa ja Inkerissä 15.11.1989.

vuonna 1949 ja suorittanut sen jälkeen jatko-opintoja Ruotsissa ja Saksassa. Kristinuskon ja marxismin välisiin suhteisiin hän oli perehtynyt 1960-luvulla kirjoittaessaan kirjaa ja vuonna 1984 hän teki piispa kokouksen toimeksiannosta aikuis-katekismuksen. Seurakuntapapin ja tutkimustöiden lisäksi hän oli toiminut myös Kotimaa-lehden päätoimittajana vuosina 1969–1977. Vahvan teologisen koulutuksen ja kirkollisen taustan omaavana hänet nähtiin oikeana henkilönä kouluttamaan työntekijöitä. Jo kaksi viikkoa myöhemmin Hassinen matkusti Puskinin, jossa hän piti kolmen kuukauden kurssin yhdeksälle Arvo Survon valitsemalle opiskelijalle, jotka koulutuksen päätteeksi vihittiin diakoneiksi 4.3.1990 Puskinin kirkossa.²⁵

Diakonikoulutuksen myötä inkeriläisseurakuntien virkakäytäntö muodostui erilaiseksi kuin Suomessa. Diakoni vihittiin evankeliumin julistamiseen ja sakramenttien jakamiseen, mutta toisin kuin papit, diakonit eivät käyttäneet stola. Muutaman vuoden palvelut diakoni sai ylidiakonin arvon, joka oikeutti itsenäiseen ehtoollisen toimittamiseen ja stolan kantamiseen viistosti olan yli.²⁶

2.2. Evankeliset ja lestadiolaiset aloittavat puhujamatkat

Inkeriläisten seurakuntalaisten vierailut Suomessa 1989 herättivät kiinnostusta kirkollisessa mediassa. Myös heidän vierailuistaan herätysliikkeiden tilaisuuksissa raportoitiin aktiivisesti. Esikoislestadiolaisten kesäjuhliin Lahden juhannusseuroihin saapui Puskinista kymmenkunta seurakuntanuorta, joihin esikoislestadiolaiset olivat tutustuneet Puskinin matkojen yhteydessä.²⁷

Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen (SLEY) valtakunnalliset evankeliumijuhlat järjestettiin heinäkuun alussa Kaustisella. Kolmipäiväisen tapahtuman yhtenä puhujana oli Arvo Survo, joka puheessaan toi esiin evankelisen herätysliikkeen perinnön Inkerin kirkossa. Samalla hän totesi, ettei herätysliikkeiden eroavaisuuksia huomaa Inkerissä, sillä liikkeiden vaikutukset ovat sulautuneet niin vahvasti normaaliin seurakuntaelämään.²⁸

Vastaavasti Herättäjä-Yhdistyksen Herättäjäjuhlat järjestettiin viikkoa myöhemmin Kuopiossa ja sinne saapui myös inkeriläisiä. Juhlien päätösseurojen yhtenä puhujana oli Petroskoin seurakunnan luottamushenkilö ja

²⁵ Hassinen 1997, 20–24, 32; Rajala 2009, 12–19; Ketola 2012, 480–481.

²⁶ Rajala 2009, 21–22.

²⁷ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Km 72/27.6.1989 Lestadiolaisia saarnaajia toivotaan Inkeriin; Ss 25/22.6.1989 Inkeriläiset mukana Oulun evankeliumijuhlissa.

²⁸ Km 75/4.7.1989 Sanan äärellä Kaustisella 20 000; Ss 27–28/6.7.1989 Kaustisen inkeriläisvieras Arvo Survo: Tehkäämme kaikkemme, että koko Suomen kansa pelastuisi.

maallikkosaarnaaja Maria Kajava. Inkerin ja Baltian tilanne näkyi muutenkin herättäjäjuhlien ilmeessä. Useissa seurapuheissa toistui heimotyön uusi ajankohtaisuus ja yksi juhlien kolehdeista kerättiin Herättäjä-Yhdistyksen heimorahastolle. Ennen herättäjäjuhlia Maria Kajava vieraili Suomen Raamattuopiston Säätiön juhannusjuhlilla Vuokatissa.²⁹

SLEY ryhtyi suunnittelemaan uusia avustusmahdollisuuksia Inkeriin vuonna 1989. SLEY:n johtokunta teki syyskuussa 1989 päätöksen, että yhdistys haluaa ottaa osaa Inkerin kirkon avustustyöhön, mutta tekee sen virallisia kanavia pitkin ja taloudellista tukea antaessa on kunnioitettava paikallisten vastuunkantajien neuvoja. Johtokunta päätti myös, että SLEY:n keskeinen tehtävä on ”hengellisen tuen antaminen”, mihin luterilaisen kirjallisuuden lähettäminen ja suomalaisten kouluttaminen hengelliseen työhön Inkeriin antoi mahdollisuuden. SLEY:n viikkolehti Sanansaattaja otti pääkirjoituksessa kantaa hallittuun Inkerin kirkon avustustoimintaan. Lehden mukaan avustustoiminnan oli tapahduttava paikallisten vastuunkantajien neuvoja kuunnellen ja kunnioittaen. Kirjoituksessa odotettiin Kirkon Ulkomaanavun johtavan tällaista hallittua avustustoimintaa. Samalla kirjoituksessa nostettiin esille, kuinka suomalaiset voivat saada inkeriläisiltä henkistä pääomaa. Kirjoituksen mukaan Inkerin avustustyössä suomalaiset saavat oppia paljon vastoinkäymisiä kokeneelta seurakunnalta. Ensimmäisen puhujamatkan SLEY teki syyskuussa 1989 Kupanitsaan, jossa se järjesti yhdessä seurakunnan kanssa evankeliumijuhlan. Juhlissa puhuivat Arvo Survon ja Aatami Kuortin lisäksi SLEY:n Aimo Kymäläinen.³⁰

Esikoislestadiolaiset matkailu Puskinin seurakuntaan oli vakiintunut 1980-luvun kuluessa. Suomalaiset vieraat esittivät tervehdyksiä jumalanpalveluksissa, mutta puhujina he eivät saaneet Neuvostoliiton lakien mukaan olla. Syyskuun alussa 1988 kielto poistui ja esikoislestadiolaisten vieraillessa Puskinissa seuraavalla viikolla sai esikoislestadiolainen maallikkosaarnaaja Eero Halme saarnata ensimmäisenä suomalaisena Puskinin kirkon jumalanpalveluksessa. Jumalanpalveluksen jälkeen pidettiin seurat, jossa puhui esikoislestadiolaisten saarnaajien lisäksi Arvo Survo. Tilaisuuden jälkeen Survo esitti toivomuksen, että esikoislestadiolaiset voisivat jatkossa lähettää säännöllisesti puhujia Inkeriin, mihin esikois-

²⁹ SROSA SROS:n vuosikertomus 1989, 30; Km 78/11.7.1989 Körttiläiset pitävät kiinni kansankirkosta.

³⁰ SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 14.9.1989 § 136; Ss 38/21.9.1989 Inkerissä oppimassa (pk.); Ss 38/21.9.1989 Ihmeitä Inkerissä.

lestadiolaiset vastasivat varovaisen myöntävästi. Seuraavan vuonna esikoislestadiolaiset tekivät saarnamatkat Puskiniin maaliskuussa ja kesäkuussa.³¹

Kymmenkunta inkeriläistä seurakunta-aktiivia lähettivät kesäkuussa 1989 lähetyskirjeen esikoislestadiolaisten juhannusjuhlille Lahteen. Kirjeessä vedottiin esikoislestadiolaisiin, että he lähettäisivät puhujia Inkerin seurakuntiin ”säännöllisin väliajoin, esimerkiksi joka kuukaudessa”. Samalla he kiittivät esikoislestadiolaisia jo tehdystä työstä, mutta totesivat sen olevan vielä kesken. Kirjeen allekirjoittajina olivat muun muassa Aarre ja Eero Kuukauppi sekä Paavo Parkkinen. Avustuspyynnön alullepanija oli Arvo Survo, joka ei itse osallistunut kirjeen allekirjoittamiseen. Esikoislestadiolaiset olivat aikaisemmin todenneet olevan parempi, että johtavan pastorin sijasta tavalliset seurakuntalaiset esittävät lähetyspyyntönsä heille.³²

Neuvostoliittoon tehtävästä lähetystyöstä keskusteltiin esikoislestadiolaisten puhujien kesken ja oltiin yhteydessä liikkeen ”vanhimpiin” Ruotsin Jellivaaraan. Herätysliike oli keskustelujen jälkeen hyvin yksimielinen lähetystoimen aloittamisesta Neuvostoliitossa. Esikoislestadiolaiset aloittivat säännöllisen puhujamatkatoiminnan Inkeriin heti elo-syyskuussa 1989. Herätysliike oli tehnyt aikaisemmin puhujamatkoja Keski-Eurooppaan liikkeeseen lukeutuvien luokse, mutta liikkeen piirissä herännyt suuri kiinnostus Inkeriä ja Neuvostoliittoa kohtaan ja kiinnostuksesta noussut kansanliikehdintä oli esikoislestadiolaiselle herätysliikkeelle uutta.³³

Syyskuussa 1989 Arvo Survo sopi esikoislestadiolaisten kanssa, että he voivat vieraila Inkerissä aina kuukauden 3. sunnuntaina. Samalla hän varasi muille herätysliikkeille käyntivuorot siten, että kuukauden 1. sunnuntaina vierailisi SLEY, 2. sunnuntaina Herättäjä-Yhdistys ja 4. sunnuntaina Kansanlähetys. Survo halusi näin välttää liikkeiden päällekkäisiä käyntivuoroja ja estää yhden liikkeen käynnit joka viikonloppu.³⁴

Inkeriläisten seurakuntien avustamisesta kiinnostuivat myös Pohjanmaan ruotsinkieliset Rauhan Sana -lestadiolaiset, jotka olivat vuonna 1969 perustaneet oman yhdistyksen Laestadianernas Fridsföreningars Förbundin (LFF). Järjestö ei

³¹ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Aarre Kuukaupin haastattelu 12.6.2008.

³² Rauhan side 3/1989 Lähetyskirje Inkerinmaalta; SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa.

³³ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Seppo Leivon haastattelu 13.3.2012.

³⁴ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Seppo Leivon haastattelu 13.3.2012; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013.

ollut aikaisemmin tehnyt lähetystyötä ulkomailla, vaikka se oli ollut periaatteessa mahdollista.³⁵

Ruotsinkieliset Rauhan Sana -lestadiolaiset tekivät ensimmäisen seurakuntamatkan Inkeriin Puskinin seurakuntaan vuonna 1987. Matka oli puhtaasti ns. seurakuntaturistimatka, sillä mukana ei ollut pappeja tai saarnamiehiä. Puskinissa he tutustuivat pastori Arvo Survoon ja ryhtyivät kirjeenvaihtoon hänen kanssaan. Vierailun seurauksena heidän kiinnostuksensa Inkeriä kohtaan syveni ja he ryhtyivät suunnittelemaan uutta matkaa Inkeriin. Osa liikkeen jäsenistä kuitenkin näki Inkeriin suuntautuvien seurakuntamatkojen olevan uhka liikkeen yhtenäisyydelle.³⁶

LFF:n toinen Inkerin matka toteutui helmikuussa 1989. Survo tutustui matkan aikana herätysliikkeen julistukseen ja pyysi sen saarnaajia tekemään julistusmatkoja Inkerin seurakuntiin. Survon kutsusta huolimatta LFF suhtautui edelleen varauksellisesti saarnaajien lähettämiseen Inkeriin. Herätysliikkeen jäseniä vieraili seuraavan kerran Puskinissa elokuussa 1989. Survo ehdotti tällöin, että LFF lähettäisi neljä saarnamiestä neljästi vuodessa vierailemaan Inkerin seurakuntiin. Survon uuden ehdotuksen seurauksena LFF:n saarnamiehet päättivät yksimielisesti lähteä mukaan Inkerin seurakuntien julistustoimintaan. Lokakuussa 1989 LFF:n edustajat matkasivat Inkeriin kertomaan Survolle päätöksestä. Herätysliike piti puhujien lähettämistä Inkeriin nimenomaan ulkolähetystyönä, jota LFF ei ollut aikaisemmin tehnyt. Tähän historialliseen tapahtumaan vaikutti etenkin Arvo Survon selkeä avunpyyntö LFF:n jäsenille, mihin vastaaminen koettiin herätysliikkeessä lähetyskäskyn noudattamisena.³⁷

Esikoislestadiolaisten tapaan myös ruotsinkieliset rauhansanalaiset lähtivät Inkeriin Arvo Survon kutsusta ja ilman mitään sopimusta Kirkon Ulkomaanavun tai muun ns. virallisen kirkon kanssa. Molemmat herätysliikkeet olivat olleet varsin sulkeutuneita ja kriittisiä Suomen kirkon johtoa kohtaan ja niiden kokemukset ulkomailla tehtävästä julistustyöstä olivat olleet hyvin vähäiset. Arvo Survo ja hänen missionsa Inkerin kirkon uudesta noususta saivat kuitenkin nämä lestadiolaisuuden suuntaukset liikkeelle ja aktiivisiksi toimijoiksi inkeriläisen seurakuntaelämän hyväksi.

³⁵ LFF 2012; Okkonen 2010, 29–30.

³⁶ Okkonen 2010, 30–31, 107; Snellman 2011, 143; Björkskog 2012, 38.

³⁷ Okkonen 2010, 32–35; Björkskog 2012, 47.

III AVUSTUSTYÖN MONINAISUUS JA ERILLISYYS VUONNA 1990

1. Inkerin seurakunnista rovastikunta

Perestroikan myötä inkeriläiset seurakunnat alkoivat toimia seurakuntien rekisteröimiseksi. Neuvostoliiton vanha uskonnollista toimintaa säätelevä uskonnonvapauslaki oli voimassa vuoteen 1990 saakka, mutta sen tulkinta oli muuttunut perestroikan myötä hyvin väljäksi. Lopulta syksyllä 1990 astui voimaan uusi uskonnonvapauslaki, joka takasi kansalaisille täyden uskonnonvapauden ja uskonnollisille yhteisöille tasavertaisen aseman. Inkeriläisistä seurakunnista ensimmäisinä rekisteröitiin Kupanitsan seurakunta vuonna 1988 ja kesäkuussa 1989 Kelton seurakunta. Uusien inkeriläisten seurakuntien perustaminen aiheutti kiistoja inkeriläisten ja Viron evankelis-luterilaisen kirkon (EELK) välille. Uudet seurakunnat eivät olleet liittyneet EELK:n vanhojen Petroskoin ja Puskinin seurakuntien tavoin, vaikka tunnustivatkin EELK:n pastoraalisen aseman. Ne vierastivat ajatusta olla osa kaukaa Tallinnasta käsin hallinnoitavaa EELK:a ja halusivat saada mahdollisimman itsenäisen roolin EELK:n sisällä. Kansallisen rovastikunnan perustaminen tarjosi siihen mahdollisuuden. Jotkut inkeriläiset ajoivat heti oman hiippakunnan perustamista, mitä enemmistö inkeriläisistä piti kuitenkin turhan hätiköitynä.¹

Inkerin rovastikunnan perustamisesta pidettiin neuvottelut Viron arkkipiispa Kuno Pajulan johdolla Tallinnassa marraskuussa 1989. Neuvottelut käytiin Viron ja Suomen kirkkojen sekä inkeriläisseurakuntien kesken. Kelton seurakunnan edustajan Paavo Parkkisen mukaan inkeriläisten tavoitteena oli saada aikaan kansallinen rovastikunta, joka tunnustaisi EELK:n arkkipiispan arvovallan. EELK:oon kuulumattomat seurakunnat olivat kirjallisesti ilmoittaneet Parkkiselle liittyvänsä EELK:oon, kun rovastikunnan perustamispäätös oli saanut lainvoiman. Arvo Survon mielestä viranomaiset olivat jo hyväksyneet rovastikuntahankkeen Moskovassa. Arkkipiispa Pajulan mukaan sitä ei voitu panna vielä täytäntöön, koska kirkkojärjestyksen mukaan päätöksen uuden rovastikunnan perustamisesta

¹ KUAA [322] Raportti Risto Lehtosen, Risto Cantellin ja Kai Takkulan matkasta Tallinnaan 23–24.4.1989; Lahtinen 1991a, 80–81; Ylönen 1997, 31; Kääriäinen 2004 56–59; Ylönen 2005, 9; Rajala 2009, 22–23.

tekee kirkolliskokous. Seuraavan kerran se kokoontuisi puoli vuotta myöhemmin toukokuussa 1990.²

Kokouksessa päätettiin ryhtyä valmistelemaan esitystä EELK:n kirkolliskoukselle Inkerin rovastikunnan perustamisesta. Valmisteluissa oli määrä ottaa erityishuomioon kansallisuus, maantieteellinen sijainti kaukana hiippakuntakeskuksesta sekä yhteydet Suomeen. Inkeriläisseurakunnat ryhtyivät tämän jälkeen valmistelemaan yhteistä hallintoa rovastikuntahallinnon tapaisesti, kunnes lopullinen päätös rovastikunnan perustamisesta oli tehty.³

EELK:n toukokuun 1990 kirkolliskokouksen jälkeen Inkerin rovastikunta aloitti toimintansa. Tällöin inkeriläisseurakuntien lukumäärä oli kohonnut jo seitsemään, kun Petroskoin, Puskinin, Kupanitsan ja Kelton lisäksi helmikuussa 1990 oli rekisteröity Narvusi-Kosemkinan, Toksovan ja Skuoritsan seurakunnat. Nyt nämä kaikki liitettiin uuteen rovastikuntaan. Sen viralliseksi nimeksi tuli Inkerin suomalainen rovastikunta ja lääninrovastina aloitti virolainen Hagerin seurakunnan kirkkoherra Paul Saar, joka oli jo vuosia toiminut myös Petroskoin seurakunnan kirkkoherrana. Arvo Survosta tuli samalla seurakuntien hoitaja. Rovastikuntaneuvosto piti rovastikuntaratkaisua vain siirtymävaiheena ennen omaa itsenäistä kirkkoa, jota EELK:n arkipiispa Pajula piti täysin ymmärrettävänä tavoitteena.⁴

Jo seuraavana syksynä vuonna 1990 Paul Saar kuitenkin ilmoitti EELK:lle jättävänsä Inkerin rovastikunnan lääninrovastin tehtävät. EELK:n konsistori oli päättänyt kääntyä Suomen kirkon puoleen saadakseen apua lääninrovastin viran täyttämässä, koska suomenkielentaitoisia virolaisia pappeja ei ollut tarjolla. Eri vaihtoehtojen joukosta pätevimmäksi lääninrovastin tehtäviin KUA:n ja Arvo Survon välisissä neuvotteluissa todettiin Leino Hassinen, joka oli pitänyt edellisenä talvena diakonikurssin Inkerissä. Hassinen suostui Kosti Laitisen, Arvo Survon ja Paul Saaren taivuttelujen jälkeen lääninrovastin apulaiseksi siihen saakka kunnes uusi lääninrovasti valittaisiin Paul Saaren tilalle. Tilanne muuttui kuitenkin heti kun Hassinen pääsi Neuvostoliittoon. Paul Saar oli saanut eron EELK:n konsistorista ja konsistori oli nimittänyt samalla Leino Hassisen uudeksi lääninrovastiksi, vaikka hän oli lupautunut vain lääninrovastin apulaiseksi. Hassinen yritti taivutella vielä Saarta ja myös Arvo Survoa lääninrovastiksi, mutta kumpikaan ei

² KUAA [322] Kosti Laitisen muistio neuvottelusta ”Inkeriläisseurakuntien muodostaman rovastikunnan perustamisesta”.

³ KUAA [322] Kosti Laitisen muistio neuvottelusta ”Inkeriläisseurakuntien muodostaman rovastikunnan perustamisesta”.

⁴ Lahtinen 1991c, 308; Ylönen 1997, 31; Rajala 2007, 25.

suostunut. Myös muut rovastikuntaneuvoston jäsenet painostivat Hassista ottamaan vastaan viran. Lopulta Hassinen myöntyi ja hänet nimitettiin lääninrovastiksi 1.1.1991 alkaen.⁵

2. Kirkkotalkoot alkavat

2.1. Kupanitsan kirkko

Inkeriläisseurakuntien toiminnan elpymisen ja kasvamisen myötä uusien kokoon-
tumistilojen tarve kasvoi. Vaikka seurakunnat saivat osin vanhoja kirkkojaan ta-
kaisin käyttöönsä, niin myös ne vaativat korjaustöitä. Seurakuntien omat resurssit
olivat liian pienet ja katseet kääntyivät Suomeen. Inkeriläiset olivat huomanneet
suomalaisten valtavan auttamisen halun, joka herätti toiveita taloudellisten voi-
mavarojen saantiin Suomesta rakennusprojektin toteuttamiseksi. Kirkon Ulko-
maanapu ryhtyi koordinoimaan rakennusprojekteja ja perusti maaliskuussa 1989
Baltia-projektin yhteyteen rakennustoimikunnan, jonka jäseniksi tuli kirkkohalli-
tuksen rakennustarkastaja Jari Reponen, tekniikan lisensiaatti Iikka Järvi, läänin-
rovasti Kosti Laitinen ja KUA:sta projektisihteeri Kai Takkula, hankintasihteeri
Leena Finer sekä myöhemmin projektisihteeri Aarno Lahtinen.⁶

Ensimmäiseksi jälleenrakennuskohteeksi tuli Kupanitsan kirkko, jonka kor-
jausprojekti annettiin vastaperustetun rakennustoimikunnan valmisteltavaksi heti
toimikunnan perustamisen jälkeen. Kupanitsan seurakunta oli marraskuussa 1988
rekisteröity kolmas inkeriläisseurakunta. Seurakunta oli esittänyt KUA:lle pyyn-
nön, että seurakunnan haltuun saama vuonna 1861 valmistunut kirkko voitaisiin
peruskorjata suomalaisin voimin ja kustannuksin. Kirkko oli yksi suurimmista
vanhoista inkeriläiskirkoista, jossa oli ollut alun perin tilaa 1000–1200 hengelle.
1930-luvun jälkeen kirkko oli toiminut kolhoosin viljavarastona ja se oli päässyt
rapistumaan. Korjaussuunnitelman mukaan välikatto oli ehjä, mutta ulkokatto
erittäin huonossa kunnossa. Uusi seurakunta oli rakentanut kirkkoon palvelusten
pitämistä varten sisälle lämmitettävän huoneen noin 30–40 hengelle.⁷

Kirkon Ulkomaanavussa Kupanitsan hankkeeseen suhtauduttiin varaukselli-
sesti. Epäiltiin, oliko niin ison ja huonokuntoisen kirkon korjaaminen järkevää.

⁵ KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992; Issakainen 1994, 228; Taipale 2002, 39; Rajala 2007, 27–30.

⁶ KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 14.3.1989 § 67; KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 14.3.1989 § 67, liite 8.5; KUAA [322] Kirkon Ulkomaanavun Baltia/Inkeri -projektin rakennusohjelma; Rajala 2009, 26.

⁷ KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 14.3.1989 § 67; KUAA [13] KUA:n jaoston ptk. 14.3.1989 § 67, liite 8.5.

Arvo Survo piti kirkon jälleenrakennusta erittäin tärkeänä symbolisesti kokonsa ja historiansa vuoksi. Ulkomaanapua kohtaan muodostui paine suomalaisten Inkeri-aktiivien suunnalta ja lopulta KUA myöntyi Kupanitsan jälleenrakennushankkeelle ja alkoi keskitetysti tukea hanketta.⁸

Rakennustoimikunta ryhtyi toimenpiteisiin kirkon kunnostamiseksi, tilasi korjaussuunnitelmat ja ryhtyi neuvotteluihin urakoitsijoiden ja materiaalitoimitajien kesken. Lopulta kirkon urakointisopimus solmittiin Viron kirkon rakennusyhtiö Wunibaldin kanssa toukokuussa 1990 ja rakennustyöt käynnistyivät kuu-kauden kuluttua. Sitä ennen KUA oli tehnyt rakennuttajakonsulttisopimuksen suomalaisen Intermaterial Ltd Oy:n kanssa.⁹

Kupanitsan kirkon kunnostus sai huomiota Suomessa. Sen myötä Herättäjä-Yhdistys (H-Y) lähestyi KUA:a heinäkuussa 1989 esittäen kiinnostuksensa toimittaa kirkonkello Kupanitsan kunnostettavaan kirkkoon. Yhdistys oli aikaisemmin lahjoittanut kirkonkellon Petroskoin seurakuntaan vuonna 1983 seurakuntamatkan yhteydessä. Herättäjä-Yhdistyksen toiminnanjohtaja Jaakko Elenius oli yhteydessä Arvo Survoon, joka sai idean kahdesta pienemmästä kirkonkellosta, jotka nekin voisivat olla suomalaisten herätysliikkeiden lahjoittamia. Siten hankkeesta kiinnostuivat myös SLEY ja esikoislestadiolaiset. Kellot tilattiin lapualaiselta Jussi Sompilta. Kellojen kulut jaettiin siten, että Herättäjä-Yhdistys ja SLEY maksoivat 43 500 mk ja esikoislestadiolaiset Pertti Suontaman kautta 16 000 mk. Kellot toimitettiin Kupanitsaan joulukuun alussa 1989 Herättäjä-Yhdistyksen Inkerin työstä vastaavan pastorin Alpo Järven johdolla. Luovutuksen yhteydessä pidettiin seurat, joissa puhuivat kellojen lahjoittajajärjestöjen edustajien lisäksi Arvo Survo.¹⁰

Kellojen lahjoitustilaisuudessa oli mukana ryhmä eteläpohjalaisia heränneitä, joissa heräsi ajatus lähteä talkoisiin Kupanitsan kirkon korjaustöihin. Talkoista oli keskusteltu aikaisemmin elokuussa KUA:n ja H-Y:n välisissä neuvotteluissa Petroskoin seurakunnan osalta, mutta ajatus lähteä Kupanitsaan tuli talkoolaisilta. Heränneet olivat samana syksynä kunnostaneet talkoilla liikkeen kansanopiston rakennuksia Lapuan Karhumäessä ja ehdottivat nyt Alpo Järvelle lähtemistä talkoisiin Inkeriin. Järvi ryhtyi järjestämään asiaa ja oli yhteydessä KUA:an,

⁸ Tervonen 2007, 197–180; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012; Kosti Laitisen tiedoksianto 7.3.2013.

⁹ KUAA [322] Baltian rakennustoimikunnan kokouksen ptk. 24.8.1989; KUAA [322] Baltian rakennustoimikunnan kokouksen ptk. 1.11.1989; KUAA [322] Baltian rakennustoimikunnan kokouksen ptk. 30.12.1990.

¹⁰ HYA H-Y:n kirje Risto Lehtoselle 13.7.1989; HYA Kupanitsan kirkonkellojen maksusiirtokopiot 23.10.1989; HYA H-Y:n toimintasuunnitelma 1990; Karhumäki 2006, 183; Tervonen 2007, 210; Km 37/2012 13.9.2012 Inkerin kirkontekijät 13–14; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012.

joka oli myötämielinen hankkeelle. Ensimmäiset H-Y:n talkoolaiset lähtivät Kupanitsaan marraskuussa 1990 ja myöhemmin H-Y:n järjestämiä ryhmiä tuli vielä viisi lisää. Sitä ennen kirkkoa oli ollut talkoilla korjaamassa seurakuntaryhmiä Saarijärveltä ja Laukaasta sekä yksittäisiä muita talkooryhmiä. Herätysliikejärjestöistä myös SLEY järjesti talkoomatkoja Kupanitsaan työntekijänsä Kauko Laivuoren johdolla. Järjestö myös osallistui monen suomalaisen seurakunnan tavoin rahakeräyksen kirkonpenkkien saamiseksi Kupanitsan kirkkoon. Keräyksen yhteydessä korostettiin, että SLEY:n avustustoiminta tapahtuisi aina Kirkon Ulkomaanavun kautta.¹¹

Kupanitsan kirkon jälleenrakennushankkeesta tuli vuonna 1990 ylivoimaisesti suurin menoerä KUA:n Baltia-projektille. Kupanitsan projektin kustannus oli vuoden aikana 1 476 000 mk, kun Baltia-projektin koko avustusbudjetti oli 2 634 000, jolloin Kupanitsan osuus vuosibudjetista oli noin 56 %.¹²

2.2. Kelton kirkko

Kelton seurakunta rekisteröitiin kesällä 1989 ja samalla se sai Leningradin uskontoasiain neuvostolta luvan uuden kirkon rakentamiseen. Keltossa oli ollut aikaisemmin 1700-luvulla rakennettu kirkko, mutta se oli purettu vuonna 1941. Kirkon rakennusprojektissa oli erittäin suuressa roolissa Kelton seurakunnan suomalaiset ystävyysseurakunnat Luumäki, Lahden Joutjärvi ja Tohmajärvi. Kelttolainen Aarre Kuukauppi oli vierailut Arvo Survon kanssa Luumäellä tammikuussa 1989, jolloin he olivat solmineet henkilösuhteet Luumäen seurakunnan vastuunkantajien kanssa. Tästä alkoi Luumäen ja Kelton seurakuntien tiivis yhteistyö, johon myöskin Joutjärven seurakunta liittyi. Mukaan haluttiin vielä Tohmajärven seurakunta Pohjois-Karjalasta. Käytännön yhteistyö oli jo täydessä vauhdissa vaikka ystävyysseurakuntasuhteiden virallistaminen oli Suomen Kirkon ulkomaanasiain toimikunnassa vielä kesken. Kelttolaiset halusivat rakentaa seurakunnalleen uuden kirkon, mihin ystävyysseurakuntayhteistyö tarjosi hyvän mahdollisuuden.¹³

Lahdessa pidettiin jo joulukuussa 1989 neuvonpito kirkon kannatusyhdistyksen perustamiseksi. Tammikuussa 1990 päätettiin rakennustoimikunnan kokoonpanosta ja helmikuussa perustettiin kannatusryhmä ja valittiin sille 8-

¹¹ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 3.6.1991, liite 6; HYA Alpo Järven lähettikirje Hyvät heimotyön tukirenkään jäsenet; HYA H-Y:n vuosikertomus 1990; HYA KUA:n ja H-Y:n välisen neuvottelun muistio 29.8.1989; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 17.11.1990, liite 1; Arkkila 2002a, 159; Ss 43/25.10.1990 Kirkonpenkit Kupanitsaan; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012.

¹² Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1990, 32, 38; katso liite 4.

¹³ Suoantila 2002, 15–16, 54–62.

jäseninen hallitus. Lopullinen päätös kirkon rakentamisesta tehtiin 18.4.1990 Keltossa Aarre Kuukaupin luona. Kirkon arkkitehdiksi valittiin Pentti Kärki, joka keltolaisten toiveiden pohjalta teki rakennussuunnitelmat. Kirkon rakennustyöt alkoivat syyskesällä 1990 ja peruskiven muuraus tapahtui 7.10.1990. Siitä muodostui suuri kansanjuhla, johon osallistui arviolta jopa 1000 henkilöä. Mukana oli myös suomalaisen median edustajia. Ensimmäisen peruskiven muuraajana toimi lähes 90-vuotias Katri Kukkonen, joka oli kotoisin Keltosta. Hän oli yksi maallikonaisista, jotka olivat hoitaneet papillisia tehtäviä inkeriläisten keskuudessa papin puuttuessa.¹⁴

Ystävyysseurakuntien lisäksi myös herätysliikkeet otettiin mukaan kirkon rakennushankkeeseen. Kannatusryhmää perustettaessa sen jäseniksi tuli esikoislestadiolaisten, Herättäjä-Yhdistyksen (H-Y) ja SLEY:n edustajia. Niin ikään ryhmän kuuden jäsenen hallitukseen tuli edustus SLEY:lle, H-Y:lle ja Suomen Raamattuopistolle. Rakennustoimikuntaan ei tullut herätysliikkeiden edustajia lainkaan, kun H-Y ei ottanut sille tarjottua paikkaa vastaan. Huolimatta SLEY:n ja H-Y:n edustuksesta kannatusryhmässä, jäi järjestöjen osuus rakennushankkeessa hyvin vähäiseksi. H-Y jättäytyi tietoisesti siitä muilta osin kokonaan pois, koska Kupanitsan rakennusprojekti oli vielä kesken ja haluttiin keskittyä vain yhteen kohteeseen kerrallaan. Myöskään SLEY:stä ei ole muita merkintöjä projektiin liittyen.¹⁵

Esikoislestadiolaisten rooli sen sijaan oli hyvin vahva koko rakennusprojektin ajan. Rakennustöiden vetäjäksi ja talkootyövoiman järjestelijäksi nimettiin esikoislestadiolaisiin kuulunut lahtelainen rakennusmestari Pertti Suontama. Myös kirkon suunnittelija, arkkitehti Pentti Kärki oli esikoislestadiolainen.¹⁶

Kirkon Ulkomaanapu oli mukana kirkon rakennushankkeessa alusta saakka, tosin ei mitenkään näkyvässä roolissa. Lahdessa joulukuussa 1989 pidetyssä ensimmäisessä neuvonpidossa oli mukana KUA:sta Kosti Laitinen. Kokouksen yhteydessä kirkkoa arvosteltiin hidastelusta ystävyysseurakuntasuhteiden virallistamisessa. Laitinen puolusteli hitautta sillä, että oli tärkeää odottaa Inkerin kirkolli-

¹⁴ Suoanttila 2002, 42–47, 62–64, 70–75.

¹⁵ HYA Muistio Kelton kirkon kannatusryhmän hallituksen kokouksesta helmikuussa 1990 Joutjärven kirkolla; HYA [Luettelo Kelton kirkon rakennushankkeen kannatusyhdistyksen jäsenistä]; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 16.2.1990; SLEYA SLEY:n johtokunnan ja johtoryhmän ptk. 1990–1991; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012; Alpo Järven puhelinhaastattelu 15.3.2013.

¹⁶ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 16.2.1990; SLK Esikoislestadiolaiset ry:n hallituksen ptk. 12.1.1991 § 10; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa; Suoanttila 2002, 65, 69; Sana 38/16.9.1992 Kelton kirkon vihkiäiset.

sen tilanteen vakiintumista ja välttää ystävyysseurakuntien kasautumista vain tiettyille inkeriläisseurakunnille.¹⁷

Kannatusryhmän hallitusta helmikuussa muodostettaessa, ei KUA:lle tullut siihen edustusta, vaikka se osallistui kannatusryhmän toimintaan. Rakennustoimikunnan puheenjohtajaksi puolestaan valittiin aluksi KUA:n edustajana KUA:n jaoston jäsen Markku Porvari, joka oli Lahden seurakuntayhtymän hallintojohtaja, mutta hän kieltäytyi tehtävästä. Tämän jälkeen puheenjohtajaksi tuli Luumäen seurakunnan edustaja ja KUA sai rakennustoimikuntaan riviedustajan.¹⁸

Maaliskuussa pidettiin neuvottelu KUA:n ja kirkon kannatusryhmän edustajien kanssa, jossa sovittiin KUA:n roolista rakennustöissä. Neuvotteluissa päätettiin laatia kirjallinen sopimus KUA:n osallisuudesta Kelton kirkkohankkeeseen. KUA avasi erillisen rakennustilin, jonka lahjoitetut varat oli määrä mennä lyhentymättöminä Kelton kirkon rakentamiseen. Samaan aikaan kannatusryhmä markkinoi hanketta lauseella ”Kohota kirkko Kelttoon”. Kahden rahankeruuhankkeen päällekkäisyyksiä selviteltiin lokakuussa 1990 kannatusryhmän ja KUA:n edustajien kesken. Siihen mennessä kannatusryhmän varainkeruu oli tuottanut lähes puolet kirkon kustannuksista. Kokouksessa päätettiin, että KUA hoitaa yksin varainkeruun. Kannatusryhmän työ koettiin osaksi KUA:n tekemää työtä, joiden erottaminen toisistaan olisi hedelmätöntä. Samalla kuitenkin päätettiin, että rakennustoimikunnalla oli oikeus käyttää Kelton kirkkohanketta varten KUA:n avaa-
maa tiliä.¹⁹

Projektissa alusta saakka mukana olleen Luumäen kirkkoherra Taisto Jantusen mukaan KUA lähti hankkeeseen varsin hitaasti, sillä hänen mukaan se olisi halunnut odottaa olojen vakiintumista Inkerissä. Pääosin KUA:n mukana olo oli kuitenkin Jantusen mielestä hyvä asia, sillä liikkeelle lähdettiin suuren innostuksen vallassa, vaikka kenelläkään ei ollut tietoa, miten näin suuri hanke toteutettaisiin ja rahoitettaisiin. KUA toi näihin ongelmiin tietotaitonsa, mutta Jantusen mukaan ”pyrki myös nujertamaan hankkeen puuhamiesten innostusta”. Kannatus- ja rakennustoimikunnalla oli muutenkin halukkuutta hoitaa työ mahdollisimman itsenäisesti ilman KUA:n mukana oloa, koska koettiin, ettei KUA olisi ohjannut Kelttoon tarkoitettuja varoja pelkästään Kelton rakentamiseen vaan myös laajemmin Inkerin kirkon tukemiseen. Siksi rahoituksen hankkiminen ainoastaan KUA:n

¹⁷ Suoantila 2002, 54–62.

¹⁸ HYA Muistio Kelton kirkon kannatusryhmän hallituksen kokouksesta helmikuussa 1990 Joutjärven kirkolla; Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1990, 25; Suoantila 2002, 62–63.

¹⁹ Suoantila 2002, 63–64, 73–74, 152.

kautta koettiin Jantusen mukaan kannatusryhmässä tappiona, koska oli halu näyttää, että varainkeruu järjestyy ilman Ulkomaanapuakin.²⁰

Kirkon rakentamiseen liittyvät erimielisyydet eivät olleet ainoastaan KUA:n ja kannatusryhmän välillä vaan myös kannatusryhmän ja kelttolaisien välillä. Kelton seurakunnan edustajat syyttivät suomalaisia siitä, ettei heitä kuunneltu tarpeeksi kirkon alttaritauluun ja sisustukseen liittyvissä kysymyksissä. Kelttolaisia kirkonrakentajia oli taas loukannut puheet siitä, että ”suomalaiset lahjoittavat kirkon, kun pitäisi sanoa, että he vain auttavat, inkeriläiset rakentavat”.²¹

Kirkko valmistui kuitenkin etuajassa ja rakennustoimikunta päätti aikaistaa vihkiäisjuhlaa adventista syyskuulle. Kirkon vihki käyttöön 13.9.1992 Mikkelin hiippakunnan piispa Kalevi Toiviainen ja saarnan piti pastori Pentti Smeds. Suomen Yleisradion televisioimasta tilaisuudesta muodostui valtava kansanjuhla, johon osallistui 3000–4000 henkilöä, joista suurin osa seurasi tilaisuutta ulkona televisiomonitorien kautta.²²

Leino Hassinen arvioi myöhemmin Kelton kirkon rakennusprojektia kohtuuttoman suureksi hankkeeksi. Hänen mukaan hanke oli ”suomalaisten hallitsemattoman ilon ilmaus sen johdosta, että ylipäättänsä voitiin rakentaa kirkko Neuvostoliittoon”. Kelton kirkkoon mahtui 350 henkilöä ja sen talousarvio oli noin 6 miljoonaa markkaa, kun Hassisen mielestä inkeriläisseurakuntiin olisi riittänyt 120 – 200 hengen kirkko, jollainen olisi pystytty rakentamaan 800 000 – 1500 000 markalla.²³

Kelton kirkon rakentamisprojekti oli elävä esimerkki ystävyysseurakuntatyön ja talkoohengen voimasta, mutta myös siihen liittyvistä haasteista. Kirkkoa rakennettiin ensisijaisesti siksi, että kelttolaiset saisivat oman kirkon kun se oli mahdollista, eikä siksi, että suomalaisten pääsisivät talkoisiin Inkeriin. Tämä oli kenties muistutus avustustyötä tekeville, että avustamisen lähtökohtana tulisi olla avunpyytäjien tarpeet ja toiveet, ei avunantajien into tai tahto.

Ystävyysseurakuntien lisäksi Kelton kirkon rakentamisessa esikoislestadiolaisilla oli merkittävä rooli. Hankkeeseen haluttiin alusta asti saada mukaan herätysliikkeitä ja haasteeseen vastasivat erityisesti esikoislestadiolaiset. Kelttolaiset olivat solmineet ystävyys-suhteita esikoislestadiolaisiin, joilla oli verkostoja ja taitoa organisoida rakennustalkoita. Yhteistyö hankkeessa mukana olleiden ystä-

²⁰ Suoanttila 2002, 151–152.

²¹ Suoanttila 2002, 116–118.

²² Suoanttila 2002, 134–135, 143; Sana 38/16.9.1992 Kelton kirkon vihkiäiset.

²³ Hassinen 1997, 125; Suoanttila 2002, 71.

vyysseurakuntien kanssa oli luontevaa osittain siksi, että ystävyysseurakunnista Joutjärven seurakunta sijaitsee vahvalla esikoislestadiolaisten kannatusalueella Lahdessa.

3. Herättäjä-Yhdistys ja Ulkomaanapu yhteistyöhön

Kirkon Ulkomaanapuun oli luotu vuoden 1989 kuluessa Inkerin ja Baltian avustustyötä varten oma Baltia-projekti, johon kuului kolme kokoaikaista projektisihteerinä Kosti Laitinen, Aarno Lahtinen ja Kai Takkula. Baltia-projekti kaipasi silti edelleen lisätyövoimaa, mutta Ulkomaanavulla ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia palkata uusia työntekijöitä. Risto Lehtonen otti joulukuun puolivälissä 1989 yhteyttä Herättäjä-Yhdistyksen toiminnanjohtajaan Jaakko Eleniukseen tiedustellen yhdistyksen mahdollisuutta tarjota työntekijää KUA:n Baltia-projektiin hoitamaan inkeriläisten ja virolaisten kirkollisen koulutuksen järjestämistä. Lehtonen oli saman vuoden syksyllä vierailut Lapualla Herättäjä-Yhdistyksen toimitalossa neuvottelemassa KUA:n ja H-Y:n eri yhteistyömahdollisuuksista. Päätökset olivat pysyneet lähinnä periaatetasolla, mutta niiden seurauksena Lehtonen kääntyi joulukuussa Herättäjä-Yhdistyksen puoleen. Elenius oli heti hyvin kiinnostunut hankkeesta ja jo tammikuun alussa 1990 Herättäjä-Yhdistyksen päätoimikunta päätti yksimielisesti osallistua siihen. Eleniuksen pyyntöjen jälkeen tehtävään suostui Baltia-projektissa jo aikaisemmin mukana ollut teologian opiskelija Jukka Tuppurainen, joka oli opiskellut Suomen kirkon stipendiaattina Leningradin hengellisessä akatemiassa ja osasi venäjää. Tuppuraisella oli myös vahva herännäistausta oltuaan muun muassa Herättäjä-Yhdistyksen päätoimikunnan jäsenenä vuosina 1981–1987.²⁴

Herättäjä-Yhdistys ja Kirkon Ulkomaanapu solmivat tammikuussa vuoden sopimuksen, jonka mukaisesti H-Y palkkasi heimotyön sihteeriksi Jukka Tuppuraisen ja hänet sijoitettiin KUA:n organisaatioon 1.2.1990 alkaen. Samalla KUA sitoutui vastaamaan hänen matkakorvauksistaan ja päivärahoistaan sekä toimitiloista ja toimistokuluista. Lehtosen mukaan kirkon keskushallintoon kuuluvan Ulkomaanavun ja Herättäjä-Yhdistyksen välinen sopimus oli historiallinen, sillä

²⁴ Karhumäki 2006, 183; Kirkon keskukset 1989, 217, 245; HK 10/1989 Kirkon Ulkomaanavun ja Herättäjä-Yhdistyksen yhteistyötä vahvistettiin; HK 1/1990 Jukka Tuppurainen heimotyön sihteeriksi; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012.

tiettävästi koskaan aikaisemmin mikään herätysliikejärjestö ei ollut osallistunut kirkon keskushallinnon työntekijäkuluihin.²⁵

Herättäjä-Yhdistyksen näin nopean toiminnan mahdollisti yhdistyksen heimorahasto, jonka juuret olivat 1920-luvulla kohonneessa isänmaallisuuteen liittyneessä heimoinnostuksessa. Ennen toista maailmansotaa tililtä ohjattiin varoja suomensukuisten kansojen keskuudessa tehtävään hengelliseen työhön. Vaikka sodan jälkeen rajat sulkeutuivat, niin heimotiliä ei koskaan lopetettu. Inkeriinnostuksen myötä tilille alettiin kerätä varoja jälleen vuonna 1989 ja heimorahasto perustettiin uudelleen. Kertyneille varoille ei ollut vielä päätetty avustuskohdetta ja siksi ”heimosihteerin” toimen rahoittaminen Kirkon Ulkomaanavulle oli selkeä toimenpide. Tuppuraisen palkkauksen myötä Herättäjä-Yhdistys perusti heimotyön tukirenkaan, jonka kautta halukkailla oli mahdollisuus osallistua Tuppuraisen palkkakustannuksiin.²⁶

Kaikki herätysliikejärjestöt eivät pitäneet ajatuksesta, että yksittäinen herätysliike osallistui näin selkeästi Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projektiin. SLEY:n toiminnanjohtaja Reijo Arkkila kyseli Ulkomaanavulta, oliko se pelaamassa Inkerin kirkkoa kokonaan heränneille, vaikka Inkerin kirkko oli perinteisesti ollut evankelisen herätysliikkeen kannatusaluetta. KUA:n Risto Lehtonen kiisti tämänkaltaiset väitteet järjestö- ja kirkkopolitiikasta ja korosti yhteistyön tärkeimmäksi syyksi projektin saamisen käyntiin mahdollisimman nopeasti, eikä silloin ollut väliä, mikä järjestö apua antaa. Tapauksen johdosta Lehtonen ja Tuppurainen kävivät tapaamassa Arkkilaa ja esittivät kutsun SLEY:lle tulla mukaan KUA:n Inkeriin suuntautuvaan työhön. Lehtosen mukaan yhteistyö KUA:n ja SLEY:n välillä sujui tämän jälkeen ongelmitta. Kotimaassa Jaakko Elenius nosti esiin järjestöjen tärkeyden kirkon työssä ja perusteli Herättäjä-Yhdistyksen ja KUA:n yhteistyötä sanoen: ”Pienemmät kristilliset järjestöt ovat paljon liukkaampia päätösten teossa kuin raskaasti käännähtelevä Suomen luterilainen kirkko.”²⁷

Tuppuraisen alun perin vuoden sopimukseksi tarkoitettua työsopimusta jatkettiin vielä 31.1.1991 neljällä kuukaudella eteenpäin 31.5.1991 asti. Herättäjä-Yhdistys olisi halunnut puolittaa osuutensa palkanmaksusta tammikuussa 1991

²⁵ HYA Yhteistyösuunnitelma H-Y:n ja KUA:n välillä; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012.

²⁶ Tervonen 2007, 222; HK 1/1990 Jukka Tuppurainen heimotyön sihteeriksi; HK 3/1990 Ensitunelmia heimotyön sihteerin toimesta; HK 7/1991 Inkerin kirkon jälleennousu on Jumalan ihme; Km 10/6.2.1990 Herättäjä-Yhdistys perusti toimen kirkon Ulkomaanavulle; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012.

²⁷ SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 22.8.1990; Km 10/6.2.1990; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012.

yhdistyksen taloudellisen tilanteen heikennyttyä. KUA vastusti H-Y:n päätöstä, joka saattoi Baltia-projektin hankalaa tilanteeseen. Palkkauksen uudelleen järjestäminen KUA:ssa näin nopealla aikataululla oli vaikeaa ja Tuppuraisen tärkeä työ inkeriläisten pappiseminaarin läpiviemiseksi oli vielä kesken. KUA:n pyyntöjen jälkeen Herättäjä-Yhdistys jatkoi Tuppuraisen palkkausta ensimmäisen työsopimuksen mukaisesti maksaen palkan kokonaan. Tuppuraisen jäätyä pois Baltia-projektista 31.5.1991 Herättäjä-Yhdistys vetäytyi työntekijäyhteistyöstä KUA:n kanssa ja sen Inkerin työ jäi kokonaan yhdistyksen pastorin Alpo Järven vastuulle. Tuppuraisen tilalle Baltia-projektiin valittiin teologi Sylvia Rauho, joka aloitti työssään 1.9.1991 KUA:n maksaessa kokonaan hänen palkkansa.²⁸

Tuppuraisen loppuraportin mukaan heimosihteerin palkkaaminen KUA:n Baltia-projektiin oli luonnollinen ratkaisu Herättäjä-Yhdistykseltä tukea Inkerin kirkon jälleenrakennusta. Raamattujen salakuljetukset ja yhteyksien etsiminen ns. ”maanalaisiin seurakuntiin” oli Tuppuraisen mukaan vierasta herännäisyydelle. Yhdistys ei ollut halunnut ryhtyä sooloilemaan avustustyössä, vaan halusi olla mukana rakentamassa Inkerin kirkkoa tiiviissä yhteistyössä Suomen kirkon virallisen organisaation kanssa. Ainoa särö Herättäjä-Yhdistyksen ja KUA:n tiiviille yhteistyölle tuli keväällä 1991, kun H-Y:n Hengellisen Kuukauslehden toimitusneuvostossa aloitti Kirkkohallituksen ulkosuomalaistyön jaostopäällikön tehtäviä erotettu Jaakko Launikari. Risto Lehtosen mukaan Launikari vaikeutti kirjoituksillaan eri lehdissä toistuvasti KUA:n toimintaa Inkerissä ja oli herättänyt niillä epäluuloja ja epäluottamusta seurakunnissa KUA:a kohtaan. Muilta osin Lehtonen oli todella tyytyväinen Herättäjä-Yhdistyksen panokseen Inkerin kirkon jälleenrakennustyössä ja piti sitä esimerkkinä muille herätysliikejärjestöille.²⁹ Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projekti tuli Tuppuraisen palkkauksen myötä selkeästi riippuvaiseksi Herättäjä-Yhdistyksestä. Lienee historiallista Suomen kirkossa, että kirkon keskushallinnon alainen organisaatio tarvitsi herätysliikejärjestön taloudellista apua.

²⁸ KUAA [15] KUA:n jaoston ptk. 16.5.1991 § 38.2; KUAA [308] Herättäjä-Yhdistyksen Lehtosenle 3.1.1991; HYA KUA:n Lehtosen kirje Herättäjä-Yhdistykselle 19.12.1990; HYA KUA:n Lehtosen kirje Herättäjä-Yhdistykselle 23.1.1991; HYA Jukka Tuppuraisen selvitys Herättäjä-Yhdistykselle 10.9.1991 heimosihteerin työstä KUA:ssa 1.2.1990–31.5.1991; HYA Alpo Järven kirje tukirenkalle [11/1991]; HYA Herättäjä-Yhdistyksen päätoimikunnan ptk. 26.9.1992 § 67; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012; Jukka Tuppuraisen puhelinhaastattelu 14.1.2013.

²⁹ HYA KUA:n Lehtosen kirje Herättäjä-Yhdistykselle 23.1.1991; HYA Jukka Tuppuraisen selvitys Herättäjä-Yhdistykselle 10.9.1991 heimosihteerin työstä KUA:ssa 1.2.1990–31.5.1991; Niirinen 2008, 411–412.

4. Työntekijäapua Inkeriin

4.1. Inkeriläisten pappiskurssi

Inkeriläisseurakuntien akuutein työvoimapula helpottui maaliskuussa 1990, kun Puskinin kirkossa vihittiin yhdeksän uutta diakonia Leino Hassisen pitämän kurssin päätteeksi. Diakonikoulutuksen ohella KUA:n Baltia-projekti oli valmistellut laajemman, vajaan 1,5 vuoden mittaisen pappiskoulutuksen. Toisin kuin diakonikoulutus, pappiskoulutus järjestettiin Suomessa yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kanssa. Tiivistä yhteistyötä tehtiin myös Suomen Lähetysseuran Lähetysopiston kanssa, kun kurssilaiset osallistuivat sen opetukseen ja asuivat osan kurssin ajasta Lähetysseuran lähetyskodissa. Baltia-projektin puolesta kurssista vastasi projektisihteeri Jukka Tuppurainen.³⁰

Kurssille oli varattu kymmenen paikkaa, mutta inkeriläisseurakunnat pystyivät rekrytoimaan vain seitsemän kurssilaista. Kurssilaisista Jaan Kähar ja Airi Vösandi olivat Viron alueella toimivien inkeriläisseurakuntien lähettämiä ja Arvo Soittu, Eero Kuukauppi, Vladimir Kinner, Viktor Grinevitsh ja Toivo Leini tulivat Kupanitsan, Kelton, Puskinin ja Petroskoin seurakuntien lähettäminä. Heistä Soittu, Kuukauppi ja Kinner olivat suorittaneet Leino Hassisen pitämän diakonikursin Puskinissa. Kurssilaisten määrä väheni marraskuussa 1990, kun Toivo Leinin opiskeluoikeus peruutettiin heikon motivaation ja huonon opintomenestyksen vuoksi. Muutenkin opiskelijoiden valmiudet opintoihin vaihtelivat huomattavasti, sillä ainoastaan yhdellä oli kokemusta korkeakoulu-opiskelusta, kaksi oli käynyt keskiasteen koulun ja loput ainoastaan neuvostoliittolaisen peruskoulun ja ammatikursseja. Myös kristillisen uskon perustiedot olivat hyvin kirjavat. Osa oli liittynyt luterilaiseen kirkkoon vain muutama vuosi aiemmin, toisilla taas oli vahva kristillinen kotikasvatus.³¹

Kurssi toteutettiin neljänä 2-3 kk mittaisena jaksonea, joista järjestyksessä toinen, muista poiketen pidettiin Helsingin sijaan Lapualla Karhunmäen kristillisellä kansanopistolla. Kansanopiston kaukainen sijainti Helsingistä ja sisäoppilaitoksen tuoma turvallisuus edesauttoivat opintojakson toteutumista. Kurssin ohessa opiskelijat vierailivat seurakuntien ja herätysliikkeiden tilaisuuksissa eri puolilla Suomea. Muuten herätysliikejärjestöjen rooli pappiskurssin toteutuksessa oli hy-

³⁰ JTK Muistio Inkeriläisten pappiskurssi Suomessa 1990–1991; Km 17/2.3.1990 Loput inkeriläiset opiskelijat saapuvat maanantaina.

³¹ JTK Muistio Inkeriläisten pappiskurssi Suomessa 1990–1991; Km 19/9.3.1990 Kolmen lukukauden pappiskoulutus käynnissä.

vin vähäinen. Opetuksesta vastasivat pääosin Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan opettajat, joskin lisäopetusta tarjosivat lukuisat yksittäiset asiantuntijat. Osa opiskelijoista sai henkilökohtaista avustusta opintoihin herätysliikejärjestöiltä ja yksi opiskelija asui Herättäjä-Yhdistyksen omistamassa Heränneiden ylioppilaskodissa yhden opintojakson. Karhunmäen Kristillinen kansanopisto oli vahvasti herännäishenkinen, mutta se ei kuitenkaan vaikuttanut opistolla kurssilaisille annettuun opetukseen. Vastaavankaltaista herätysliikkeiden kansanopistojen hyödyntämistä tapahtui myös myöhemmin, kun evankelisen liikkeen Loimaan evankelisella opistolla pidettiin 11 inkeriläisille oma kanttorikurssi kesällä 1991.³²

Pappiskurssin aikana ilmeni lukuisia ongelmia kurssilaisten motivaatioon ja opiskelukäyttäytymiseen liittyen. Osa suhtautui aikatauluihin ja määräaikoihin hyvin välinpitämättömästi ja tenteissä tapahtui myös luntaamista, mikä kurssin loppuraportin mukaan oli selitettävissä neuvostoliittolaisen yleisen opiskelukäytännön piirteeksi. Opiskelijoiden suhtautuminen naispappeuteen aiheutti ongelmia, sillä Inkeristä tulleet opiskelijat kieltäytyivät käymästä yhteisissä liturgisissa harjoituksissa, joissa oli suomalaisia naisteologeja. Heille järjestettiin omia liturgisia harjoituksia, koska he eivät suostuneet käyttämään Suomen kirkon käsikirjaa, vaan halusivat toimittaa jumalanpalveluksen Inkerissä käytössä olleen vanhan käsikirjan ja Mooses Putron messun mukaan. Osa kurssilaisista esitti ajoittain kovaakin kritiikkiä Suomen kirkkoa ja erityisesti KUA:a kohtaan. Kritiikki koski lähinnä taloudellisilla kysymyksillä ja sitä, kuinka KUA:n olisi pitänyt kohdentaa avustusvaroja Inkeriin. Kritiikki laimeni kurssin edetessä ja lopulta loppui kokonaan. Kurssin päätyttyä kurssilaiset olivat hyvin tyytyväisiä suomalaisten tarjoamaan opiskelumahdollisuuteen ja taloudelliseen panokseen Inkerin kirkon hyväksi.³³

Kurssin opetuksen päätteeksi kurssilaiset suorittivat lopputentin Tallinnassa Viron kirkon konsistorissa 7.5.1991. Samassa yhteydessä konsistori päätti vihkiä Soitun, Kuukaupin, Kinnerin ja Grinevitshin papeiksi helluntaina 19.5.1991 Kupanitsassa ja Käharin ja Vösandin diakoneiksi 26.4.1991 Tallinnassa. Viron ark-

³² HYA Jukka Tuppuraisen selvitys heimosihteerin työstä Kirkon Ulkomaanavussa 1.2.1990–31.5.1991; JTK Kai Takkulan tiedote 11.5.1991 Kirkon Ulkomaanavun yhteistyö Inkerin rovastikunnan kanssa; JTK Muistio Inkeriläisten pappiskurssi Suomessa 1990–1991; Takkula 1992, 16; Jukka Tuppuraisen tiedoksianto 26.9.2012.

³³ JTK Muistio Inkeriläisten pappiskurssi Suomessa 1990–1991; Jukka Tuppuraisen tiedoksianto 3.10.2012.

kipiispan Kuno Pajulan toimittama pappisvihkimys toteutettiin peruskorjatun Kupanitsan kirkon käyttöönottojuhlassa.³⁴

4.2. KUA:n työvoima-apu Inkeriin

Inkeriläisseurakunnat saivat maaliskuussa 1990 yhdeksän uutta työntekijää, kun Puskinin kirkossa toimitettiin diakonivihkimys Leino Hassisen pitämän kurssin päätteeksi. Kirkon Ulkomaanapu tiedosti, että seurakunnat tarvitsivat lisää työvoimaa, eivätkä ne voisi odottaa Suomessa maaliskuussa 1990 alkaneen pappiskurssin päättymistä. Siksi huhtikuussa Suomen kirkon ulkomaanasiain neuvosto antoi KUA:lle tehtäväksi työvoima-avun rekrytoimisen Suomesta Inkeriin. KUA:n rekrytointiryhmä ryhtyi kartoittamaan inkeriläisseurakuntien työvoiman tarvetta ja totesi, että inkeriläisseurakunnissa oli 3-5 suomenkielisen työntekijän välitön tarve. Inkerin rovastikunnan vt. lääninrovasti Paul Saar oli esittänyt pyynnön saada suomalaiset papit seurakuntatyöhön Tallinnaan ja Petroskoihin sekä rovastikunta-apulaisen erityisesti rovastikunnan hallinnon kehittämiseen.³⁵

KUA:n rekrytoinnin tuloksena Suomen kirkko päätti lähettää inkeriläisseurakuntiin neljä pappia sekä kaksi diakonissaa. Papeista rovasti Leino Hassinen lähetettiin Leningradiin suunnittelemaan erityisesti hallinnon kehittämistä. Saatuttuaan Neuvostoliittoon Hassinen sai yllätyksekseen vastuulleen myös Inkerin rovastikunnan lääninrovastin tehtävät. Muista papeista Matti Vuolanne lähetettiin Inkeriin seurakuntatyöhön, eläkkeellä ollut rovasti Mikko Lammi Petroskoin seurakuntaan. Oulun diakonissalaitoksen eläkkeellä ollut johtaja Erkki Jokela lähetettiin Viroon Tallinnan inkeriläisseurakuntaan. Kaikille lähetettäville työntekijöille järjestettiin 15.11.1990 Kallion kirkossa lähtöjuhla, jossa työntekijöiden matkaan siunaamisen toimittivat Viron arkkipiispa Kuno Pajula ja Helsingin piispa Samuel Lehtonen avustajinaan lääninrovasti Paul Saar ja kirkkoherra Esa Siljamäki.³⁶

4.3. Evankelisten ja lestadiolaisten julistustyö vakiintuu

SLEY:n Inkerin toiminta vakiintui vuoden 1990 alussa. Sitä varten perustettiin kolmen hengen SLEY:n Itä-Euroopan työryhmä, jonka tehtävänä oli kiireellisten

³⁴ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 3.6.1991, liite 6; SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 26.9.1990 § 491; Ss 22/30.5.1991 Inkerin kirkon suuri juhla Kupanitsassa.

³⁵ KUOA Kirkon ulkomaanasiain neuvoston ptk. 11.4.1990 § 37.6; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 7.9.1990 § 4; Hassinen 1997, 23–25, 32.

³⁶ KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992; Hassinen 1997, 38; Issakainen 1994, 228; Ss 47/22.11.1990 Inkeriläisseurakuntien palvelukseen lähtee suomalaisia; Taipale 2002, 39; Rajala 2007, 27–30.

toimenpiteiden ja pitkän tähtäimen suunnitelmien arviointi. Luonteelta työryhmä oli keskusteleva, sillä päätökset tehtiin joko yhdistyksen johtoryhmässä tai johtokunnassa. Työryhmän mietinnön pohjalta johtoryhmä päätti järjestää evankeliumijuhlia inkeriläisseurakunnissa ja seurakuntamatkoja. Lisäksi päätettiin kustantaa vuosittain kaksi inkeriläistä SLEY:n raamattukurssille ja ilmaistiin halukkuus osallistua kirkonkellojen hankintoihin inkeriläisten kirkkoihin. Pitkän tähtäimen suunnitelmia johtoryhmä ei laatinut.³⁷

SLEY järjesti toukokuussa matkan Inkeriin ja Karjalaan, jonka yhteydessä pidettiin evankeliumijuhlat Viipurissa, Petroskoissa, Keltossa ja Kupanitsassa. Viipurissa juhlat järjestettiin ortodoksikirkossa, sillä edellisenä keväänä rekisteröity Viipurin luterilainen seurakunta kokoontui muuten paikallisen sisäoppilaitoksen tiloissa. Saman vuoden syksynä järjestettiin toinen matka Neuvostoliittoon, jolloin evankeliumijuhlat pidettiin toistamiseen Kupanitsassa ja Keltossa sekä uutena paikkana Toksovassa, jonka seurakunta oli rekisteröity edellisenä talvena ja palautettu vanha kirkko oli vielä peruskorjaamatta.³⁸

Evankeliumijuhlien ohjelma koostui aina Siionin Kannel -seuroista ja jumalanpalveluksen vietosta, mikäli juhlaa vietettiin viikonloppuna. Syksyn 1990 evankeliumimatkasta tehdyn matkaraportin mukaan Inkerin seurakuntien suuntaan oli havaittavissa kilpailua suomalaisten herätysliikkeiden kesken. Siksi SLEY:n Inkerin työstä vastaavan Markku Niemelän mukaan oli tärkeää, että järjestö piti aktiivisesti yhteyttä Inkerin seurakuntiin ja vierailisi siellä, jotta evankelisen liikkeen perintö säilyisi vahvana.³⁹

Esikoislestadiolaiset olivat aloittaneet vuonna 1989 säännöllisen saarnamatkatoiminnan Inkerin seurakuntiin ja matkat tehtiin pääsääntöisesti aina kuukauden 3. viikonloppuna. Vuonna 1990 esikoislestadiolaiset vahvistivat omaa lähetys- ja avustustoimintaansa luomalla ystävyysseurakuntaverkoston inkeriläisten seurakuntien ja suomalaisten esikoislestadiolaisten rukoushuonepiirien välille. Mallin mukaan jokaisella Inkerin kirkon seurakunnalla oli Suomessa esikoislestadiolainen ”ystävyyssseurakunta”, jonka yhteyshenkilö sopi avustus- ja lähetystoiminnasta inkeriläisseurakunnan edustajan kanssa. Tukitoimintaa valittiin koordinoimaan Pertti Suontama ja Erkki Nieminen. Lähetysmatkat suuntautuivat vuonna

³⁷ SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 28.2.1990 § 90; SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 28.2.1990 § 90, liite 5.

³⁸ Ss 24/14.6.1990 Evankeliumijuhlia Viipurissa, Petroskoissa ja Kupanitsassa; Ss 39/27.9.1990 Viipurissa ja Inkerinmaalla; Ss 51–52/20.12.1990 Inkerin kirkko on vahva joulusaarna.

³⁹ SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 20.9.1990 § 183, liite 5; Ss 24/14.6.1990 Evankeliumijuhlia Viipurissa, Petroskoissa ja Kupanitsassa.

1990 pääasiassa Kelttoon, Toksovaan, Kupanitsaan ja Hatsinaan. Tärkeäksi yhteishenkilöksi Inkerin kirkosta esikoislestadiolaisille tuli Paavo Soittu. Hän toimi saarnamatkojen järjestelytehtävissä kuten tulkkina. Seurojen pidon lisäksi saarnaajat toimittivat Arvo Survon pyynnöstä kirkollisia toimituksia, kuten kasteita ja hautaan siunaamisia, sillä papeista oli suuri pula Inkerin seurakunnissa. Inkerin kirkon perustamisessa keskeisesti mukana olleen Aarre Kuukaupin mukaan yhteistyö esikoislestadiolaisten kanssa toimi hyvin. Erityisesti heidän pitkäjänteisyytensä avustustoiminnassa ja ystävyysuhteiden ylläpidossa oli merkittävää. Ongelmia kuitenkin tuotti saarnaajien venäjänkielen taidon puute.⁴⁰

Esikoislestadiolaisten vuonna 1921 perustettu suomalainen keskusyhdistys Vanha-Laestadiolais-Kristillinen Yhdistys vaihtoi vuonna 1990 nimensä Esikoislestadiolaiset ry:ksi. Keskusyhdistyksen luonne oli herätysliikkeen kannalta kuitenkin hyvin vähäinen, sillä se keskittyi lähinnä kiinteistöjen rakentamiseen ja kunnossapitoon sekä julkaisutoimintaan. Hengellisen toiminnan kannalta merkittävämpi päätöksentekuelin oli saarnaajien kokous, joka päätti herätysliikkeen kannanotoista ja julkaisutoiminnan linjoista.⁴¹

Esikoislestadiolaisten Inkerin työ oli kuitenkin ennen kaikkea kansanliikkeen työtä. Siitä ei tehty aluksi päätöksiä kummassakaan päätöksentekolimessä, vaan liikkeen jäsenet ryhtyivät spontaanisti tekemään avustus- ja julistusmatkoja Inkeriin. Toiminnasta innostuivat aluksi niin ”riviesikoislestadiolaiset” kuin liikkeen saarnamiehet, mutta virallisesti liikkeen johto ryhtyi tukemaan toimintaa vasta vuonna 1991. Esikoislestadiolaiset ry:n johtokunta teki tammikuussa 1991 päätöksen, että yhdistys tekee lähetystyötä Neuvostoliitossa ja ”saarnaajien kokous hoitaa lähetysmiesten kanssa tarvittavat järjestelyt”. Samalla johtokunta päätti, ettei yhdistys järjestönä osallistu Inkeriin rakennettavien tai korjattavien kirkkojen Suomessa toimiviin tukiryhmiin.⁴² Oletettavasti yhdistys halusi näin säilyttää itsenäisyytensä Inkerin kirkon avustustyössä ja eikä halunnut sitoutua yhdistyksenä juridisesti tai taloudellisesti suomalaisten yhteistoimintahankkeisiin.

Rauhan Sana -lestadiolaisuuden ruotsinkielinen keskusjärjestö Laestadianernas Fridsföreningars Förbund (LFF) ja Arvo Survo sopivat lokakuussa 1989 LFF:n lähettävän neljä saarnamiestä neljä kertaa vuodessa Inkeriin lähetystyöhön.

⁴⁰ SLK Aarre Kuukaupin haastattelu 12.6.2008; SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa; Rauhan Side 4/2005 Lähetystyötä Länsi-Inkerissä.

⁴¹ Seppo Leivon tiedoksianto 13.3.2012; Talonen 1993, 29–31.

⁴² SLK Esikoislestadiolaiset ry:n hallituksen ptk. 12.1.1991 § 10; Seppo Leivon tiedoksianto 13.3.2012; Talonen 1993, 29–31.

Ensimmäinen sopimuksen mukainen saarnamatka toteutettiin vuoden 1990 alussa ja se suuntautui kolmeen Inkerin seurakuntaan. Matka ei kuitenkaan ollut LFF:n järjestämä, vaan virallisena matkanjärjestäjänä toimi Muonion seurakunta, jonka luottamushenkilö Mauno Vuollo oli yksi matkustajista. Lisäksi matkalle lähteneet kuusi puhujat olivat lähinnä suomenkielisen Rauhan Sana -lestadiolaisuuden järjestön Lähetisyhdistys Rauhan Sanan (LYRS) puhujia, koska Inkerissä tarvittiin juuri suomenkielisiä puhujia.⁴³

Myöhemmin samana vuonna LYRS pohti yhteistyön virallistamista LFF:n kanssa. LYRS:ssa keskusteltiin Inkerin työn kustannuksien puolittamisesta, sillä LFF tarvitsi jatkossakin suomenkielisiä puhujia Inkeriin. LYRS:lla oli kokemuksia ulkolähetystyön organisoinnista, sillä järjestö oli tukenut lähetettä Afrikassa 1970-luvulta lähtien ja tehnyt omia lähetysmatkoja Viroon. LFF ei kuitenkaan innostunut tiiviimmästä yhteistyöstä LYRS:n kanssa, sillä LFF:n pelättiin jäävän ”yhteistyössä jalkoihin ja toiminnassa muutenkin taka-alalle”. LFF:n johto myös epäili kahden organisaation mallin aiheuttavan herkästi ristiriitatilanteita päätöksenteossa. Lopulta vuoden 1991 alussa LYRS:n hallitus totesi, että LFF jatkaa Inkerin lähetystyötä entiseen tapaan ilman järjestöllistä yhteistyötä LYRS:n kanssa.⁴⁴

Inkerin rovastikunnan seurakunnissa oli suuri tarve papeille, eivätkä Survo ja Paul Saar pystyneet hoitamaan kaikkia seurakuntia. Kirkon Ulkomaanapu vastasi haasteeseen järjestämällä pappiskurssin inkeriläiselle ja lähetti kolme suomalaista pappia Inkeriin seurakuntatyöhön. Seurakuntien pappispulaa helpottamaan saapui myös suomalaisia herätysliikejärjestöjä, jotka ajoivat Inkeriin ”omaa kaisaansa pitkin” Arvon Survon kutsusta. Järjestöillä oli sekä motivaatiota että tilausta inkeriläisseurakunnissa

⁴³ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 21.10.1993 § 15; Okkonen 2010, 33, 107.

⁴⁴ LYRS 2012; Okkonen 2010, 33.

IV KOHTI YHTEISTÄ JA ITSENÄISTÄ KIRKKOA VUOSINA 1991–1993

1. Kirkkojen rakennus jatkuu

1.1. Kupanitsan kirkon vihkiminen ja pappisvihkimys

Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projektin ensimmäisen kirkonkunnostuskohteen Kupanitsan kirkon kunnostaminen oli alkanut vuonna 1989. Kirkko valmistui aikataulussaan ja sen käyttöönottojuhla vietettiin helluntaina 19.5.1991. Tilaisuudesta tuli todellinen kansanjuhla, sillä kirkon käyttöönoton lisäksi vietettiin Inkerin kirkon ensimmäistä pappisvihkimystä, kun neljä Suomessa KUA:n järjestämän pappiskurssin suorittanutta inkeriläistä miestä vihittiin papeiksi. Pappisvihkimyksen toimitti Viron kirkon arkkipiispa Kuno Pajula avustajinaan Arvo Survo, KUA:n Risto Lehtonen ja Kosti Laitinen sekä Kuopion emeritus piispa Jukka Malmivaara, joka piti kirkon uudelleen käyttöönottamispuheen. Pappisvihkimyksen jälkeen vietettiin jumalanpalvelusta, jossa saarnasi Inkerin rovastikunnan lääninrovasti Leino Hassinen ja liturgeina toimivat Arvo Survo ja tilaisuudessa papiksi vihitty Arvo Soittu, joka aloitti Kupanitsan seurakunnan pastorina.¹

Tilaisuuteen osallistui arvioiden mukaan noin 3000 ihmistä, joista ainoastaan puolet mahtui kirkkoon sisälle. Osa oli saapunut Moskovasta tai Uralin itäpuolelta asti. Inkeriläisten ja suomalaisten lisäksi paikalla oli myös Ruotsin ja Viron inkeriläisiä. Suomalaiset herätysliikejärjestöt olivat myös hyvin edustettuna. Tilaisuuteen toivat tervehdyksiä Herättäjä-Yhdistyksen talkooryhmäläiset, ruotsinkieliset Rauhan Sana-lestadiolaiset LFF:sta, evankeliset SLEY:sta ja Lahden seudun esikoislestadiolaiset. Suuri juhlakansa sai myös laulaa tilaisuutta varten tehdyn virren, kun virsirunoilija Anna-Maija Raittila oli Suvivirren säveliin kirjoittanut uudet sanat Kupanitsan helluntaijuhlaa varten.²

Suomen kirkon arkkipiispan sihteeri Risto Cantell osallistui Kupanitsan kirkon vihkimisjuhlaan Suomen kirkon delegaatiossa. Matkaraportissaan hän analysoi Inkerin kirkon sen hetkistä tilannetta nimenomaan pappisvihkimyksen kautta, eikä niinkään kirkonrakennustalkoita ajatellen. Yhtenä havaintona hän kuitenkin mainitsee, kuinka ”suomalaiset herätysliikkeet synnyttävät aktiivisuudellaan ongelmia Inkerin seurakunnissa.” Cantellin raportin mukaan ”suomalaisten lähe-

¹ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 3.6.1991, liite 6; SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 26.9.1990, § 491; Ss 22/30.5.1991 Inkerin kirkon suuri juhla.

² KK 19/22.5.1991 Ilonpäivä Inkerin sydänmailla; Rauhan Sana 6/1991 Helluntai-iloa Inkerinmailla; Ss 22/30.5.1991 Inkerin kirkon suuri juhla; Alpo Järven haastattelu 4.1.2012.

tysinto ja toimeliaisuus on eräänlaista uskonnollista imperialismia, joka nousee enemmän suomalaisten herätysliikkeitten omista intresseistä kuin seurakuntien tarpeesta”. Cantellin mukaan herätysliikkeiden innostus ja vauhti olivat Inkerissä niin suurta, etteivät seurakunnat kyenneet vastaanottamaan tarjottua apua.³

Leino Hassisen mukaan Kupanitsan kirkon peruskorjaaminen oli merkittävä teko kansallisen itsetunnon kannalta.⁴ Se oli myös ensimmäinen kirkonrakennustalkookohde suomalaisille herätysliikejärjestöille ja seurakuntaryhmille, mikä kertoo suomalaisten seurakunta-aktiivien innosta auttaa elpyvää Inkerin kirkkoa. Herätysliikkeiden yhteistyön kannalta etenkin Kupanitsan kirkonkellojen lahjoitus oli symbolisesti merkittävä ele, kun kolmen eri järjestön lahjoittamat kellot viestivät soinnillaan kirkon läsnäolosta Inkerissä ensimmäistä kertaa lähes 60 vuoden jälkeen. Cantellin raportin kritiikistä herää kysymys, kuinka tällainen talkoointo ja aktiivinen osallistuminen seurakunnan elämään voivat olla myös häiritseviä tekijöitä.

Inkerin rovastikunta sai kevättalvella 1991 oman pankkitilin Kuopioon. Kaupunkiin oli muotoutunut vuonna 1990 Inkerin kirkon ystävien muodostama Inkeri-ryhmä, joka hoiti itsenäisesti avustustoimintaa Neuvostoliittoon. Inkeri-ryhmä ja Inkerin rovastikunta avasivat yhdessä pankkitilin, jolta varoja ohjattiin suoraan Inkerin kirkon kiireellisiin avustuskohteisiin. Tiliä hoiti viidenteen herätysliikkeeseen kuuluvan Suomen Evankelisluterilaisen Opiskelija- ja Koululaislähetysten työntekijä Rauno Perälä. Leino Hassinen mainosti tiliä näkyvästi mielipidekirjoituksissaan Suomen kirkollisessa lehdistössä vedotessaan suomalaisia tukemaan Inkerin seurakuntien avustustoimintaa. Kuopion tilin lisäksi hän mainosti Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projektin tiliä. Erona tileillä oli, että KUA:n tilin varoista päätti Kirkon ulkomaanasiain neuvosto ja varat menivät pääsääntöisesti suuriin projekteihin, jotka koskivat pääsääntöisesti rakentamista ja koulutusta. Kuopion tilin varoista taas päätti Inkerin rovastikunta yhdessä suomalaisten tilin hoitajien kanssa. Kuopion tilin nimi muutettiin joulukuussa 1992 Inkerin kirkon tiliksi.⁵

Leino Hassisen toukokuussa 1992 kirjoittaman työkauden loppuraportin mukaan KUA suhtautui kriittisesti Kuopion tiliin ja muuhunkin Baltia-projektin

³ KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 3.6.1991, liite 6; Risto Cantellin puhelinhaastattelu 5.3.2013.

⁴ Hassinen 1997, 125.

⁵ Km 36/10.5.1991 Nouseva Inkeri tarvitsee tukea; Sana 36/4.9.1991 Inkerin seurakuntien tueksi; Ss 4/23.1.1992 Tukea Inkerin kirkolle; Isto Pihkalan puhelinhaastattelu 15.3.2013.

ohittavaan Inkerin avustustoimintaan. KUA olisi halunnut keskittää avustustyön selkeästi itselleen. Hassinen ei voinut hyväksyä lainkaan KUA:n kritiikkiä, joka hänen mielestään latisti ihmisten auttamishalua. Hassinen kyllä ymmärsi avustustoiminnan koordinoinnin tarpeen, mutta hänen mielestään olisi suuri vahinko, jos vain KUA:lla olisi lupa avustaa Inkerin kirkkoa. Hassinen oli jo helmikuussa 1991 vedonnut kirjeitse KUA:an, ettei se turhaan holhoaisi Inkerin avustustyötä. Hänen mielestä KUA ei ymmärtänyt riittävästi Inkerin kirkon tarpeita ja ehdotti touku-kuussa 1992, että KUA:an palkattaisiin henkilö, joka olisi työskennellyt Inkerin kirkossa ja tuntisi sen arkipäivän.⁶

Inkerin rovastikunta pyristeli irti riippuvuudestaan Suomen kirkkoon ja Ulkomaanapuun jo kevättalvella 1991, kun se perusti oman tilin Kuopioon. Se halusi ryhtyä itse päättämään avustusrahoista ilman että KUA antoi ohjeita. Ulkomaanapu ei Inkerin rovastikunnan toiminnasta pitänyt, mutta ei asialle käytännössä voinut mitään, sillä rovastikunta oli osa Viron kirkkoa ja siirtymässä kohti itsenäisyyttä. Rovastikunnan omavaraisuutta lisäsi uusien pappien saaminen. Pappisvihkimys oli merkittävä tapahtuma elpyvän kirkon kehityksessä kohti itsenäisyyttä.

1.2. Toksovan kirkon rakentaminen

Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projektin rakennustoimikunnassa todettiin vuoden 1991 aikana, että rakennustoiminnan laajuus ja kasvu edellyttivät ammattilaisen kokoaikaista työpanosta, eikä rakennusasioiden hoito ollut enää mahdollista projektisihteerien muiden töiden ohessa. Projektisihteerin Kosti Laitisen lopetettua työt KUA:n Baltia-projektissa palkattiin hänen tilalleen syyskuussa 1991 rakennusmestari Jouko Pulkkinen vastaamaan ainoastaan rakennushankkeista. Samalla rakennustoimikunnan rooli muuttui ennen kaikkea Pulkkinen työtä tukevaksi. Pulkkinen laati ensimmäisinä töinään KUA:lle Inkerin jälleenrakennusohjelman. Se käsitti Suomesta hankittavan rahoituksen koordinoinnin, osallistumisen rahoittajien edustajana Inkerin kirkon ja seurakuntien korjaus- ja rakennustöiden suunnitteluun ja valvontaan sekä asiantuntija-avun tarjoamisen rakennuttajille ja rakentajille.⁷

⁶ KUAA [322] Hassinen Lehtoselle ja Laitiselle 21.2.1991; KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992.

⁷ KUAA [15] KUA:n jaoston ptk. 19.9.1991 § 60.1; KUAA [322] Kirkon Ulkomaanavun Baltia/Inkeri -projektin rakennusohjelma.

Kupanitsan kirkon valmistumisen jälkeen keväällä 1991 alettiin valmistella Toksovan kirkon jälleenrakentamista. Toksovan kirkko oli valmistunut vuonna 1887, mutta se oli otettu seurakunnalta pois vuonna 1936 ja siitä oli tehty kulttuuritalo. Toksovan seurakunta rekisteröitiin uudelleen helmikuussa 1990 ja samana vuonna se sai takaisin vanhan kirkkonsa. Syksyllä 1991 KUA teki suomalaisen arkkitehtitoimiston kanssa suunnittelusopimuksen kirkon korjauksesta ja marraskuussa KUA käynnisti kirkon huoltorakennuksen rakennustyöt. Vastaavana rakennusmestarina toimi esikoislestadiolainen rakennusmestari Pertti Suontama, joka työskenteli Toksovassa 1-2 päivää viikossa. Suontama toimi myös vastaavana rakennusmestarina Kelton kirkon rakennushankkeessa. Huoltorakennukseen valmistui myös 100 hengen seurakuntasali, joka toimi valmistuttuaan väliaikaiskirkkona. Huoltorakennus valmistui marraskuussa 1992. Kirkon korjaustyöt aloitettiin elokuussa 1992 ja vastaavana rakennusmestarina toimi inkeriläinen rakennusinsinööri Suontaman jäätyä pois projektista.⁸

Huoltorakennuksen ja kirkon rakennustyöntekijöinä toimi sekä paikallisia että suomalaisia urakoitsijoita. Niiden lisäksi rakennustöihin osallistui lukuisia suomalaisia talkooryhmiä. Kirkonkorjaushanketta varten oli syyskuussa 1990 perustettu Toksovan kirkon tukiryhmä, johon kuuluivat Lohjan ja Tammelan rovastikunnat, Kiuruveden ja Jurvan seurakunnat ja kunnat sekä Esikoislestadiolaiset ry. Tukiryhmän jäsenyhteisöt olivat varsinkin aluksi hyvin innokkaita keräämään rahaa kirkon kunnostukseen, mutta hankkeen edetessä rahoitus jäi KUA:n harteille. Sen sijaan talkootyövoima oli merkittävää koko hankkeen ajan.⁹

Talkootöihin osallistui erityisesti Herättäjä-Yhdistyksen järjestämät ryhmät. Yhdistys lähetti ensimmäisen ryhmän Toksovaan talvella 1992. Järjestö maksoi heimorahastonsa varoilla talkoolaisten viisumikulut ja osan matkakuluista paikallisten vastatessa majoituksen ja ruokailun järjestämisestä. Yhdistyksen talkoomatkat Toksovaan jatkuivat kolme vuotta aina kirkon valmistumiseen joulukuuhun 1994 saakka. Herättäjä-Yhdistyksen 1994 vuosikertomuksen mukaan Toksovan kirkonkorjaustalkoisiin osallistui yhdistyksen kautta 200 talkoolaista, jotka työskentelivät yhteensä 300 talkooviikkoa. Rakennustöiden lisäksi Herättäjä-Yhdistyksen talkooryhmät ryhtyivät tekemään matkoilla myös humanitaarista ja hengellistä työtä. Inkeriin vietiin runsaasti vaatteita kirkon kirpputorimyyntiin tai

⁸ KUAA [322] Toksovan kirkko ja huoltorakennus; KUAA [322] Raportti Takkulan ja Pulkkisen matkasta Toksovaan ja Tyröön 27.11.–30.11.1991; Pertti Suontaman puhelinhaastattelu 9.4.2013; Ylönen 1997, 31.

⁹ KUAA [322] Toksovan kirkko ja huoltorakennus.

suoraan koteihin. Matkoilla olleet papit kiersivät kyliä pitäen hartaushetkiä ja jakaen ehtoolista. Talkoomatkoille lähti mukaan myös naisia, jotka vierailivat inkeriläisten vanhuksien kodeissa tehden erilaisia avustustöitä.¹⁰

Toksovan kirkko valmistui sisäpuolelta joulukuussa 1994 ja vihittiin käyttöön 4.12.1994. Vihkimisen toimitti Inkerin kirkon piispa Leino Hassinen Alpo Järven toimiessa liturgina. Jumalanpalveluksessa saarnasi Toksovan seurakunnan suomalainen kirkkoherra Eero Halme, joka kuului esikoislestadiolaiseen liikkeeseen. Alpo Järven mukaan yhteistyö eri herätysliikkeiden välillä sujui erittäin hyvin, eivätkä talkoolaisten tai työntekijöiden erilaiset hengelliset taustat vaikuttaneet työskentelyyn.¹¹

2. Herätysliikkeet seurakunta- ja lähetystyöhön

2.1. *Evankelisten ja lestadiolaisten toiminta seurakunnissa*

Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys teki vuoden 1991 aikana puhujamatkoja Inkeriin 15, joista kolme järjestettiin ryhmämatkana. Pappien ja maallikkosaarnaajien tekemiä matkoja tehtiin 18 eri seurakuntaa. Puhujamatkojen ajankohdissa noudatettiin syksyllä 1989 herätysliikejärjestöjen Arvo Survon johdolla tekemää sopimusta, jonka mukaan SLEY teki puhujamatkat aina kuukauden ensimmäisenä viikonloppua.¹²

Erityisen tärkeäksi seurakunnaksi SLEY:lle tuli vuonna 1990 perustettu Viipurin seurakunta, jossa yhdistyksen puhujat vierailivat useimmin. Seurakunnalta puuttui pappi ja SLEY:n toiminnanjohtaja Reijo Arkkila ehdotti yhdistyksestä edellisenä vuonna eläkkeelle jääneelle pastori Aimo Kymäläiselle, että tämä lähtisi Viipuriin papiksi. Kymäläinen oli syntyisin Viipurista ja hänellä oli siten kaupunkiin erityinen tunneside. Samaan aikaan Viipurin seurakunta ja Inkerin rovastikunta pyysivät KUA:lta apua papin saamiseksi seurakuntaan. Seurakunta oli KUA:n erityisasemassa historiallisuutensa ja maantieteellisen sijaintinsa vuoksi. SLEY ehdotti KUA:lle tehtävään Kymäläistä. KUA ja SLEY solmivat sopimuksen, jonka mukaisesti Kymäläinen hoiti Viipurin seurakunnan pastorin tehtäviä joka toinen viikonloppu elokuusta 1991 alkaen. Tehtäviksi hänelle määriteltiin

¹⁰ HYA H-Y:n vuosikertomus 1992, 10–11; HYA H-Y:n vuosikertomus 1993, 11; HYA H-Y:n vuosikertomus 1994, 13; HYA Takkula Järvelle 27.8.1991; HYA Järven kirje talkoolaisille [1/1992]; HYA Järven kirje talkoolaisille [1994]; Pertti Suontaman puhelinhaastattelu 9.4.2013.

¹¹ HYA H-Y:n vuosikertomus 1994, 13; Km 49/9.12.1994 Toksovan uljas kirkko vihittiin sunnuntaina.

¹² KUA [308] SLEY:n saarna- ja ryhmämatkat Inkeriin vuonna 1991; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa; Niemelä 1992, 34.

jumalanpalveluselämän hoitaminen, pyhäkoulu- ja rippikoulutoiminnan käynnistäminen, seurakunnan hallinnon kehittäminen sekä turistityö suomalaisten kesken. Kymäläisen palkan maksoi ensin KUA ja SLEY korvasi päivärahat, matka- ja viisumikulut sekä toimintakulut vuoden lopussa. Kymäläinen toimi Viipurissa KUA:n ja SLEY:n lähettämänä pappina aina vuoteen 1994 saakka.¹³

Markku Niemelä oli vastannut SLEY:n Inkerin työstä vuodesta 1985 lähtien. Syksyllä 1991 hän luopui tehtävästään ja SLEY:n Inkerin työn koordinaattorina aloitti kesällä eläkkeelle jäänyt SLEY:n aluejohtaja Kauko Laivuori. Hän oli ollut mukana jo useamman vuoden Inkerin työssä ja vastannut muun muassa SLEY:n talkoomatkoista Kupanitsaan vuosina 1990–1991. Kirkon nuorisotyönohjaajakoulutuksen saanut Laivuori toimi aktiivisesti Inkerin seurakuntatyössä, minä vuoksi hänet vihittiin Inkerin kirkon diakoniksi elokuussa 1992. Laivuoren lisäksi myös monet muut SLEY:n työntekijät vierailivat Inkerissä puhuja- ja opetusmatkoilla. Matkoja järjestettiin etenkin Kupanitsan, Kelton ja Toksovan seurakuntiin useita kertoja vuodessa.¹⁴

Esikoislestadiolaisten vuonna 1989 alkaneet säännölliset saarnamatkat vaikiintuivat ja laajenivat 1990-luvun alussa. Vuoden 1991 loppuun mennessä matkoja oli tehty Pietarin ympäristön lisäksi Petroskoihin ja Moskovaan. Vuonna 1992 saarnamatkoja tehtiin noin 90 ja seuraavana vuonna yli 100. Matkoja tehtiin yli 20 seurakuntaan. Vuonna 1992 saarnamatkoja ryhtyi koordinoimaan lähetysmiehistä koottu työryhmä. Seuraavana vuonna se valtuutti Pertti Suontaman ja Erkki Niemisen suunnittelemaan matkaohjelmat Inkerin kirkon kanssa. He eivät itse olleet saarnaajia.¹⁵

Vuoden 1993 syksyllä Inkerin kirkon seurakuntiin tehtävässä saarnamatkatoiminnassa oli mukana 22 esikoislestadiolaista saarnaajaa. Heistä Pekka Kumpulainen osallistui Inkerin kirkon toiselle diakonikurssille vuonna 1991 ja hänet vihittiin Inkerin kirkon diakoniksi tammikuussa 1992. Vastuualueeksi hänelle an-

¹³ KUA [15] KUA:n jaoston pöytäkirja 19.9.1991 § 60.2; KUA [15] KUA:n jaoston pöytäkirja 11.12.1991 § 80.7; KUA [16] KUA:n jaoston ptk. 27.10.1992 § 87.3; KUA [308] SLEY:n saarna- ja ryhmämatkat Inkeriin vuonna 1991; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 3.6.1991, liite 6; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 17.11.1990 § 208, liite 1; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 12.12.1991 § 207; Kymäläinen 1993, 13; Arkkila 2002a, 160; Kallio 2002, 105; Suomen teologit 2010, 555; Ss 14/2.4.1992 Suomen kirkon järjestöt pohtivat Viipurissa Inkerin työtä; Ss 43/28.10.1993 Olemme löytäneet Viipurin uudelleen; Risto Cantellin puhelinhaastattelu 5.3.2013.

¹⁴ KUA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 5.8.1992 § 5; KUA [322] Kauko Laivuoren tiedonanto KUA:lle; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 31.10.1991 § 183; SLEYA SLEY:n johtoryhmän ptk. 3.10.1991; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 17.9.1992; Suokunnas 2010, 262; Ss 35/27.8.1992 Juhlasunnuntai Kupanitsassa.

¹⁵ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa.

nettiin Kosemkinan seurakunta. Toinen Inkerin kirkossa vihkimyksen saanut esikoislestadiolainen saarnaaja oli Eero Halme, joka oli Kumpulaisen tavoin ollut mukana esikoislestadiolaisten Inkerin toiminnassa 1980-luvulta lähtien. Inkerin kirkkohallitus kutsui Halmeen Toksovan seurakunnan papiksi toukokuussa 1992. Halme vihittiin papiksi tammikuussa 1993, jolloin hän aloitti Toksovan seurakunnan kirkkoherrana.¹⁶

Ruotsinkielisen Rauhan Sana -lestadiolaisuuden keskusjärjestö Laestadianernas Fridsföreningars Förbund (LFF) teki vuonna 1991 neljä puhujamatkaa Inkeriin. Matkojen keskeiseksi sisällöksi muodostui jumalanpalveluksien ja seurojen pitäminen ja yhteyksien luominen seurakuntalaisiin. Matkoilla kutsuttiin inkeriläisiä vierailulle Suomeen ja monien kanssa aloitettiin kirjeenvaihto, joka toimi myös raamattuopetuksen jakamisena.¹⁷

Seuraavana vuonna LFF pohti Inkerin työn kehittämistä. Järjestön Inkerityöryhmän mukaan Inkerin seurakuntaelämä oli tuolloin hyvin sekavaa: hengellisiä virtauksia, herätysliikkeitä, ”lahkoa ja kirkon virallisia lähetettä tulvi Inkerin kirkossa”. Työryhmän mukaan myös jaettu kirjallisuus oli yhtä kirjavaa, sillä niitä jakoivat niin ”körttiläiset, Kansanlähetys, SLEY kuin helluntailaisetkin”. LFF:ssä kritisoitiin naispappien ”tunkeutumista” Inkerin kirkkoon.¹⁸

Puhujavierailujen jatkuessa Arvo Survo kysyi syksyllä 1992 LFF:n mahdollisuutta lähettää Inkeriin pidempiaikaisia lähetystyöntekijöitä lyhyiden puhujavierailujen lisäksi. LFF kiinnostui Survon pyynnöstä ja näki tämän myötä mahdollisuuden kehittää järjestön Inkerin työtä. LFF pyysi tehtävään muoniolaista pariskuntaa Mauno ja Ritva Vuolloa. He olivat aikaisemmin tehneet LYRS:n lähetysmatkoja Baltiaan ja suostuivat lähtemään Inkeriin.¹⁹

Vuollot lähtivät jo samana syksynä ensimmäiselle työkaudelleen Inkeriin, kohteina Hatsinan ja Kolppanan alueet. Heidän laatiman LFF:n Inkerin lähetystyön kehityssuunnitelman mukaan tavoitteena oli, että LFF:lla olisi lähes jatkuva miehitys Inkerissä. Pidempiaikaiseen lähetystyöhön haluttiin etenkin aviopareja. Lähettien tehtävinä olivat seurojen pitäminen ja jumalanpalvelusten toimittaminen sekä raamattutuntien ja hartaustilaisuuksien pitäminen kouluissa, lastentarhoissa

¹⁶ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 8; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 9.12.1992 § 25; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; SLK Esikoislestadiolaisten Inkerityön historia-käsikirjoitus; SLK Erkki Niemisen muistio Inkerin työn taustaa ja historiaa; IK 1/1993 [Inkerin kirkko vihki papeiksi seuraavat työntekijät]; UT 6/5.2.1992 Inkeriin ja Mordvaan seitsemän uutta diakonia.

¹⁷ KUAA [308] LFF:n matkat Inkerinmaalle 1991.

¹⁸ Okkonen 2010, 43.

¹⁹ Okkonen 2010, 38, 41.

ja sairaalavierailut ja kotikäynnit. Voidakseen toimittaa laajemmin kirkollisia toimituksia, yläasteen rehtorin virasta eläkkeelle jäänyt Mauno Vuollo sai diakonin oikeudet vuoden ajaksi marraskuussa 1992 käytyään Inkerin kirkon diakonikurs- sin. Diakonin oikeudet vakinaistettiin vuosi myöhemmin ja Vuollo vihittiin Inke- rin kirkon diakoniksi tammikuussa 1994.²⁰

Lestadiolaisryhmistä myös Lestadiolainen Uusheräys aloitti Inkerin työn kun se ryhtyi tukemaan Martti Halosen seurakuntavierailuja Karjalaan ja Inkeriin. Kajaanilainen sähköasentaja Martti Halonen osallistui vuonna 1989 Suomen Raamattuopiston Säätiön seurakuntamatkoille Inkeriin ja Karjalaan. Matkoilla hän solmi yhteyksiä paikallisiin seurakuntalaisiin, joiden innoittamana Halonen ryhtyi tekemään seurakuntavierailuja yksityishenkilönä. Halonen sai työlleen tuekseen ja lähettäviksi yhteisöikseen Kajaanin seurakunnan, Lestadiolaisen Uusheräyksen sekä sen paikallisyhdistyksen Kajaanin lähetysyhdistyksen. Taloudellinen tuki tuli lähinnä työn kulujen ja matkakorvausten muodossa siviilityöstään sairaseläkkeellä olleelle Haloselle.²¹

Halosen toiminta suuntautui aluksi Inkerin ja Karjalan seurakuntiin, joissa pidettiin seuroja, jumalanpalveluksia ja leirejä. Mukana hänen matkoillaan oli myös muita Uusheräyksen puhujia. Humanitaarisen avun toimittaminen oli työssä keskeisellä sijalla sekä osallistuminen talkotoimintaan. Vuonna 1993 Inkerin kirkko antoi Halosen vastuulle Krasnojarskin ja Omskin seurakunnat sekä No- bosibirsikin alueen. Seurakunnat oli rekisteröity samana vuonna. Piispa Leino Hassinen vihki Martti Halosen diakoniksi lokakuussa 1993.²²

Uudenheräyksen lähettämänä Inkerin kirkossa teki työtä Martti Halosen li- säksi Annikki Juujärvi. Vuosina 1991–1993 hän toimi noin puolen vuoden jak- soissa Skuoritsan ja Hatsinan seurakunnissa. Työhön kuului pyhäkoulunpitoa, työn järjestämistä ja opettajien ohjausta. Juujärven työ siirtyi Omskiin vuonna 1994.²³

²⁰ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 21.10.1993; Okkonen 2010, 41, 44–45; Björkskog 2012, 49.

²¹ SROSA SROS:n vuosikertomus 1993, 22; IK 2/2011 Inkerin kirkko kurottautuu Siperiaan; Nevalainen 2007, 211–212; Silvola 2007, 269.

²² KUAA [322] Inkerin kirkolliskokouksen ptk. 8.–9.1993; IK 2/2011 Inkerin kirkko kurottautuu Siperiaan; Nevalainen 2007, 211–212.

²³ Nevalainen 2007, 214–215.

2.2. Viidesläiset järjestöt mukaan Inkerin työhön

2.2.1. Kansanlähetys

Viidenteen herätysliikkeeseen kuuluva Kansanlähetys oli tehnyt Neuvostoliitossa avustustyötä jo 1960-luvulta lähtien. Toisin kuin monet muut herätysliikejärjestöt, se ei ollut harjoittanut puhujamatkatoimintaa inkeriläisseurakuntiin, vaan keskittynyt lähinnä materiaalisen avun toimittamiseen. Käytännössä apu oli Raamattujen ja muun hengellisen kirjallisuuden kuljettamista, eivätkä avunsaajat rajoittuneet inkeriläisiin, vaan apua toimitettiin eri tunnustuskuntia edustaville ja uskontokuntiin kuulumattomille. Materiaalisen avustustyön jatkuessa Kansanlähetys syvensi yhteyksiä inkeriläisseurakuntiin ja harkitsi uusia lähetystyön eri mahdollisuuksia Neuvostoliitossa.²⁴

Kansanlähetysten idäntyö sai uuden muodon keväällä 1991, kun se lähetti ensimmäisen lähetystyöntekijän Inkeriin. Inkerin rovastikunta oli pyytänyt joulukuussa 1990 KUA:a ”ryhtymään välittömiin toimiin toimistosihteerin saamiseksi Inkerin rovastikunnalle ja palkkaamaan hänet”. KUA ei myöntynyt rovastikunnan pyyntöön, jolloin rovastikunta ryhtyi itse etsimään toimistosihteerä. Kansanlähetys tarjosi tehtävään erikoissairaanhoidtaja Riitta Pyykköä, jonka Inkerin rovastikunta kutsui toimistoonsa sihteeriksi Pietariin 1.4.1991 alkaen. Pyykön palkkauksesta vastasi lopulta kokonaan Kansanlähetys, sillä KUA ei Inkerin rovastikunnan pyynnöistä huolimatta päättänyt ryhtyä ylläpitämään toimistosihteerä Pietarissa. Inkerin rovastikunnan lääninrovasti Leino Hassinen piti KUA:n menettelyä ymmärtämättömänä ja tylynä. Hänen mukaan hän ja Arvo Survo eivät voineet mitenkään kahdestaan hoitaa kaikkia Inkerin rovastikunnan toimistoasioita.²⁵

Alun perin Riitta Pyykkö oli opiskellut venäjän ja saksan opettajaksi, mutta siirtynyt sairaanhoitoalalle muutaman työvuoden jälkeen. Hän oli käynyt seurakuntavierailulla Inkerissä 1980–1990-lukujen vaihteessa ja tehnyt Suomessa vapaaehtoistyötä Neuvostoliittoon liittyen. Ajatus lähdöstä työhön Venäjälle syntyi kuitenkin vasta vuoden 1991 alussa. Tämän jälkeen helmikuussa 1991 Kansanlä-

²⁴ SEKLA Reino Saareman raportti Neuvostoliitosta 13.–16.12.1990; Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetysten vuosikirja 1989, 68–69; Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetysten vuosikirja 1990, 70–71; Väisänen 1992, 19–23; Latvala 2008, 76–81.

²⁵ KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992; KUAA [15] KUA:n jaoston ptk. 22.2.1991 § 16.27; KUAA [322] Leino Hassisen raportti KUA:lle talvikaudelta 1990–1991; KUOA Kansanlähetysten Lähetysosaston kirje Suomen Ekumeeniselle neuvostolle 4.4.1996; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 16.2.1991 § 39, liite 39; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 16.3.1991 § 61; Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetysten vuosikirja 1990, 70–71; Väisänen 1992, 19–23.

hetyksen työntekijä Juha Väliaho otti yhteyttä Pyykköön ja kysyi hänen mahdollisuuksista lähteä sihteeriksi Inkerin rovastikunnan toimistoon. Pyykkö vastasi kutsuun myöntävästi ja jo kolmen kuukauden päästä hän matkasi Pietariin rovastikunnan toimistoon työhön.²⁶

Pyykön työnkuva oli varsin laaja. Omien sanojensa mukaan hän ”oli tavalla tai toisella yhteydessä melkein kaikkeen, mitä Inkerin kirkossa tapahtui”. Työtehtäviin kuuluivat rovastikunnan toimiston paperityöt kuten kirjalliset käännöstyöt, pöytäkirjojen ja muistioiden laatiminen, Arvo Survon kirjeenvaihdosta huolehtiminen sekä vieraiden opastus ja tulkkaus tarpeen mukaan. Pyykkö toimi Inkerin kirkon toimistosihteerinä heinäkuuhun 1993 saakka. Kansanlähetys lähetti Inkerin kirkon hallintoon myös Timo Kiviojan kesäkuussa 1993 kehittämään kirkon tiedotustyötä.²⁷

Pyykön jälkeen toimistosihteerinä aloitti Lähetysyhdistys Kylväjän lähettämänä filosofian maisteri Marja-Liisa Aarnio. Hän oli suorittanut keväällä 1993 Kylväjän lähetyskurssin. Aarnio oli jo edellisellä syksynä tehnyt työtä Kelton seurakunnassa avustaen kirkon johtavaa pappia Aarre Kuukauppia. Syksyllä 1993 Aarnion työ jakautui Kelton seurakuntaan ja Pietarissa sijainneeseen Kirkon keskustoimistoon. Aarnion työnkuva koostui toimistosihteerin töistä ja tulkkina toimimisesta.²⁸

2.2.2. Suomen Raamattuopiston Säätiö

Suomen Raamattuopiston Säätiö (SROS) oli järjestänyt seurakuntamatkoja Petroskoihin vuodesta 1983 alkaen. Matkatoiminta laajeni vuosien kuluessa monin muodoin. Vuonna 1989 SROS järjesti 3-4 päivän mittaisia seurakuntavierailuja Petroskoihin ja Puskiniin yhteensä 11 kertaa. Matkanjohtajina toimivat pääsääntöisesti SROS:n työntekijät Terhi Paajanen ja Reino Letonsaari ja matkoilla tehtiin opetus-, julistus- ja sielunhoitotyötä. Inkeriläisiä vieraili myös Suomessa ja Raamattuopisto kustansi inkeriläisiä opiskelijoita järjestön raamattukouluun vuodesta 1989 alkaen.²⁹

²⁶ SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 16.3.1991 § 61; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 21.6.1991 § 224; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 14.4.1993 § 90; SEKLA SEKL:n johtoryhmän ptk. 17.3.1993; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; SEKLA Riitta Pyykön raportti Pietarissa 9/10.8.1992; UT 15/10.4.1991 Riitta Pyykkö Leningradiin.

²⁷ 224; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 14.4.1993 § 90; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993.

²⁸ Jokiranta 2011, 253; Kylväjä 12/1992 Yhteistyö Inkerin kirkon kanssa kehittyä; Kylväjä 7-8/1993 Lähetys jatkuu islamin uhan alla ja kaaoksen keskellä.

²⁹ SROSA SROS:n vuosikertomus 1989, 28–30.

Vuonna 1990 Raamattuopiston Säätiön ryhmämatkat jatkuivat entistä aktiivisemmin. Matkoja järjestettiin 15 ja osanottajia oli yhteensä 502 henkilöä. Seurakuntavierailujen lisäksi SROS tuki Raamattujen ja muun kristillisen kirjallisuuden levitystä ja osallistui muun muassa venäjänkielisen lastenraamatun painatuskouluihin ja jakeluun. SROS ryhtyi antamaan työvoimatukea Inkerin kirkolle kesällä 1990 kun se irrotti Terhi Paajasen ja Reino Letonsaaren osa-aikaisiksi työntekijöiksi Neuvostoliittoon suuntautuvaan työhön. Työntekijät vierailivat keskimäärin kaksi kertaa kuukaudessa Inkerissä ja Itä-Karjalassa. Tutustumiskäyntejä tehtiin myös Muurmanskiin. Terhi Paajanen oli tullut SROS:n työntekijäksi vuonna 1983 ja oli sitä ennen toiminut muun muassa Vihdin seurakunnan nuorisotyönohjaajajana ja lähetystyöntekijänä Jugoslaviassa ja Itävallassa. Nuorisotyönohjaajakoulutuksen saanut Paajanen ryhtyi vuonna 1990 pitämään Kelton seurakuntavierailujen yhteydessä lapsille suunnattuja tilaisuuksia. Tämän seurauksena Leino Hassinen, joka oli ollut Paajasen esimiehenä Vihdin seurakunnassa, pyysi Paajasta tekemään lapsityötä laajemminkin Inkerin seurakunnissa. Paajasen työnantaja SROS vastasi haasteeseen antamalla hänelle mahdollisuuden käyttää puolet työajasta Neuvostoliitossa. Inkerin rovastikunta antoi Paajasen vastuualueeksi lapsi- ja nuorisotyön aloittamisen Kelton seurakunnassa paikallisen Lempi Husun kanssa sekä Suomesta virtaavan avun koordinoinnin. SROS maksoi Paajasen palkan kokonaan.³⁰

Terhi Paajanen (jatkossa Smeds) avioitui vuonna 1991 Valkealan kappalaisen Pentti Smedsin kanssa ja samalla hänen sukunimensä vaihtui Smedsiksi. Pentti Smeds toimi aktiivisesti Inkerin kirkon työssä oman toimensa ohella. Samana vuonna Terhi Smeds piti Inkerissä ensimmäisen pyhäkoulunopettajakurssin ja lastenleirin. Petroskoin seurakunnassa SROS järjesti kahdet raamattupäivät, jotka olivat seurakunnan historian ensimmäiset ja herättivät laajaa huomiota. Petroskoin ja Kontupohjan lisäksi Karjalassa tehtiin julistustyötä SROS:n tukemana viidellä paikkakunnalla, joilla ei vielä ollut omaa paikallisseurakuntaa eikä työntekijöitä. SROS:n matkatoiminta jatkui aktiivisena koko vuoden.³¹

Inkerin kirkko itsenäistyi vuonna 1992 ja samana vuonna Suomen Raamattuopiston Säätiön työ sai Inkerin kirkossa virallisen aseman. Tammikuussa Reino Letonsaari vihittiin kirkon diakoniksi ja elokuussa Terhi Smeds aloitti Inkerin

³⁰ SROSA SROS:n vuosikertomus 1990, 27–30; IK 3/2007 Raamatun sana kasvattaa uusia vastuunkantajia; Smeds 2013.

³¹ SROSA SROS:n vuosikertomus 1991, 30–33; IK 3/2007 Raamatun sana kasvattaa uusia vastuunkantajia.

kirkon lapsityön johtajana yhdessä Lempi Husun kanssa. Letonsaari oli koulutukseltaan kirkon nuorisotyönohjaaja ja toiminut SROS:n julistustyötekijänä vuodesta 1974. Hän oli suorittanut yleisen teologian opintoja ja Suomen kirkon saarnalupatutkinnon. Johtamiensa SROS:n ryhmämatkojen lisäksi hän oli tehnyt 1980-luvulla itsenäisesti julistusmatkoja Petroskoin seurakuntaan. Inkerin kirkko antoi vuonna 1992 hänelle vastuualueikseen Sortavalan ja Pitkärannan seurakunnat, joilla ei ollut paikallisia työntekijöitä. Inkerin kirkkohallitus päätti huhtikuussa 1993 Letonsaaren vihkimisestä papiksi. Pappisvihkimys toimitettiin 20.6. Petroskoissa ja samalla hän aloitti vasta perustetun Karjalan rovastikunnan ensimmäisenä lääninrovastina. Rovastikuntaan kuului Petroskoin, Sortavalan, Pitkärannan, Aunuksen, Kontupohjan, Kostamuksen ja Muurmanskin seurakunnat. Kirkkohallitus kutsui Letonsaaren organisoimaan yhteyksiä Ruotsissa asuviin inkeriläisiin sekä jäseneksi Siperian työtä pohtivaan toimikuntaan. Samalla SROS vapautti hänet Suomessa tehtävästä julistustyöstä, mutta maksoi hänen palkkansa kokonaan. Letonsaaren mukaan hän ei itse hakenut pappisvihkimystä tai lääninrovastin tehtäviä, vaan hän ajautui tehtäviin Inkerin kirkon pyynnöstä. Näin Letonsaaren pidemmän ajan tekemä julistustyö virallistettiin Inkerin kirkossa.³²

Terhi Smedsin työnkuvana oli johtaa kirkon lapsityötä ja opettaa pyhäkoulu- lapsi- ja nuorisotyötä kirkon uusille työntekijöille. Lapsityö oli uusissa seurakunnissa vielä pioneerivaiheessa, eikä saanut kaikilta seurakuntalaisilta tukea. Ongelmaksi muodostui myös kieli, sillä lapset eivät vanhuksien tavoin puhuneet suomea vaan venäjää. Ongelmaa helpottaakseen Smeds toimitti miehensä kanssa kaksikielisen lasten virsikirjan. Lapsi- ja nuorisotyön kehittyessä Inkerin kirkon ensimmäinen rippikoululeiri pidettiin Keltossa 1993. Lapsityönjohtajan toimen ohella Smeds käytti edelleen puolet työajastansa Suomessa SROS:n työhön. SROS maksoi Smedsin palkan kokonaan, eikä varojen kokoaminen työntekijöiden palkkaukseen ollut säätiölle vaikeaa.³³

2.2.3. Kansan Raamattuseura

Uuspietistisenä herätysliikkeenä syntynyt ja kirkon palvelujärjestöksi kehittynyt Kansan Raamattuseura (KRS) oli solminut yhteyksiä Petroskoin seurakuntaan ja

³² KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993; SROSA SROS:n vuosikertomus 1992, 6, 22; SROSA SROS:n vuosikertomus 1993, 5, 22; UT 6/5.2.1992 Inkeriin ja Mordvaan seitsemän uutta diakonia; Reino Letonsaaren puhelinhaastattelu 12.3.1993.

³³ SROSA SROS:n vuosikertomus 1992, 6, 22; SROSA SROS:n vuosikertomus 1993, 5 22; IK 3/2007 Raamatun sana kasvattaa uusia vastuunkantajia.

etenkin sen merkittävään vaikuttajaan Maria Kajavaan vuonna 1976 hänen vieraillessa ensi kertaa Suomessa. KRS:n kustannusliike Karas-Sana myös kustansi Maria Kajavan elämäkerran vuonna 1991. Inkerin kirkon uudelleen nousun aikana KRS:n työ suuntautui kuitenkin enemmän Viroon. Inkeriläisseurakuntiin tehtiin lähinnä yksittäisiä maallikko- ja raamattukoulutusmatkoja. Saarnavuoroja ei KRS:lla Inkerin seurakunnissa ollut.³⁴

Keväällä 1992 pastori Oiva Hujanen otti yhteyttä Kansan Raamattuseuraan ja Suomen Lähetysseuraan (SLS) ja ilmoitti niille olevansa kiinnostunut lähettämään lähetystyöhön Viroon. Hujanen oli vihitty papiksi vuonna 1987 ja työskennellyt sen jälkeen Töölön seurakunnassa ja Suomen Raamattuopistossa. SLS tarjosi Hujaselle Viron sijasta Pietaria, mutta Hujanen kieltäytyi. KRS taas tarjosi Hujaselle työtä Tallinnasta, jossa olisi jo työpiste valmiina. KRS:n johtoryhmä päätti kuitenkin kokouksessaan 1992 lähettää Hujasen Tallinnan sijasta Inkerin kirkon palvelukseen Petroskoihin. Päätös tuli Hujaselle täysin yllätyksenä, mutta suostuttelujen jälkeen Hujanen otti tehtävän vastaan.³⁵

Oiva Hujanen ja KRS:n kansainvälisen työn johtaja Matti Kolehmainen tekivät matkan Petroskoihin lokakuussa 1992 ja sopivat seurakunnan kanssa Hujasen työnkuvasta. Hujanen aloitti marraskuun alussa KRS:n työntekijänä ja teki marras- ja joulukuussa käyntejä Petroskoissa Suomesta käsin. Inkerin kirkon virkamääräyksellä hän aloitti Petroskoin ja Kontupohjan seurakuntapappina vuoden 1993 alussa. Hän jatkoi tehtävässä vuoden 1994 loppuun, jonka jälkeen hän siirtyi Kontupohjan kirkkoherraksi. Hujasen palkan maksoi Kansan Raamattuseura. Järjestön käytännön mukaisesti Hujasen työn tueksi koottiin lähettäjäpiiri, jonka avustuksista palkka pääosin koostui. Hujanen vastasi pääosin itse lähettäjäpiirin kokoamisesta.³⁶

2.3. Mordvan lähetystyö alkaa

Inkerin seurakuntien ja kansallisen herättämisen lisäksi pastori Arvo Survolla oli halu aloittaa lähetystyö Neuvostoliiton suomensukuisten kansojen keskuudessa. Survo oli nuoruudessaan ollut kiinnostunut suomalais-ugrilaisista kansoista ja kielistä ja oli harrastanut mordvan kieltä. Neuvostoliiton vähemmistökansojen

³⁴ KUAA Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 27.4.1992; Mesiäinen 1991, 311–314; Kolehmainen 1992, 40–42.

³⁵ Oiva Hujasen puhelinhaastattelu 27.2.2013; Oiva Hujasen tiedoksianto 21.2.2013.

³⁶ Sana 50/9.12.1992; Oiva Hujasen puhelinhaastattelu 27.2.2013; Oiva Hujasen tiedoksianto 21.2.2013.

kansallisen heräämisen aikana vuonna 1989 Survo tapasi mordvalaisen Andrei Aljoshkinin. Hänen kutsumana Survo teki heinäkuussa 1990 ensimmäisen matkansa Mordvan pääkaupunkiin Saranskiin, joka sijaitsee noin 600 km Moskovasta kaakkoon. Matkallaan Survo ehdotti paikallisille, että he voisivat perustaa sinne mordvankielisen seurakunnan.³⁷

Mordvan matkan jälkeen Survo kutsui suomalaisia herätysliiketaustaisia lähetysjärjestöjä Kansanlähetystä, SLEY:tä, Kylväjää ja Sanansaattajaa aloittamaan lähetystyötä Mordvassa. Survon ollessa vierailulla Suomessa marraskuussa 1990 Kylväjän johtaja Pekka Jokiranta kutsui lähetysjärjestöjen edustajia koolle Kainiaisiin Suomen Raamattuopistolle, jonka rehtorina toimi Jokirannan vaimo Liisi Jokiranta. Tilaisuuteen osallistui Arvon Survon ja Pekka Jokirannan lisäksi edustajia SLEY:stä, Kansanlähetyksestä ja Suomen Raamattuopiston Säätiöstä sekä Inkerin kirkon diakoni Aarre Kuukauppi. Kokouksessa järjestöt keskustelivat mahdollisuuksista aloittaa lähetystyö Mordvassa ja nimesivät työryhmän valmistelemaan hanketta yhdessä Inkerin kirkon kanssa.³⁸

Raamattuopistolla perustetusta työryhmästä muodostui Mordva-toimikunta, johon edustus tuli Kylväjästä, SLEY:stä, Kansanlähetyksestä ja Inkerin kirkosta sekä myöhemmin Sanansaattajista. Tarkoituksena oli luoda joustava organisaatio, eikä projektiin ollut tavoitteena pyytää kaikkia lähetysjärjestöjä. Kaikille osapuolille oli selvää, että varsinaisen lähetystyön suorittaja olisi Inkerin kirkko ja suomalaisten järjestöjen rooli olisi tukea sen tekemää työtä.³⁹

Inkerin kirkko aloitti Mordvan työn helmikuussa 1991, kun se palkkasi mordvalaisen Mikis Mishinin seurakunnalliseksi työntekijäksi ja valtuutti hänet valmistelemaan Saranskin seurakunnan perustamista. Survo vakuuttui entistä enemmän lähetystyön aloittamisen tarpeellisuudesta, kun hän vieraili Saranskissa maaliskuussa. Inkerin rovastikunnan rovastikuntaneuvosto 4.4.1991 teki periaatepäätöksen lähetystyön aloittamisesta suomensukuisten kansojen keskuudessa. Kokous kuitenkin tiesi Inkerin kirkon rajallisuudet lähetystyössä ja päätti siksi pyytää Suomen Kirkon lähetystyön keskukselta (KLK) tukea lähetystyölle.⁴⁰ Inkerin rovastikunta kuului tuossa vaiheessa vielä Viron kirkkoon. Päätös lähetystyön aloit-

³⁷ Väliaho 1992b, 46–47; Tervonen 2007, 273–274; UT 50/11.12.1991 Mordvaan perustettu luterilainen seurakunta; Arvo Survon taltioitu puhe 2011.

³⁸ SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 20.9.1990 liite 5; PJK Muistio neuvottelusta Raamattuopistolla 11.11.1990; Jokiranta 2011, 248; Ss 50/13.12.1990 Neuvottelu mordvalaistyöstä.

³⁹ SEKLA Pöytäkirja Mordva-projektin kokouksesta 30.11.1990; Jokiranta 1992, 31; Jokiranta 2011, 248; Kylväjä 1/1991 Inkerin kirkon avuksi mordvalaistyöhön.

⁴⁰ KLKA Inkerin rovastikunnan kirje KLK:lle 29.4.1991; KUAA [322] Inkerin rovastikunnan rovastikuntaneuvoston ptk. 4.4.1991; Väliaho 1992b, 47.

tamisesta oli varsin uskalias kirkolta, joka ei ollut vielä itsekään itsenäinen, vaan eli voimakasta murroksen aikaa.

Lääninrovasti Leino Hassinen teki yhdessä Arvo Survon kanssa tutustumismatkan Saranskiin kesäkuun alussa 1991. Hassisen mukaan mordvalaisilla oli suuri kansallinen ja seurakunnallinen innostus, minkä vuoksi lähetystyön aloittamisella oli erinomaiset edellytykset. Suomalaisia vieraili seuraavan kerran Saranskissa heinäkuussa 1991, kun Mordva-toimikunta teki sinne tutustumismatkan Arvo Survon johdolla. Matkalla oli mukana myös Inkerin rovastikunnan toimistosihteeri Riitta Pyykkö. Vierailu sai suurta huomiota ja suomalaisten isäntinä toimivat niin paikallinen kulttuuriministeri kuin TV:n johtaja.⁴¹

Saranskin mokshalais-ersäläinen seurakunta rekisteröitiin 5.11.1991 ja sen jäsenyyteen liittyi heti parikymmentä mordvalaista. Mordvalaisia oli vuoden 1989 väestölaskennan mukaan 1 150 000, joista 2/3 puhui äidinkielenään ersää ja 1/3 moskhaa. Uusi mokshalais-ersäläinen seurakunta oli tiettävästi ainoa kansankielinen seurakunta Mordvassa, sillä ortodoksikirkko ei tehnyt työtä kansan kielellä. Ortodoksisen kirkon pelättiin myös heikentävän mordvalaisuuden erityispiirteitä, minkä vuoksi kansallista heräämistä elänyt kansa oli kiinnostunut Inkeristä ja Suomesta. Seurakunnalla oli jo perustamisensa aikana työntekijöinä Mikis Mishin ja Andrei Aljoshkinin veli Aleksei Aljoshkin. He kävivät vuoden 1991 aikana Inkerin rovastikunnan seurakunta-avustajakurssin, jonka jälkeen tammikuussa 1992 heidät vihittiin diakoneiksi Saranskin seurakuntaan.⁴²

Mordva-toimikuntaan kuuluneet Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt SLEY, Kansanlähetys ja Kylväjä tekivät toiminnastaan kirjallisen selvityksen KKK:lle joulukuussa 1991. Järjestöjen johtajien allekirjoittamassa selvityksessä korostettiin Mordvan lähetystyön olevan Inkerin kirkon työtä, jota suomalaiset lähetysjärjestöt olivat lähteneet Inkerin kirkon kutsusta tukemaan. Toimikunta ei kuitenkaan päässyt konkreettisiin toimiin vuoden 1991 aikana. Neljän lähetysjärjestön erilaiset näkemykset toimikunnan luonteesta aiheuttivat keskinäisiä erimielisyyksiä. Lähetysjärjestöillä ei ollut aikaisemmin kokemusta yhteisistä lähetyskentistä ja järjestöt olivat tottuneet toimimaan itsenäisesti. Etenkin Kansanlähetys

⁴¹ KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992; KUAA [322] Leino Hassisen raportti KUA:lle talvikaudelta 1990–1991; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; UT 38/21.9.1991 Mordvaan tutustumassa.

⁴² Jokiranta 1992, 31; Väliaho 1992a, 24; Kylväjä 7–8/1991 Mordvassa syntymässä seurakunta; UT 50/11.12.1991 Mordvaan perustettu luterilainen seurakunta.

vastusti toimikunnan yhteistyöluonnetta päättävänä elimenä ja halusi sen olevan vain neuvotteleva ja koordinoiva elin.⁴³

Vuonna 1992 lähetysjärjestöjen Mordva-työ jatkui hyvin erillisenä, eikä toimikunta neuvotteluista huolimatta saanut aikaiseksi yhteistoimintahankkeita. Kansanlähetyksen työntekijät tekivät vuoden aikana lukuisia käyntejä Saranskiin, jossa he julistivat, opettivat ja antoivat hallinnollista apua. Kylväjä taas tuki taloudellisesti Arvo Survon ja Aleksei Aljoshkinin työtä. Lisäksi Kylväjä lähetti kesällä 1992 pastori Rauno Perälän lähetystyöhön Mordvaan. Muutoin matematiikan opettajana työskennellyt ja Suomen Evankelisluterilaisen Opiskelija- ja Koululaislähetyksen työntekijänä toiminut Perälä oli jo edellisen vuoden ajan tehnyt oman toimensa ohella Kylväjän Inkerin työtä Suomesta käsin ja hoitanut Inkerin kirkon Kuopion tiliä. SLEY:n Mordvan työ oli lähinnä taloudellisen avun antamista Inkerin kirkon lähetystyölle, eikä työntekijäapua ei annettu. SLEY:ssä Inkerin työtä pidettiin ulkosuomalaistyönä aina vuoteen 1995 saakka, jolloin se siirtyi ulkolähetystyön alaisuuteen.⁴⁴

Huolimatta järjestöjen omista hankkeista ja aktiivisuudesta Mordvassa ei Mordva-toimikunnalle tuntunut löytyvän luontevaa roolia. Vuonna 1992 Inkerin kirkon lähetystyötä haluttiin laajentaa myös muihin suomensukuisiin kansoihin. Leino Hassinen ja Arvo Survo kävivät huhtikuussa 1992 neuvotteluja Pekka Jokirannan kanssa, että myös Suomen Lähetysseura ja Kansan Raamattuseura olisi saatava mukaan Inkerin kirkon lähetystyöhön. Samassa kuussa pidetyssä Mordva-toimikunnan kokouksessa päätettiin kuitenkin, ettei Mordva-toimikuntaan otettaisi mukaan uusia järjestöjä. Kansanlähetyksen pääsihteeri Matti Väisäsen mukaan Mordvassa ei edes riittäisi työtä kaikille suomalaisille lähetysjärjestöille. Muutoin Inkerin kirkon lähetystyön laajentamista sekä järjestöjen että kohteiden osalta pidettiin kannatettavana. Elokuussa 1992 Survo taas ilmaisi pettymyksensä Mordva-toimikunnan työskentelystä Matti Väisäselle. Survon mielestä Mordva-toimikunta ei ollut saanut käytännössä mitään aikaan. Tilannetta ei myöskään helpottanut

⁴³ SEKLA SEKL:n johtoryhmän ptk. 30.10.1991; SEKLA SEKL:n johtoryhmän ptk. 27.11.1991; PJK Mordvatyöryhmän muistio 20.8.1991; PJK Pekka Jokirannan kirje Mordva-toimikunnalle elokuu 1992; Jokiranta 1992, 31–32.

⁴⁴ KLKA Mordva-toimikunta KKK:lle 17.12.1991; PJK Mordva-toimikunnan muistio 3.4.1992; Väliaho 2004, 58; Jokiranta 2011, 252–253; Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen vuosikirja 1993, 71; Kylväjä 5-6/1992 [Rauno Perälän haastattelu]; Markku Niemelän haastattelu 6.2.2013; Isto Pihkalan puhelinhaastattelu 15.3.2013.

Saranskin seurakunnan sisäiset riidat ja jakautuminen kahteen, diakonien Aljoshkinin ja Mishinin johtamaan ryhmään.⁴⁵

Inkerin kirkon päätös lähetystyön aloittamisesta Venäjällä ei innostanut Suomen kirkkoa. Kansanlähetys oli tammikuussa 1991 informoinut Kirkon lähetystyön keskusta aikeista aloittaa lähetystyö Neuvostoliitossa. Kansanlähetys oli kirkon virallisena lähetysjärjestönä velvollinen neuvottelemaan KKK:n kanssa uusista lähetyskohteista. KKK:n johtokunta antoi Kansanlähetysten työlle hyväksynnän, mutta edellytti sen ottamaan huomioon Venäjän ortodoksisen kirkon aseman ja olemaan tiiviissä yhteyksissä KUA:n Baltia-projektiin. Inkerin kirkon huhtikuussa 1991 KKK:lle lähettämään pyyntöön tukea Inkerin kirkon lähetystyötä ei KKK pystynyt reagoimaan mitenkään. Syyskuussa KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunta totesi, että Neuvostoliiton työn järjestelyistä puuttui selvä työnjako ja vastuusuhteiden määrittely, mikä esti lähetystyön käytännön järjestelyiden neuvottelut. Neuvottelukunta päätti ryhtyä selvittämään työnjakoa ja vastuusuhteita. Selvitys eteni varsin hitaasti. Neuvottelukunnan kokoontuessa seuraavan kerran käsittelemään asiaa kahdeksan kuukautta myöhemmin, toukokuussa 1992, oli selvitys vielä kesken. Samaan aikaan Kirkon Ulkomaanavun johtajan Risto Lehtosen johdolla oli käynnissä neuvottelut herätysliikkeiden ja lähetysjärjestöjen Inkerin yhteistyöryhmän kehittämisestä. KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunta totesi, että Venäjälle suuntautuvan lähetystyön käsitteleminen etenee käytännöllisimmin Lehtosen johtaman yhteistyöryhmän kautta.⁴⁶

Suomalaisten lähetysjärjestöjen Venäjällä harjoittama lähetystyö nousi keskusteluun Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen kirkon oppikeskusteluissa toukokuussa 1992 Järvenpäässä. Suomen kirkko oli solminut ekumeeniset suhteet Venäjän ortodoksiseen kirkkoon vuonna 1964 ja oppineuvottelut aloitettiin kuusi vuotta myöhemmin. Järvenpäässä pidetyissä neuvotteluissa Venäjän ortodoksinen kirkko esitti huolensa suomalaisten aloittamasta lähetystyöstä Mordvassa. Kirkkoa oli ärsyttänyt ulkomailta tulevat saarnaajat, jotka lisäsivät sen mukaan maan sisäistä hajaannusta. Kirkko koki toisten tunnustuskuntien harjoittaman lähetystyön uhkaksi ekumeenisille suhteille, koska lähetystyön kohteina olivat myös ortodok-

⁴⁵ KKK Inkerin kirkon ja Suomen lähetysjärjestöjen yhteisen neuvottelun muistio 14.9.1992; SEKLA Pentti Heinilän raportti 4/1992; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 22.9.1992, liite 3; PJK Mordva-toimikunnan muistio 3.4.1992; Jokiranta 2011, 252; Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetysten vuosikirja 1993, 71; Pekka Jokirannan haastattelu 7.12.2012.

⁴⁶ KHA KKK Cdd KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunnan ptk. 8.2.1991; KHA KKK Cdd KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunnan ptk. 13.5.1991; KHA KKK Cdd KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunnan ptk. 18.9.1991; KHA KKK Cdd KKK:n ulkomaisen työn neuvottelukunnan ptk. 13.5.1992; KKK Inkerin rovastikunnan kirje KKK:lle 29.4.1991.

sit. Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkka Aleksei II neuvotteli arkkipiispa John Vikströmin kanssa asiasta myös syyskuussa Euroopan kirkkojen konferenssissa Prahassa. Keskustelussa käsiteltiin mordvalaisten kansallista heräämistä, mikä selitti mordvalaisten kiinnostusta luterilaisuutta kohtaan. Mordvalaisia oli aikoinaan pyritty venäläistämään ortodoksiseen uskoon käännättämällä.⁴⁷

Venäjän ortodoksisen kirkon ”nootin” vuoksi arkkipiispa John Vikström kutsui kirkon lähetysjärjestöjen johtajat ja kirkon ulkomaanasioiden hoidosta vastaavat neuvotteluun 28.10.1992. Tilaisuudessa pitivät puheen Vikströmin lisäksi Kirkon ulkomaanasiain keskuksen pääsihteeri Risto Cantell, joka oli siirtynyt tehtävään arkkipiispan sihteerin paikalta maaliskuussa 1992 ja KKK:n pääsihteeri Hannu Paavola. Sekä Vikström että Cantell korostivat Venäjän ortodoksisen kirkon ja Suomen kirkon välisten ekumeenisten yhteyksiä tärkeyttä ja historiallisuutta. Heidän mielestä myös lähetysjärjestöjen oli tiedostettava ekumeeniset kysymykset toimiessaan Venäjällä. Vikströmin mukaan ortodoksinen kirkko oli tehnyt suuren myönnötyksen Järvenpään oppikeskusteluissa siinä, ettei se pitänyt mitään maantieteellistä aluetta tietyn kirkon yksinomaisena toiminta-alueena. Siitä huolimatta ortodoksista kirkkoa oli ärsyttänyt toisten tunnustuskuntien harjoittama julistus- ja käännystoiminta Venäjällä. Paavola puolestaan käsitteli puheessaan KKK:n roolia lähetysjärjestöjen työn koordinoijana ja korosti kirkon virallisten lähetysjärjestöjen vastuuta toimia KKK:n ohjeiden mukaisesti. Samalla hän kuitenkin myönsi, että KKK on Venäjälle ja Baltiaan suuntautuvan lähetystyön osalta toiminut liian hitaasti ja vailla selkeää suuntaa. Neuvottelussa mukana ollut uusi arkkipiispan sihteeri Hannu Kamppuri raportoi kokouksesta kuukausi myöhemmin Suomen kirkon Itä-Euroopan työryhmää. Hänen mukaan lähetysjärjestöt olivat tiedostaneet Mordvaan liittyvät ekumeeniset ongelmat, mutta eivät mordvalaisten kansallisia motiiveja.⁴⁸

⁴⁷ KKK Suomen ja Venäjän kirkkojen oppikeskustelut 19.–28.5.1992 Järvenpäässä; KKK John Vikströmin puhe Kirkon lähetysjärjestöjen ja ulkomaanasioiden hoidosta vastaavien henkilöiden neuvottelussa 28.10.1992; KKK Risto Cantellin puhe Kirkon lähetysjärjestöjen ja ulkomaanasioiden hoidosta vastaavien henkilöiden neuvottelussa 28.10.1992; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 1.10.1992.

⁴⁸ KKK Hannu Paavolan puhe Kirkon lähetysjärjestöjen ja ulkomaanasioiden hoidosta vastaavien henkilöiden neuvottelussa 28.10.1992; KKK John Vikströmin puhe Kirkon lähetysjärjestöjen ja ulkomaanasioiden hoidosta vastaavien henkilöiden neuvottelussa 28.10.1992; KKK Risto Cantellin puhe Kirkon lähetysjärjestöjen ja ulkomaanasioiden hoidosta vastaavien henkilöiden neuvottelussa 28.10.1992; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 1.10.1992; KUOA Itä-Euroopan työryhmän ptk. 27.11.1992; Sana 51–52/18.12.1991 Hannu Kamppuri arkkipiispan sihteeriksi.

2.4. IKLY:n perustaminen

Viron kirkon Inkerin rovastikunta itsenäistyi Inkerin kirkoksi vuoden 1992 alussa. Helmikuussa Inkerin kirkkohallitus päätti aloittaa neuvottelut Suomen Lähetysseuran (SLS) kanssa yhteistyön aloittamiseksi. Sen seurauksena kirkkohallitus päätti huhtikuussa kutsua SLS:n mukaan Inkerin kirkon työhön. Toukokuussa Mordva-toimikunta kokoontui Puskinissa ja mukana olivat myös Arvo Survo ja Leino Hassinen. Kokouksessa selvitettiin Mordva-toimikunnan keskinäisen informoinnin puutetta ja työnjaon epäselvyyttä sekä roolia Inkerin kirkon lähetystyössä. Inkerin kirkko halusi laajentaa lähetystyötä Mordvan lisäksi myös muualle Venäjälle ja halusi työhön mukaan kaikki suomalaiset lähetysjärjestöt. Ratkaisuksi Mordva-toimikunnan ongelmiin ja rooliin Survo ja Hassisen ehdottivat Inkerin kirkon yhteyteen perustettavaksi lähetystoimikuntaa, jonka tehtäväkenttä koskisi kaikkia suomensukuisia kansoja. Siihen kutsuttaisiin kaikki Suomen Kirkon viralliset lähetysjärjestöt sekä Sanansaattajat. Mordva-toimikunta piti Survon ja Hassisen ehdotusta toimivana. Myös Kansan Raamattuseuran kutsumisesta keskusteltiin, mutta sen työ Venäjällä ei koskenut varsinaisesti lähetystyötä ja päätettiin siksi jättää toimikunnan ulkopuolelle.⁴⁹

Kokouksen jälkeen Inkerin kirkkohallitus päätti 20.5.1992 kutsua kaikki Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt sekä Sanansaattajat ry:n neuvotteluihin yhteisen lähetystoimikunnan perustamisesta. Kirkon viralliset lähetysjärjestöt olivat SLS, SLEY, Suomen Piipliaseura, Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF)⁵⁰, Kansanlähetys sekä Kylväjä. Sanansaattajat ry:n kutsumista perusteltiin sillä, että se oli osallistunut Mordva-toimikunnan työskentelyyn.⁵¹

Inkerin kirkon ja suomalaisten lähetysjärjestöjen yhteinen neuvottelu pidettiin Keltossa 14.9.1992. Kokoukseen osallistuivat kutsuttujen järjestöjen lisäksi KKK:n pääsihteeri Hannu Paavola, Maria Kajava ja Ruotsin inkeriläisten edustaja Jussi Jänis. Inkerin kirkosta paikalla olivat puheenjohtajana toiminut Aarre Kuukauppi ja Arvo Survo. Kuukauppi oli valittu johtavaksi pastoriksi toukokuussa 1992 samalla kun Arvo Survo oli luopunut tehtävästä aloittaakseen kirkon lähe-

⁴⁹ KUAA [322] Inkerin kirkon kirkkohallituksen ptk. 29.2.1992 § 9; KUAA [322] Inkerin kirkon kirkkohallituksen ptk. 8.4.1992 § 8.

⁵⁰ SLEY:n ruotsinkielinen sisarjärjestö.

⁵¹ KUAA [322] Inkerin kirkon kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 7; SEKLA Pentti Heinilän Mordvatoimikunnan kokousraportti 15.5.1992; Kirkkomme lähetys 1992; Jokiranta 2011, 253; Pihkala 2002, 70.

tyspappina. Heidän lisäksi Inkerin kirkkoa edustivat kaksi lähetystoimikunnan jäsentä sekä kokouksen sihteeri Riitta Pyykkö.⁵²

Kokouksen tarkoituksen mukaisesti se perusti toimikunnan, jonka nimeksi päätettiin Inkerin kirkon lähetyksen yhteistyötoimikunta, IKLY. Sen puheenjohtajaksi valittiin Aarre Kuukauppi ja varapuheenjohtajaksi Arvo Survo. Toimikuntaan valittiin kuuluviksi varsinaisina jäseninä Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt ja Sanansaattajat ry. Muiden tahojen, kuten KKK:n ja Kirkon ulkoasiankeskuksen asema toimikunnassa ja kuuluminen toimikuntaan jätettiin Inkerin kirkon harkittavaksi. Toimikunnan luonteeksi päätettiin, että se kokoontuisi säännöllisesti keskustelemaan yhteistyön suuntaviivoista ja työnjaosta. Varsinainen päätöksenteko jäisi Inkerin kirkolle. Kokous päätti, että toimikunnan muodostaminen oli väylä Inkerin kirkon yhteistyöhön lähetysjärjestöjen kanssa, mutta kullekin järjestölle jäisi tietty itsenäisyys lähetystyössä. Toimikunnan tarkempaa työnkuvaa ja ohjesääntöjä valmistelemaan valittiin työryhmä, johon tuli Arvo Survon lisäksi Seikku Paunonen SLS:stä ja Pekka Jokiranta Kylväjästä.⁵³

Toimikunta kokoontui seuraavan kerran maaliskuussa 1993 Toksovassa. Siihen osallistuivat edustajat Inkerin kirkosta, SLS:sta, SLEY:stä, Suomen Piipia-seurasta, Kansanlähetyksestä, Kylväjästä ja Sanansaattajasta sekä KKK:sta ja KUA:sta, jotka Inkerin kirkkohallitus oli hyväksynyt IKLY:n puhevaltaisiksi jäseniksi marraskuussa 1992. Kokouksen tärkeimpänä asiana oli käsitellä ja hyväksyä IKLY:n ohjesääntö työryhmän valmistelujen pohjalta.⁵⁴

Ohjesäännön lisäksi toimikunnan jäsenet sopivat IKLY:n toimintaperiaatteet:

1. Inkerin ev. lut. kirkon lähetystyötä johtaa Inkerin kirkon kirkkohallitus ja sen alainen lähetystoimikunta.
2. IKLY:yn kuuluvat järjestöt hyväksyvät sen periaatepohjan ja perussäännösten, joka ilmaistaan ”Inkerin ev. lut. kirkon kirkkojärjestyksessä” (1992) ja julkaistussa ”KOMPASSI, Inkerin kirkon kehittämissuunnitelma” (1992)
3. Yhteistyötoimikunnassa olevat järjestöt tekevät Inkerin kirkon kanssa erilliset sopimukset osallistumisestaan Inkerin kirkon lähetystyöhön.
4. Järjestöt tuovat merkittävät ja periaatteelliset hankkeet ja kysymykset keskusteltavaksi IKLY:ssä.
5. Järjestöt voivat yksin tai yhdessä lähettää työntekijöitä Inkerin kirkon lähetysalueille ja/tai tukea taloudellisesti Inkerin kirkon organisoimaa lähetystyötä.
6. IKLY:n lähetysjärjestöt valitsevat lähettänsä itsenäisesti. Lähetti toimii kentällä Inkerin kirkon valtuuttamana ja yhteistyössä kirkon johdon kanssa.⁵⁵

⁵² KKK Inkerin kirkon ja Suomen lähetysjärjestöjen yhteisen neuvottelun muistio 14.9.1992; KUA [322] Inkerin kirkon kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 7.

⁵³ KKK Inkerin kirkon ja Suomen lähetysjärjestöjen yhteisen neuvottelun muistio 14.9.1992.

⁵⁴ KKK Inkerin kirkko KKK:lle 12.11.1992; IKLY:n ptk. 1.3.1993.

⁵⁵ KKK IKLY:n ptk. 1.3.1993.

Ohjesäännön ja toimintaperiaatteiden hyväksymisen lisäksi yhdeksän tuntia kestäneessä IKLY:n kokouksessa ehdittiin keskustella myös järjestöjen ajankohdaisista kuulumisista. IKLY antoi tukensa Kansanlähetyksen suunnitelmille aloittaa lähetystyö suomensukuisten marilaisten keskuudessa ja Suomen Lähetysseuran suunnitelmille tehdä lähetystyötä Pietarissa. Kokous myös päätti, että neljän lähetysjärjestön muodostama Mordva-toimikunta jatkaisi työskentelyään Mordvan työn tukemiseksi. Saranskin seurakunta oli päättänyt liittyä Inkerin kirkkoon, mutta seurakuntaa varten ei ollut löytynyt vielä vakituista lähetystyöntekijää.⁵⁶

Inkerin kirkon lähetysyhteistyötoimikunnan ohjesääntö (liite 5) hyväksyttiin Inkerin kirkkohallituksessa 29.4.1993. Tämän jälkeen ohjesääntö lähetettiin yhteistyötoimikunnan jäsenjärjestöihin allekirjoitettavaksi. Ohjesäännön allekirjoittivat kaikki IKLY:n jäsenet Inkerin kirkko, SLS, Suomen Piipiaseura, SLEY, Kansanlähetykset, Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, Kylväjä, Sanansaattajat, KUA ja KLK. Toukokuussa 1993 Suomen kirkon kirkolliskokous hyväksyi Sanansaattajat kirkon seitsemänneksi viralliseksi lähetysjärjestöksi.⁵⁷

Mordvassa tapahtunut kansallinen ja hengellinen herääminen avasi suomalaisille lähetysjärjestöille uuden lähetyskentän naapurimaassa. Arvo Survo kutsui niitä työhön Mordvaan suomensukuisten kansojen keskuuteen. Suomalaisille lähetysjärjestöille samassa lähetyskohteessa toimiminen osoittautui kuitenkin haastavaksi. Vastaavanlaisesta yhteistoiminnasta ei ollut kokemuksia ja järjestöt olivat tottuneet tekemään työtä itsenäisesti. Saranskin seurakunta tuntui olevan liian pieni kohde neljälle eri lähetysjärjestölle. Järjestöjen ja Inkerin kirkon into oli kuitenkin suuri, mutta Suomen kirkko suhtautui siihen epäilevästi. Kirkon lähetystyön keskus päättävien elimineen oli liian hidas toimija suhteessa lähetysjärjestöihin. Suomen kirkon varovaista suhtautumista lisäsivät ekumeeniset kysymykset. Pitkät ja arvokkaat ekumeeniset suhteet Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa joutuivat koetukselle, kun suomalaiset luterilaiset halusivat aloittaa lähetystyön Venäjällä. Mordva-toimikunnan sisäiset ongelmat sekä KLK:n koordinoituyritykset ratkaistiin Inkerin kirkon avulla, kun se itse ryhtyi koordinoimaan suomalaisten järjestöjen ja KLK:n yhteistyötä. Tätä tehtävää varten se halusi perustaa IKLY:n. Toimikunnan johtajuus säilyi selkeästi Inkerin kirkolla, mutta mukana olivat

⁵⁶ KLKA IKLY:n ptk. 1.3.1993.

⁵⁷ KLKA Inkerin kirkko SLS:lle 25.5.1993; KLKA IKLY:n ohjesääntö 25.5.1993; Jokiranta 2011, 263.

kaikki Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt, Sanansaattajat sekä Suomen kirkon edustus. Vasta perustetun kirkon lähetyksestä tuli kaikkien yhteinen asia.

2.5. Herätysliikeaktiiveista diakoneja ja pappeja Inkeriin

Inkerin kirkolle oli valmistunut vuoden 1989–1990 Leino Hassisen pitämältä diakonikurssilta yhdeksän diakonia. Tämän jälkeen Suomessa toteutettiin 1,5 vuoden pappiskurssi, jolta valmistuneet neljä miestä vihittiin papeiksi Kupanitsassa toukokuussa 1991. Inkerin kirkossa kuitenkin tiedostettiin, että seurakuntien lukumäärän kasvaessa työntekijöiden koulutuksen tarve on jatkuva.⁵⁸

Inkerin rovastikunta aloitti toisen diakonikurssin huhtikuussa 1991. Koska kurssi oli samalla seurakunta-avustajakurssi, siihen pystyi osallistumaan myös naisia. Kurssi pidettiin 5.4.1991–1.12.1991 Puskinin kirkolla joka toinen tai kolmas viikonloppu. Kurssille osallistui 22 opiskelijaa, joista suomalaisia oli neljä, Riitta Pyykkö, Kyösti Malmi ja Jukka Repo, jotka olivat Kansanlähetysten lähettämiä sekä esikoislestadiolainen maallikkosaarnaaja Pekka Kumpulainen.⁵⁹

Lappeenrantalainen 25-vuotias asentaja Jukka Repo oli toiminut bussikuskinä Venäjälle suuntautuneilla matkoilla ja pohtinut valmiuksiaan lähteä lähetystyöhön, kun Inkerin kirkko kutsui hänet diakonikurssille. Yksityisyrittäjän työstä eläkkeelle jäänyt Kyösti Malmi taas oli pidemmän ajan tehnyt Kansanlähetysten avustustyötä Neuvostoliittoon ja tammikuussa 1992 Kansanlähetys kutsui hänet määräaikaishätkätyöhön. Heinäkuussa 1992 vietetyillä Kansanlähetyspäivillä hänet siunattiin yhdessä vaimonsa Maila Malmin kanssa lähetystyöhön. Kyösti Malmi oli mukana perustamassa Aunuksen seurakuntaa elokuussa 1992 ja toimi sen työntekijänä. Hänen työnsä koostui pääosin julistustyöstä ja kirkollisista toimituksista. Esikoislestadiolainen maallikkosaarnaaja Kumpulainen oli tehnyt saarnamatkoja Inkeriin vuodesta 1988 lähtien ja oli ollut aktiivisesti mukana kehittämässä herätysliikkeensä Inkerin toimintaa. Leino Hassisen mukaan heidän osallistuminen kurssille oli luontevaa, koska he työskentelivät jo valmiiksi Inkerissä ja he olivat kiinnostuneita osallistumaan kurssille.⁶⁰

⁵⁸ Hassinen 1997, 32, 54.

⁵⁹ SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993.

⁶⁰ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993 § 20; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 18.1.1992 § 18; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Hassinen 1997, 54–55; Jokiranta 1992, 31; Malkavaara 2002, 18, 22; Sana 28/8.7.1992 Venäjällä tehtävä lähetystyö näkyvästi esillä; Sana 47/18.11.1992 SANAn joulupaketit tuottavat iloa; UT 27/7.7.1993 Jukka Repo vihittiin diakoniksi Inkeriin; Leino Hassisen puhelinhaastattelu 8.4.2013; Reino Letonsaaren puhelinhaastattelu 12.3.2013.

Diakonikurssin päätteeksi vietettiin tammikuussa 1992 Kupanitsan kirkossa diakonivihkimystä, jonka toimittivat Leino Hassinen, Arvo Survo, Arvo Soittu ja Mikko Lammi. Vihkimyksen saivat mordvalaiset Mishin ja Aljoshkin, inkeriläinen Simo Smirnof ja virolainen Aarre Kimmel sekä suomalaiset Pekka Kumpulainen, Reino Letonsaari ja Kyösti Malmi. Letonsaari ei ollut osallistunut diakonikurssille, mutta oli tehnyt työtä Inkerin kirkossa useamman vuoden Suomen Raamattuopiston Säätiön lähettämänä.⁶¹

Inkerin kirkon kirkkohallituksen päätöksellä suomalainen Kauko Toivanen vihittiin diakoniksi huhtikuussa 1992. Kanttorin virasta eläkkeelle jäänyt Toivanen teki aktiivisesti käyntejä Inkerin seurakunnissa aluksi yksityishenkilönä, mutta vuonna 1993 Kansanlähetys kutsui hänet määräämiskäsitteeseen. Inkerin kirkkohallitus päätti myös, että Seinäjoen seurakunnan diakoniatyöntekijä Mikko Hautala kutsutaan Inkerin kirkon diakoniksi. Hautala oli tehnyt vuosia avustus- ja julistustyötä Inkerin seurakunnissa seurakuntamatkojen ohessa. Inkerin kirkko myönsi sekä Toivaselle että Hautalalle ehtoollisenjako-oikeudet ja halusi näin antaa heille arvostuksen pitkään jatkuneesta avustustyöstä.⁶²

Seuraava diakonivihkimys toimitettiin 9.8.1992 Kupanitsan kirkossa, kun Inkerin kirkkohallitus oli päättänyt myöntää suomalaisille Kauko Laivuorelle ja Ari Huotarille diakonin oikeudet. Koulutukseltaan kirkon nuorisotyönohjaaja Laivuori oli jäänyt vuosi aikaisemmin eläkkeelle SLEY:stä, jonka palveluksessa hän oli tehnyt koko työuransa. Metsurin ja kirkon nuorisotyönohjaajan koulutuksen saanut Ari Huotari toimi Inkerissä yksityishenkilönä, vaikka hänellä olikin yhteyksiä Suomen Raamattuopiston Säätiöön.⁶³

Diakoniksi vihkimisen ja jumalanpalveluksen jälkeen vietettiin pappisvihkimystä, kun Arvo Survo vihki diakoni Aarre Kuukaupin papiksi. Survoa avustivat professori Jouko Sihvo, kappalainen Pentti Smeds ja teologian tohtori Reijo Arkkila. Kuukauppi oli suorittanut Leino Hassisen ensimmäisen diakonikurssin

⁶¹ KUA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993 § 20; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 18.1.1992 § 18; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; SLK Esikois-lestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Jokiranta 1992, 31; Hassinen 1997, 54–55; UT 6/5.2.1992 Inkeriin ja Mordvaan seitsemän uutta diakonia; UT 27/7.7.1993 Jukka Repo vihittiin diakoniksi Inkeriin.

⁶² KUA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 8.4.1992 § 7; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 13.2.1993 § 34; UT 4/26.1.1994 Kauko Toivanen; Mikko Hautalan puhelinhaastattelu 13.2.2013; Reino Letonsaaren puhelinhaastattelu 12.3.2013; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013.

⁶³ KUA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 5.8.1992 § 5; SLEYA SLEY:n johtokunnan ptk. 17.11.1990, liite 1; SLSA Hujasen tutkielma 1994, 3; Arkkila 2002a, 159; Suokunnas 2010, 260–63; Ss 35/27.8.1992 Juhlasunnuntai Kupanitsassa; Reino Letonsaaren puhelinhaastattelu 12.3.2013.

talvella 1989–1990 ja vihitty diakoniksi maaliskuussa 1990, jonka jälkeen hän oli toiminut Kelton seurakunnan pappina. Kuukauppi oli jatkanut opintojaan Suomessa Karkun evankelisessa opistossa puolenvuoden teologikursseilla. Toukokuussa 1992 kirkkohallitus valitsi hänet kirkon johtavaksi papiksi, kun Arvo Survo halusi siirtyä tästä tehtävästä lähetyspapiksi. Johtavan papin nimike muutettiin vikaariksi, koska Kuukauppi ei ollut vielä pappi. Samassa yhteydessä kirkkohallitus oli tehnyt päätöksen, että Kuukaupin olisi saatava pappisvihkimys. Koska kirkolla ei ollut vielä piispaa, päätettiin vihkimystä hakea Suomen tai Viron piispoilta. Lopulta kuitenkin elokuussa 1992 Inkerin kirkkohallitus päätyi valitsemaan vihkijäksi Arvo Survon. Kuukaupin vihkimys oli ensimmäinen pappisvihkimys itsenäistyneessä Inkerin kirkossa, sillä edellinen vihkimys oli toimitettu helluntaina 1991, jolloin kirkko oli vielä Viron kirkon rovastikunta. Vikaarin toimen ohella Kuukauppi toimi Kelton seurakunnan kirkkoherrana.⁶⁴

Inkerin kirkon seuraava pappisvihkimys toimitettiin vuoden 1993 tammi-kuussa, jolloin vihkimisen toimittivat Kuukauppi, Survo ja Hassinen. Pappisvihkimyksen saivat inkeriläiset diakonit Viktor Kinner ja Juho Pakkari sekä suomalaiset Kauko Toivanen ja Eero Halme. Toivasen tehtävänä oli hoitaa Haapakan-kaan ja Hatsinan seurakuntia sekä osa-aikaisesti Hietämäen seurakuntaa. Esikois-lestadiolainen maallikkosaarnaaja Eero Halme oli tehnyt saarnamatkoja Inkerissä syksystä 1988 alkaen ja suorittanut Suomessa saarnalupatutkinnon. Inkerin kirkkohallitus oli jo toukokuussa 1992 käsitellyt Halmeen kutsumista Inkerin kirkon työyhteyteen vasta uudelleen perustetun Toksovan seurakunnan papiksi. Kirkkohallitus oli ajatellut, että Halme voisi saada saarnalupatutkintonsa ja teologisen perehtyneisyytensä ansiosta pappisvihkimyksen Suomessa. Näin ei tapahtunut ja Halme vihittiin Inkerin kirkkohallituksen päätöksellä Inkerissä. Vuoden 1993 alussa Inkerin kirkon työntekijänä aloitti myös pastori Oiva Hujanen, joka toimi Petroskoin ja Kontupohjan seurakunnissa Kansan Raamattuseuran lähettämänä. Hänet oli vihitty papiksi Suomessa vuonna 1987.⁶⁵

Vuoden 1993 alussa Inkerin kirkossa oli 26 seurakuntaa (liite 6), joissa palveli 27 pappia tai diakonia (liite 7). Suomalaisia heistä oli 12. Diakoneja olivat

⁶⁴ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 9; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 13; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 5.8.1992 § 5; IK 2-3/1992 [Uutispalsta]; Rajala 2007, 72.

⁶⁵ KLKA Inkerin kirkon seurakunnat ja työntekijät 30.12.1992; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 8; Inkerin kirkkohallituksen ptk. 9.12.1992 § 25; SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Suomen teologit 1999, 198; IK 1/1993 [Inkerin kirkko vihki papeiksi seuraavat työntekijät]; Sana 50/9.12.1992; Oiva Hujanen tiedoksi 21.2.2013.

Mikko Hautala, Ari Huotari, Pekka Kumpulainen, Kauko Laivuori, Reino Letonsaari, Kyösti Malmi ja Mauno Vuollo. Papeina toimivat Eero Halme, Oiva Hujanen, Juho Kiiski, Aimo Kymäläinen ja Kauko Toivanen. Papeista vihkimyksen Suomen kirkossa olivat saaneet Kymäläinen, Hujanen ja Kiiski, joka oli jäänyt eläkkeelle Joutsan kirkkoherran virasta. Päätökset diakoni- ja pappisvihkimyksistä tehtiin Inkerin kirkkohallituksessa. Sen jäsenenä ei ollut Leino Hassista lukuun ottamatta suomalaisia.⁶⁶

Inkerin kirkon diakoneista ja papeista lähes puolet oli suomalaisia. Miltei kaikki olivat tulleet Inkerin kirkon työhön oman herätysliikkeensä työn kautta. Siten suomalaisilla herätysliikkeillä oli selkeä vaikutusmahdollisuus inkeriläisten seurakuntien elämään. Inkerin kirkon kirkkohallituksessa ei herätysliikejärjestöillä ollut kuitenkaan edustusta. Tällöin suomalainen järjestöväki ei voinut suoraan vaikuttaa päätöksiin suomalaisten vihkimisestä papeiksi tai diakoneiksi.

Inkerin kirkkohallitus keskusteli 11.2.1993 pappien vihkimisen periaatteista. Pappien ja diakonien tarve oli edelleen suuri, sillä seurakuntien määrä kasvoi jatkuvasti. Suomalaisten vihkiminen ei aiheuttanut Inkerin kirkolle lisäkustannuksia ja oli käytännöllinen ratkaisu pappispulaan. Kirkkohallitus kuitenkin edellytti, että suomalaisia vihittäessä heillä tulee olla hoidettavanaan selvä vastuualue ja lyhyt Inkerin kirkon järjestämä koulutus. Samoin korostettiin hyviä yhteyksiä Suomen kirkkoon ja tarpeen selvittää ”ajan mittaan” millä ehdoilla suomalaiset työskentelevät Inkerin kirkossa. Huhtikuussa 1993 kirkkohallitus asetti työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin käynnistää neuvottelut Suomen kirkon kanssa Suomen kirkon pappien toimintavaltuuksista Inkerin kirkossa ja vastavuoroisesti Inkerin kirkon diakonien ja pappien toimintavaltuuksista Suomen kirkossa.⁶⁷

Myös Suomen kirkossa keskusteltiin Inkerissä vihittyjen diakonien ja pappien oikeuksista Suomessa. Kirkon ulkomaanasiain neuvosto päätti 4.2.1993 asettaa työryhmän selvittämään Suomen kirkon jäsenten vihkimisestä Inkerin kirkon diakoneiksi ja papeiksi. Ulkomaanasiain neuvosto päätti myös pyytää Inkerin kirkon johtoa informoimaan Suomen kirkkoa päätöksistä ja asioista, jotka koskivat Suomen kirkkoa tai muita luterilaisia kirkkoja.⁶⁸

⁶⁶ KLKA Inkerin kirkon seurakunnat ja työntekijät 21.12.1992; KLKA Inkerin kirkkohallituksen ptk. 21.10.1993; Suomen teologit 1982, 211; Suomen teologit 1999, 317; Kosti Laitisen puhelinhaastattelu 15.3.2013; Okkonen 2010, 45, 48–47.

⁶⁷ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 11.2.1993 § 7; KUA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993 § 13.

⁶⁸ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 11.2.1993; KUOA KUN:n ptk. 4.2.1993 § 18.

Inkerin kirkkohallitus käsitteli helmikuun kokouksessaan myös kirkon suhtautumista naispappeuteen. Kuukautta aikaisemmin pidetyssä pappien kokouksessa oli toivottu kirkkohallitukselta selvää lausuntoa ja ohjetta seurakuntiin, millä tavoin Suomesta vierailulla olevat naispapit voivat Inkerin kirkossa toimia. Inkerin kirkko ei itse vihkinyt naisia papeiksi. Kirkkohallitus päätti, että kirkon virassa oleva nainen voi saarnata, muttei toimittaa alttaripalvelusta. Nainen voisi kuitenkin avustaa ehtoollisen jaossa paikallisen papin tai diakonin toimittaessa sen. Jos paikalla ei ole paikallista pappia tai diakonia, voisi nainen toimittaa koko jumalanpalveluksen, mutta ilman ehtoollista. Pontena merkittiin, että virkakysymys tulee jatkossa valmistella perusteellisesti.⁶⁹

Kesällä 1993 vietettiin Inkerin kirkossa jälleen pappis- ja diakonivihkimyksiä. Suomen Raamattuopiston Säätiön työntekijä Reino Letonsaari oli vihitty diakoniksi tammikuussa 1992, jonka jälkeen hän oli hoitanut Sortavalan ja Pitkärännan seurakuntia. Huhtikuussa 1993 kirkkohallitus päätti Letonsaaren vihkimisestä papiksi ja vihkimys toimitettiin 20.6. Samalla hän aloitti työnsä vasta perustetun Karjalan rovastikunnan ensimmäisenä lääninrovastina. Rovastikuntaan kuului Petroskoin, Sortavalan, Pitkärännan, Aunuksen, Kontupohjan, Kostamuksen ja Muurmanskin seurakunnat.⁷⁰

Inkerin kirkon diakonikurssin vuonna 1991 suorittanut Jukka Repo vihittiin diakoniksi 13.6.1993. Kansanlähetyksen lähetystyöntekijänä Inkeriin tullut Repo oli suorittanut diakonikurssin lisäksi Kansanlähetyksen lähetyskurssin sekä kielikurssin Pietarissa. Vihkimyksen jälkeen hän aloitti Tyrön seurakunnan diakonina. Repo oli ensimmäinen varsinaiseen julistustyöhön lähetetty Kansanlähetyksen lähettämä kokoaikainen lähetystyöntekijä Venäjällä.⁷¹

Syksyllä 1993 Inkerin kirkon työssä aloitti Suomen kirkon pappi, Hämeenlinnan kappalainen Yrjö Niemi. Hänet siunattiin tehtävään 8.10.1993. Samassa tilaisuudessa vietettiin myös pappis- ja diakonivihkimystä, kun piispa Leino Hasinen vihki papeiksi kaksi venäläistä diakonia sekä diakoniksi kajaanilaisen Martti

⁶⁹ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 11.2.1993.

⁷⁰ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993; SROSA SROS:n vuosikertomus 1992, 6; SROSA SROS:n vuosikertomus 1993, 22; UT 6/5.2.1992 Inkeriin ja Mordvaan seitsemän uutta diakonia.

⁷¹ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993; SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; IK 1/2006 Takana rikkaat vuodet Venäjällä; UT 27/7.7.1993 Jukka Repo vihittiin diakoniksi Inkeriin.

Halosen, joka toimi Inkerin kirkossa Lestadiolaisen uudenheräyksen ja Kajaanin seurakunnan lähettämänä.⁷²

Inkerin kirkon kolmas diakonikurssi ja kirkon työntekijäkoulutus alkoi elokuun lopussa 1992. Aikaisempien kurssien suunnittelusta oli vastannut Leino Hassinen, joka oli vuoden 1992 aikana vähentänyt huomattavasti töitään Inkerin kirkossa ja vastuu tulevasta kurssista siirtyi Arvo Survolle. Ennen kuin kurssi ehti alkaa, hän siirsi kurssin vastuun Kansanlähetyksen lähetille Kyösti Malmille. Ensimmäisen koulutusviikonlopun opettajaksi oli Suomesta saapunut hänen lisäkseen Isto Pihkala, joka oli jäänyt vuoden virkavapaalle Kansanlähetyksen kotimaisen työn johtajan tehtävistä. Pihkalan saavuttua Puskiniin Malmi luovutti diakonikurssin järjestelyvastuun Pihkalalle. Tämä tuli Pihkalalle täytenä yllätyksenä, mutta hän otti tehtävän vastaan ja vastasi diakonikurssista vuoden 1993 alkuun saakka. Pihkalan ja Malmin lisäksi kurssin opettaja toimi Helsingin yliopiston kirkkososiologian professori Jouko Sihvo. Kolmannen diakonikurssin päätteeksi Inkerin kirkon piispana toukokuussa 1993 aloittanut Leino Hassinen vihki 11 uutta diakonia kesäkuussa 1993 Kelton kirkossa. Lähteiden perusteella diakonikurssilaisten ja vihittävien joukossa ei ollut suomalaisia.⁷³

3. Herätysliikejärjestöt yhteistyöhön

3.1. Herätysliikkeiden yhteistyökokous

Arvo Survo oli sopinut herätysliikkeiden kanssa käyntivuoroista Inkerin seurakuntiin syksyllä 1989. Esikoislestadiolaiset ja SLEY käyttivät hyväkseen annettuja käyntivuoroja, toisin kuin Herättäjä-Yhdistys ja Kansanlähetyks, joiden Inkerin työ oli epäsäännöllisempää ja luonteeltaan materiaaliapuun painottunutta. Huolimatta käyntivuorojen sopimisesta, Inkerin rovastikunnan seurakunnissa oli ongelmana koko ajan päällekkäisten suomalaisryhmien ja puhujien vierailut. Samana viikonloppuna saattoi jossain seurakunnassa olla tarjolla useampia suomalaisia puhujia seurakuntavierailulla, kun samaan aikaan toisessa seurakunnassa koettiin saarnaajapulaa. Siksi monet kokivat sekä Inkerissä että Suomessa, että Inkerin vierailuja

⁷² KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 29.4.1993; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 9.9.1993; Suomen teologit 1999, 198; IK 2/2011 Inkerin kirkko kurottautuu Siperiaan; Sana 50/9.12.1992; Oiva Hujasen tiedoksianto 21.2.2013; Nevalainen 2007, 211–212.

⁷³SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993.; Hassinen 1997, 89, 101; Pihkala & Kivioja 1998, 55–57; Malkavaara 2002, 18, 22; Pihkala 2002, 70–71; Suomen teologit 2010, 923; IK 2-3/1992 [Uutispalsta]; UT 6/5.2.1992 Inkeriin ja Mordvaan seitsemän uutta diakonia; UT 25/23.6.1993 Inkerin kirkko sai uusia diakoneja; Jouko Sihvon puhelinhaastattelu 7.2.2013; Rajala 2007, 55.

oli tarpeen koordinoita. Herätysliikkeiden keskinäinen ilmapiiri oli Inkerin työn osalta myös varsin kilpailuhenkinen. Inkeri oli ollut perinteisesti evankelisen liikkeen vahvaa aluetta, mutta nyt myös muut herätysliikkeet olivat hyvin aktiivisia Inkerissä.⁷⁴

Ongelmien vallitessa Arvo Survo halusi kaikki herätysliikkeet yhteen keskustelemaan Inkerin työstä. Survon ideoima neuvottelukokous järjestettiin Helsingin Puistolassa, esikoislestadiolaisten rukoushuoneella 30.11.1990 esikoislestadiolaisen Pertti Suontaman hoitaessa käytännön järjestelyt. Kokoukseen saapui 31 osanottajaa, mukaan lukien Arvo Survo ja Aatami Kuortti sekä edustajat kymmenestä eri herätysliike- tai lähetysjärjestöstä. Niistä olivat edustettuina Esikoislestadiolaiset ry., KRS, Herättäjä-Yhdistys, Lestadiolainen Uusheräys, Lähetysyhdistys Kylväjä, Kansanlähetys, SLEY, SROS, Suomen Lähetysseura ja LFF. Tilaisuuteen osallistuivat myös Valkealan seurakunnan pastori Pentti Smeds, Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin hiippakuntasihteeri Vesa Junntila, kirkkohistorioitsija Jouko Talonen sekä kaksi Inkerin Liiton edustajaa Inkeristä.⁷⁵

Kokouksen puheenjohtajana toimi Eero Halme ja sihteerinä Paavo Laukkanen, jotka olivat molemmat esikoislestadiolaisia. Alustukset kokouksessa pitivät Vesa Junntila ja Arvo Survo. Junntilan alustus oli historiallinen katsaus Inkerin kirkkoon. Survon puhe taas käsitteli herätysliikkeiden roolia Inkerissä. Hänen mielestään oli tärkeää, että kaikki herätysliikkeet olivat tekemässä yhdessä työtä Inkerin kirkon hyväksi. Herätysliikkeiden ja järjestöjen erilaiset painotukset ja niiden eroavaisuudet Survo näki pelkästään rikkautena ja siksi hän vetosi järjestöihin, että työtä tehtäisiin yhdessä. Puheessaan Survo kantoi huolta Länsi-Euroopan ja samalla myös Suomen kristillisyyden kehityksestä, mikä oli hänen mukaan irtaantumassa kristillisen kirkon juurilta. Tässä tilanteessa hän näki herätysliikkeet perinteisten käsityksien edustajina ja toivoi, että herätysliikkeiden Inkerissä tehtävä yhteistyö voisi lähentää ja siten vahvistaa niiden toimintaa myös Suomessa.⁷⁶

Alustuspuheensa lisäksi Arvo Survo esitteli Inkerin kirkon sen hetkistä tilannetta. Seurakuntia vaivasi pappispula ja toisaalta lähinnä Suomesta tuleva

⁷⁴ SLK Esikoislestadiolaisten Inkerintyön historia-käsikirjoitus; Seppo Leivon haastattelu 13.3.2012; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013; Jouko Talosen haastattelu 11.1.2013; Jukka Tuppuraisen puhelinhaastattelu 14.1.2013.

⁷⁵ PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990; Pertti Suontaman puhelinhaastattelu 9.4.2013; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013.

⁷⁶ ASK Arvo Survon muistio kokouksesta herätysliikkeiden kanssa 30.11.1990 Helsinki; PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990; Ss 50/13.12.1990 Yhteistoimintaneuvottelut Inkerin työstä; Vesa Junntilan puhelinhaastattelu 14.1.2013.

suunnitteleman puhujatarjonta. Survon mukaan olisi tarpeellista koordinoita yhdessä, miten seurakuntavierailuja voisi toteuttaa tasaisemmin, etteivät kaikki olisi samana sunnuntaina samassa seurakunnassa.⁷⁷

Alustuksia seuranneen keskustelun aikana käytettiin yli 20 puheenvuoroa, joissa eri tahojen edustajat kertoivat toiminnastaan Inkerissä, mainiten myös alustuksessa käsiteltyjen ongelmien ilmenemistä käytännössä. Keskustelussa tuli esiin Kirkon Ulkomaanavun (KUA) puuttuminen kokouksesta. Kokouskutsujen lähettämisestä vastannut Pertti Suontama oli tietoisesti jättänyt KUA:n kutsumatta, koska hän suhtautui KUA:n Inkerin työhön hyvin epäilevästi. Tämä aiheutti erimielisyyksiä Suontaman ja KUA:n läsnäoloa vaativien välille. Suontaman kanssa kokousta suunnitelleen Survon mukaan kokous oli tarkoitus pitää tasavertaisten järjestöjen keskinäisenä kokoontumisena. Edustaessaan virallista kirkkoa olisi KUA ollut liian iso organisaatio suhteessa herätysliikejärjestöihin.⁷⁸

Keskustelun jälkeen Arvo Survo esitti työryhmän perustamista. Työryhmän tehtävänä olisi tehdä ehdotus käytännön järjestelyistä, jolla ehkäistäisiin alustuksessa esille tuotuja Inkerin työn käytännön ongelmia. Esikoislestadiolainen Pekka Liuksiala ehdotti työryhmää, jonka tehtävänä olisi sopia käyntivuorot eri tahojen kesken. Työryhmän perustamisen puolesta käytettiin useita kannatuspuheenvuoroja. Sihteerinä toiminut esikoislestadiolainen Paavo Laukkanen teki vastaesityksen, ettei mitään työryhmää perustettaisi vaan Inkerin kirkko laatisi aikataulun, jota suomalaiset tahot noudattaisivat. Puheenjohtaja Eero Halme totesi keskustelun lopuksi kokouksen olleen varsin yksimielinen työryhmän perustamisen puolesta ja katsoi, että kokous oli siten päättänyt perustaa työryhmän ratkomaan kokouksessa esiin tulleita ongelmia.⁷⁹

Työryhmän kokoonpano valittiin samassa yhteydessä. Siihen valittiin edustajat Esikoislestadiolaiset ry:sta, Lestadiolaisesta Uusheräyksestä, LFF:sta, Herättäjä-Yhdistyksestä, SLEY:sta, Kylväjästä, SROS:sta, KRS:sta, Kansanlähetyksestä ja Suomen Lähetysseurasta. Työryhmän kokoonkutsujaksi valittiin Esikoislestadiolaiset ry:sta Pekka Kumpulainen. Lisäksi päätettiin varata Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistykselle paikka työryhmään. Kirkon Ulkomaanavulle edustajaa työryhmään ei pöytäkirjan mukaan valittu, mutta Herättäjä-Yhdistyksen

⁷⁷ PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990; Ss 50/13.12.1990 Yhteistoimintaneuvottelut Inkerin työstä.

⁷⁸ PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990; Jouko Talosen haastattelu 11.1.2013; Vesa Junttilan puhelinhaastattelu 14.1.2013; Arvo Survon puhelinhaastattelu 9.4.2013.

⁷⁹ PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990.

edustajana siihen valittu Jukka Tuppurainen toimi KUA:n projektisihteerinä. Arvo Survon mukaan kokouksessa tuli kuitenkin ilmi, että KUA:n olisi hyvä olla mukana koordinoinnissa ja että siihen oltaisiin yhteydessä. Kokous päätettiin Aatami Kuortin pitämään loppuhartauden ja Arvo Survon lauluun.⁸⁰

Näin laaja herätysliike- ja lähetysjärjestöjen välinen yhteistoimintakokous oli hyvin harvinaista. Vaikka osalla järjestöistä oli ollut yhteistoimintahankkeita, kuten Suomen teologinen instituutti, ei tietävästi mikään herätysliikkeiden yhteistoimintakokous ollut näin laaja. Yksittäisistä järjestöistä etenkin esikoislestadiolaiset olivat kokouksen järjestelyissä ja toteutuksessa merkittävässä roolissa, mikä oli uutta perinteisesti varsin sulkeutuneelle herätysliikkeelle. Kokouksessa herätti keskustelua Kirkon Ulkomaanavun poissaolo. Koollekutsijat todennäköisesti pelkäsivät KUA:n kontrolloivan liikaa herätysliikkeiden varsin vapaata Inkerin työtä ja joillakin järjestöillä ja henkilöillä, kuten Pertti Suontamalla saattoi olla huonoja kokemuksia KUA:n kanssa toiminnasta. Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen kirkkosuhteet vaihtelivat keskenään varsin paljon. Osa niistä oli tottunut toimimaan hyvin tiiviisti kirkon kanssa yhteistyössä, kuten Herättäjä-Yhdistys ja Suomen Lähetysseura, kun taas joidenkin liikkeiden toiminta oli hyvin irrallista kirkon toiminnasta, kuten lestadiolaisista esikoisilla ja rauhansanalaisilla. Oletettavasti tämä vaikutti erimielisyyksiin KUA:n roolista yhteistyöneuvotteluissa.

3.2. Kirkon Ulkomaanapu koordinoimaan yhteistyötä

Esikoislestadiolaisten rukoushuoneella perustetun työryhmän ensimmäinen koontuminen pidettiin 11.2.1991 Kirkon toimitalossa Helsingissä. Kokoukseen osallistui kymmenen henkilöä kahdeksasta eri järjestöstä. Edustettuina olivat Kansanlähetys, SLEY, esikoislestadiolaiset, SROS, LFF, Kylväjä, Suomen Lähetysseura sekä Herättäjä-Yhdistys. Kutsun saaneista poissa olivat Lestadiolaisen Uudenheräyksen ja Kansan Raamattuseuran edustajat. Kokoonpano vastasi siten järjestöjen osalta marraskuussa Puistolassa valittua työryhmän kokoonpanoa. Kokoukseen osallistui järjestöedustajien lisäksi Kirkon Ulkomaanavun johtaja Risto Lehtonen ja projektisihteeriksi Kosti Laitinen. Kokouksen kokoonkutsujana toimi Pekka Kumpulainen, joka avasi kokouksen. Sen jälkeen hän luovutti työryhmän puheenjohtajuuden KUA:n Risto Lehtoselle, joka piti alkuhartauden. Sihteeriksi

⁸⁰ HYA Jukka Tuppuraisen selvitys Herättäjä-Yhdistykselle 10.9.1991 heimosihteerin työstä KUA:ssa 1.2.1990–31.5.1991; ASK Arvo Survon muistio kokouksesta herätysliikkeiden kanssa 30.11.1990; PLK Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen Inkerin työn kokouksen ptk. 30.11.1990; Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013.

valittiin KUA:n projektisihteeri Jukka Tuppurainen, joka toimi kokouksessa Herättäjä-Yhdistyksen edustajana.⁸¹ Herätysliikejärjestöjen halu saada KUA mukaan yhteistyöneuvotteluihin oli kasvanut selkeästi kahden kuukauden aikana. Kokoonkutsujana oli esikoislestadiolainen maallikko, mutta KUA toimi kokouksen käytännön järjestäjä. Toimikunta haluttiin saada läheiseen työyhteyteen KUA:n kanssa, mitä tuki Risto Lehtosen valinta työryhmän puheenjohtajaksi.

Puheessaan Risto Lehtonen korosti, kuinka Inkerin kirkon jälleenrakentaminen oli koko Suomen kirkon, sen herätysliikkeiden ja lähetysjärjestöjen yhteinen suuri tehtävä. Samalla hän kehotti tiedostamaan kansallisuuskysymyksiin liittyvät ongelmat. Inkerin kirkosta oli tulossa kaksikielinen kirkko, joka oli tarkoitettu myös venäläisille eikä pelkästään inkeriläisille. Tällöin avustus- ja julistustyössä tuli ottaa huomioon Venäjän ortodoksisen kirkon valta-asema ja Suomen kirkon hyvä yhteistyö sen kanssa.⁸²

Kokouksessa käsiteltiin myös Inkerin kirkon kanssa tehtävää lähetystyötä, joka oli suuntautumassa Mordvaan sekä Inkerin kirkon itsenäistymissuunnitelmia. Kokous oli luonteeltaan keskusteleva. Sen ainut päätös oli, että ”pätettiin tehostaa yhteistyötä, ja todettiin tarve jatkaa asioiden käsittelyä nykyisellä kokoonpanolla.” Työryhmän kokoontuessa seuraavan kerran 6.5.1991 ei päätöksiä myöskään tehty, vaan sen tehtävä oli keskinäisen informaation lisääminen.⁸³ Vaikka KUA tiedosti hyvin keskinäisen yhteyden pidon tarpeen Inkerin avustustyössä, tuli ajatus yhteistyöryhmän perustamiseksi herätysliikejärjestöiltä ja Arvo Survolta. Lähteet eivät kerro syitä, miksi KUA ei ollut ennen järjestöjen aloitetta aktiivisempi yhteydenpitoon. Herätysliikejärjestöjen ja Arvo Survon kokoontumisen jälkeen KUA lähti kuitenkin hyvin aktiivisesti mukaan yhteistyöhön.

Seuraavan kerran yhteistyöryhmän oli määrä kokoontua lokakuussa 1991, mutta kokousta ei koskaan pidetty. Siten työryhmä kokoontui seuraavan kerran vasta 27.4.1992, vajaan vuoden tauon jälkeen. Osallistujia tähän kokoukseen saapui 14. KUA:n lisäksi edustettuina olivat herätysliike- ja lähetysjärjestöistä esikoislestadiolaiset, SLEY, Kansanlähetys, LFF, Herättäjä-Yhdistys, KRS, Suomen Lähetysseura ja Kylväjä. Näiden lisäksi paikalla olivat ensimmäistä kertaa edustajat Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitosta (SKSK), Suomen Ev.-lut.

⁸¹ JTK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 11.2.1991.

⁸² JTK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 11.2.1991.

⁸³ JTK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 11.2.1991; JTK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 6.5.1991.

Seurakuntien Lapsityön Keskuksesta (SLK), Kirkon ulkoasian keskuksesta (KUK) ja Kirkon lähetystyön keskuksesta (KLK).⁸⁴

Herätysliike- ja lähetysjärjestöjen ajankohtaiskatsauksien lisäksi myös SKSK ja kirkon keskukset esittelivät toimintaansa. SKSK:n edustaja Riitta Aaltonen kertoi taustayhteisönsä roolista Inkerin työssä. SKSK:n yhtenä tehtävänä oli toimia yhdysiteenä kirkon järjestöjen välillä ja oli siinä roolissa järjestänyt järjestöille matkan Viipuriin maaliskuussa 1992. Tällöin oli herännyt ajatus, että SKSK voisi olla mukana järjestöjen työn koordinoinnissa myös Inkerin osalta. KUK:n Inkerin työ painottui Inkerin kirkon hallinnollisiin kysymyksiin. KLK puolestaan oli julkaissut Kirkkomme lähetys -lehden ensimmäisen numeron, joka käsitteli Inkerissä tehtävää työtä. SLK taas oli järjestänyt pyhäkoulunopettajien kursseja Inkerissä.⁸⁵

Järjestöjen työn esittelyn jälkeen käytiin pitkä keskustelu Inkerin työn sen hetkisestä tilanteesta. Esille nousi erityisesti ulko- ja sisälähetystyön erillisuus. Inkerin kirkko oli käynnistänyt lähetystyön Mordvaan, missä oli mukana suomalaisia lähetysjärjestöjä. Osa järjestöistä taas oli kiinnostunut ainoastaan Inkerin kirkon sisäisestä rakentamisesta. Tässä keskustelussa nousi esille tarve selvittää KLK:n ja KUK:n työjako. Eri toimijoiden työn koordinoinnille nähtiin edelleen tarvetta jo itsenäistyneen Inkerin kirkon jälleenrakentamisessa. Kirkon ja järjestöjen nähtiin tarvitsevan toisiaan, mutta kentällä vallitsi kilpailutilanne. Yhteistyöryhmän toiminta nähtiin oikeansuuntaisena, mutta ei riittävänä.⁸⁶ Myös Leino Hassinen oli kaksi viikkoa aikaisemmin kirjoittanut Kotimaassa, että suomalaisten Inkeri-toimijoiden tulisi tehdä enemmän yhteistyötä ja koordinoida avustustoimintaa. Hassinen kirjoitti:

Eikö meidän hyvinvointikirkkomme kykene löytämään mitään hallittua muotoa itä- ja kaakkosrajan yli tapahtuvaan tarjontaan? Nythän Suomen lähialueet ja Inkerin kirkko on löydetty kuin uusi manner konsanaan.⁸⁷

Yhteistyöryhmän kokouksen keskustelujen seurauksena kokous päätti ryhtyä valmistelemaan laajemman neuvottelukunnan perustamista. Sen haluttiin olevan hyvin laaja ja kattava, mutta kirkon ja järjestöjen tulisi olla tasavertaisia. Kysymyksiä herätti myös inkeriläisten rooli tulevassa neuvottelukunnassa. Inkerin

⁸⁴ KUAA [322] Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 27.4.1992.

⁸⁵ KUAA [322] Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 27.4.1992.

⁸⁶ KUAA [322] Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 27.4.1992.

⁸⁷ Hassinen 1992, 2.

kirkko oli itsenäinen toimija, jonka ohi ei voisi toimia. Silti suomalaisten Inkerin työ vaatii koordinoitua. Neuvottelukunnan ulkopuolelle haluttiin jättää Inkerin kirkossa tehtävä ulkolähetystyö, jota varten oli muotoutumassa oma neuvottelukunta. Kokous päätti valita työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella seuraavaan kokoukseen neuvottelukunnan muoto ja mandaatti. Valmistelutyöryhmään valittiin edustajat KUA:sta, KKK:sta, SLEY:stä, esikoislestadiolaisista ja Kylväjästä.⁸⁸

3.3. Laajan neuvottelukunnan muodostaminen

Yhteistyöryhmä kokoontui seuraavan kerran 26.8.1992. Kokousta varten edellisellä kerralla perustettu valmistelutyöryhmä oli tehnyt ehdotuksen neuvottelukunnan muodostamisperiaatteista. Sen mukaan neuvottelukunnalla olisi neljä erilaista tehtävää, joiden ensisijainen tehtävänä olisi tukea käytännön työtä. Tehtävät olisivat tiedonkulun turvaaminen kaikkien toimijoiden välillä, eri työmuotojen koordinointi, yhteisten pelisääntöjen luominen yhteistoimintaan sekä laajojen periaatteellisten kysymysten käsittely.⁸⁹

Esityksen lisäksi valmistelutyöryhmä oli laatinut muistion, joka kartoitti neuvottelukuntaan liittyviä periaatteellisia kysymyksiä. Muistion mukaan neuvottelukunnan tuli ottaa huomioon kirkon ja järjestöjen roolit ja suhteet, kirkkojen välinen yhteistyö, lähetystyön käsite, KUK:n ja KKK:n roolit ja vastuu sekä ekumenisten kysymysten merkitys. Järjestöjen työ nähtiin kansanliike-toimintana, jota pidettiin tärkeänä kirkon toiminnan kannalta. Niin sanotun ruohonjuuritason seurakuntatoiminta koettiin suurena voimavarana Inkerin työssä. Sisä- ja ulkolähetystyön erottaminen toisistaan koettiin Inkerin työssä kuitenkin varsin haastavana. Siksi KKK:n rooli korostui. Muistion mukaan kirkon keskuksien vastuualueet oli perinteisesti määritelty siten, että KUK vastaa ekumeniasta, KUA kansainvälisestä diakoniasta ja KKK lähetyksestä. Inkerin kirkon osalta nämä kaikki osaluetta liittyvät niin vahvasti toisiinsa, että perinteisen työnjaon lisäksi tarvittiin keskuksien välistä hyvää yhteistoimintaa ja koordinoitua.⁹⁰

Laajan yhteistyöfoorumin perustaminen osoittautui hyvin suureksi projektiiksi. Eri herätysliikkeet ja järjestöt sekä kirkon keskuksien olivat tottuneet teke-

⁸⁸ KUAA [322] Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmän ptk. 27.4.1992.

⁸⁹ KKK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän ptk. 26.8.1992; KKK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän ptk. 26.8.1992, liite Ehdotus Inkerin neuvottelukunnasta.

⁹⁰ KKK Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän ptk. 26.8.1992, liite Inkerin neuvottelukunnan perustamiseen liittyviä selvitystä vaativia käsitteitä ja lähtökohtia.

mään työtä Suomessa vakiintuneilla tehtäväalueillaan. Inkerin kirkon avustustyössä toimijat joutuivat kuitenkin uudenlaiseen tilanteeseen, kun ne toimivatkin samassa kohteessa, Suomen ulkopuolella olevassa itsenäisessä kirkossa. Järjestöt, herätysliikkeet ja kirkon keskuksat tunnustivat toistensa työn merkityksen ja halusivat toimia yhteisen päämäärän hyväksi.

Neuvottelukunta perustettiin yhteistyöryhmän kokoontuessa seuraavan keran 10.11.1992. Järjestöt olivat selvittäneet omien yhteisöjensä kannat perusteilla olevasta neuvottelukunnasta, mitkä olivat poikkeuksetta neuvottelukunnan perustamista puoltavia. Neuvottelukunnan katsottiin jatkavan Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän työtä ja sen luonne määräytyisi siihen osallistuvien vapaaehtoisella päätöksellä. Neuvottelukunta ei myöskään olisi minkään ulkopuolisen instanssin tai kirkon keskuksen alainen, vaan kirkon keskuksat toimisivat neuvottelukunnassa samoilla ehdoilla kuin järjestöt. Kokouksen jälkeen neuvottelukunnasta ryhdyttiin käyttämään virallisena nimenä Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunta.⁹¹

Neuvottelukunnan valmisteluihin olivat ottaneet osaa kaikki herätysliikejärjestöt vanhoillislestadiolaisten Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistystä (SRK) lukuun ottamatta. SRK oli solminut kontaktit Venäjälle vuonna 1989 ja aloittanut säännöllisen seuratoiminnan seuraavana vuonna. Lähetysmatkojen lisäksi SRK oli solminut yhteyksiä Neuvosto-Venäjällä 1920-luvulla vaikuttaneeseen lestadiolaisuuteen. Sen yhteydet Suomeen olivat katkenneet toisen maailmansodan alkuun mennessä, mutta lestadiolaisuus oli säilynyt pienen venäläisen ryhmän keskuudessa.⁹²

Toisin kuin muut järjestöt, SRK oli tehnyt Venäjän työtä varsin itsenäisesti riippumattomana Inkerin kirkosta. Seuroja pidettiin aluksi Inkerin kirkon tiloissa, mutta toiminta oli muuten herätysliikkeen omaa toimintaa, eikä se tukenut paikallisseurakuntaa. Vuodesta 1992 alkaen seurakunnat eivät enää halunneet luovuttaa tilojaan SRK:n seuratoiminnan käyttöön. Venäjällä työtä tekevänä kirkon järjestönä se kuitenkin haluttiin mukaan Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukuntaa. Risto Lehtonen teki joulukuussa 1992 matkan Ouluun tapaamaan SRK:n johtoa ja kutsumaan heidät neuvottelukuntaan. Lehtosen mukaan SRK:n johto suhtautui kutsuun kohteliaasti, mutta kieltäytyi mukaantulosta. Perusteluina heillä oli, ettei-

⁹¹ KLKA Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän ptk. 10.11.1992; KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 23.11.1992.

⁹² Laitinen 1991, 160, 163; Pentikäinen 1991, 92–94; Luokkala 2007, 19–21, 29,39–41, 64–66.

vät he halunneet rajoittaa julistustyötä vain Inkerin kirkon piiriin, vaan tehdä työtä myös ortodoksien keskuudessa. Tapaamisen jälkeen pidetyssä valmistelutyöryhmän kokouksessa 14.12.1992 Lehtonen piti silti hyvänä, että neuvottelukunnan tiedotteet ja virallinen kirjallinen järjestökutsu lähetettäisiin myös SRK:lle.⁹³

Kutsu Inkeri-neuvottelukuntaan lähetettiin joulukuussa 1992 20 järjestölle, joilla tiedettiin olevan säännöllisiä yhteyksiä Inkerin kirkkoon. Sen lisäksi kutsu lähetettiin tiedoksi 33 muulle järjestölle, joiden Inkerin toiminnasta ei ollut tarkempaa tietoa. Kutsun mukainen ensimmäinen neuvottelukunnan kokous pidettiin 5.2.1993 Kirkon toimitalossa. Kokoukseen saapui edustajia 26 eri järjestöstä ja organisaatiosta poissaoleviksi ilmoitettiin neljän järjestön edustajat (liite 8). Herätysliike- ja lähetysjärjestöistä olivat läsnä edustajat kaikista järjestöistä lukuun ottamatta LFF, SRK ja Lestadiolainen Uusheräys. LFF:n edustaja oli merkitty poissaolevaksi.⁹⁴

KUA:n johtaja Risto Lehtonen avasi kokouksen, minkä jälkeen hän kertoi perustetun neuvottelukunnan taustoista ja aikaisemmasta työskentelystä. Kirkon keskuskeskukset KUK, KUA ja KKK olivat toimineet samanarvoisina ja samoilla ehdoilla kuin järjestöt, vaikka kokoukset olikin pidetty Kirkon toimitalossa ja Lehtosen toimiessa puheenjohtajana. Neuvottelukunnan tavoitteeksi hän toisti yhteistyöryhmässä esillä olleet teemat: keskinäinen tiedonkulku, toiminnan koordinointi, yhteistyöhakuisuus ja yhteisten pelisääntöjen luominen Inkerin kirkon kanssa. Erityishaasteena oli koulutusyhteistyön kehittäminen, mutta koordinoinnin tarvetta oli myös diakonian, työvoima-avun sekä rakennustoiminnan aloilla. Lehtosen mukaan perustettu neuvottelukunta olisi käytännöllispainotteinen, eikä kaikkia teologisia, kirkko-opillisia tai missiologisia peruskysymyksiä ollut tarkoitus ratkaista.⁹⁵

Kokouksessa neuvottelukunnalle valittiin toimihenkilöt. Risto Lehtonen valittiin puheenjohtajaksi, SKSK:n Riitta Aaltonen varapuheenjohtajaksi ja sihteeriksi KUA:n projektisihteeriksi Sylvia Raulo. Valmistelutyöryhmään valittiin heidän lisäksi Eero Halme esikoislestadiolaisista, Pekka Jokiranta Kylväjästä, Kauko Laivuori SLEY:stä ja Hannu Paavola KKK:sta. Lehtosen lisäksi alustuksia pitivät juuri tehtävässään aloittanut Inkerin kirkon pääsihteeriksi Isto Pihkala, Inkerin kirkon

⁹³ KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 14.12.1992; Lehtosen haastattelu 21.2.2012; Luokkala 2007, 19–21, 29,39–41, 64–66.

⁹⁴ KLKA Kutsu Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukuntaa 15.12.1992; KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 5.2.1993.

⁹⁵ KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 5.2.1993.

asessori Kosti Laitinen, KLK:n lähetys sihteeri Hannu Paavola, projektisihteeri Sylvia Raulo ja Kauko Laivuori. Alustuksien aiheet koskivat muun muassa Inkerin kirkon ensimmäistä kirkolliskokousta, Inkerin kirkossa tehtävää lähetystyötä ja neuvottelukunnan tiedottamista. Kokouksessa ei kuitenkaan ehditty keskustella yhteisten pelisääntöjen luomisesta.⁹⁶ Isto Pihkalan mukaan kokouksessa ensiker-
taa otettiin huomioon tarpeeksi riittävästi myös Inkerin kirkon näkökulma järjes-
töyhteistyöhön. Aikaisemmin suomalaiset järjestöt ja kirkon organisaatiot olivat
pitäneet neuvotteluja keskenään, nyt mukaan neuvotteluihin tuli myös Inkerin
kirkko.⁹⁷

Kokouksen jälkeen kokoontunut valmistelutyöryhmä piti neuvottelukunnan
ensimmäistä varsinaista kokousta onnistuneena ja etenkin osallistujien suuri lu-
kumäärä oli monille myönteinen yllätys. Valmistelutyöryhmä näki oman roolin
neuvottelukunnan työskentelyssä merkittävänä, sillä neuvottelukunnan oli määrä
kokoontua vain muutaman kerran vuodessa ja oli kooltaan hyvin laaja. Siksi etu-
käteisvalmisteluihin ja tiedotukseen kokouksia varten tuli panostaa. Neuvottelu-
kunta oli antanut valmistelutyöryhmälle tehtäväksi tiedottamisesta vastaamisen,
minkä tehostamiseksi työryhmä valitsi neljän hengen toimitusryhmän valmistele-
maan Inkerin kirkosta tiedotuslehteä. Ensimmäinen Inkeri-Info -tiedotuslehti il-
mestyi toukokuussa 1993.⁹⁸

Neuvottelukunnan valmistelutyöryhmä oli järjestänyt seminaarin jäsenjär-
jestöille Pietariin elokuun lopulle 1993. Sen yhteydessä neuvottelukunta piti vuo-
den toisen kokouksensa. Risto Lehtosen poissa ollessa sen puheenjohtajana toimi
Pekka Jokiranta, joka oli siirtynyt kuukausi aikaisemmin Kylväjän johtajan tehtä-
västä Kansanlähetysten kotimaantyön johtajaksi. Kokouksen keskeisenä aiheena
oli pelisääntöjen laatiminen neuvottelukunnalle. Valmistelutyöryhmä oli laatinut
Risto Lehtosen johdolla ehdotuksen pelisäännöistä, jonka pohjalta käytiin keskus-
telu. Siinä ilmenneet lisäys- ja muutosehdotukset päätettiin siirtää valmistelutyö-
ryhmän harkittavaksi. Valmistelutyöryhmälle annettiin tehtäväksi laatia uusi eh-
dotus seuraavaan neuvottelukunnan kokoukseen. Muutoin seminaarin ohjelma
koostui alustuksista ja avoimesta keskustelusta. Sen tärkeimpänä onnistumisena

⁹⁶ KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 5.2.1993.

⁹⁷ Isto Pihkalan puhelinhaastattelu 15.2.2013.

⁹⁸ KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 5.2.1993; KLKA Kirkon tiedotuskes-
kuksen tiedote 10.2.1993 Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunta aloitti työnsä; KLKA Kirk-
komme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 8.3.1993; KLKA Kirk-
komme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 13.5.1993.

pidettiin erilaisista taustoista ja järjestöistä mukana olleiden keskinäistä tapaamista ja keskustelua.⁹⁹

Neuvottelukunta kokoontui vuoden aikana kolmannen kerran 4.11.1993 Kirkon toimitalossa. Vaihtuvuuden saamiseksi toimihenkilöihin kokous järjestäytyi aluksi valiten puheenjohtajan ja valmistelutyöryhmän. Puheenjohtajaksi valittiin jatkamaan Risto Lehtonen. Varapuheenjohtajaksi Riitta Aaltosen tilalle valittiin Suomen Raamattuopiston Säätiötä edustanut Terhi Smeds. Heidän lisäksi työvaliokuntaan valittiin Martti Halonen Lestadiolaisten Lähetysyhdistysten Keskusliitosta (LLK), joka oli lestadiolaisen uudenheräyksen keskusjärjestö, Alpo Järvi Herättäjä-Yhdistyksestä, Matti Kolehmainen KRS:sta, Matti Korpiaho Sanansaattajasta, Hannu Paavola KLK:sta, Seikku Paunonen SLS:sta ja Reino Saarelma Kansanlähetyksestä. Risto Lehtonen oli jäänyt eläkkeelle KUA:n johtajan tehtävistä maaliskuun alussa, mutta järjestöjen pyynnöstä hän jatkoi neuvottelukunnan puheenjohtajana vielä tämän jälkeen. Lehtosen seuraajana KUA:n johdossa elokuussa aloittaneella Tapio Saranevalla oli myös halukkuutta neuvottelukunnan puheenjohtajaksi, mutta järjestöt halusivat Lehtonen silti jatkavan.¹⁰⁰ Lehtonen oli saanut kahden vuoden aikana luotua luottamukselliset välit eri herätysliike- ja lähetysjärjestöjen kesken, minkä vuoksi hänen haluttiin jatkavan neuvottelukunnan puheenjohtajana vielä eläkkeelle jäätyäänkin. Lehtonen oli saanut itselleen järjestöjen vankan luottamuksen diplomaattisella persoonallisuudellaan ja laajoilla verkostoillaan ja kokemuksellaan.

Järjestäytyttyään kokous keskusteli valmistelutyöryhmän esityksen pohjalta neuvottelukunnan yhteistyöperiaatteista ja toimintatavoista. Sen jälkeen valmistelutyöryhmälle annettiin tehtäväksi muotoilla sopimuksen lopullinen versio ja lähettää se neuvottelukunnan jäsenyhteisöihin. Yhteistyöperiaatteet ja toimintatavat hyväksyttiin joului- ja tammikuussa 29 neuvottelukunnan jäsenjärjestössä (liite 9). Herätysliike- ja lähetysjärjestöistä sopimuksen hyväksyivät esikoislestadiolaiset, Kylväjä, Herättäjä-Yhdistys, KRS, LFF, LLK, Sanansaattajat, Kansanlähetyk-

⁹⁹ KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 26.3.1993; KLKA Jokiranta Lehtoselle 24.5.1993; KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 31.8.1993; KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 6.9.1993.

¹⁰⁰ KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 4.11.1993; KUA [16] KUA:n jaoston ptk. 28.9.1992 § 77.5; Sana 6/10.2.1993 Teol. tri Tapio Saraneva valittiin Kirkon Ulkomaanavun johtajaksi; Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012.

SLEY, SLS, Suomen Piiliseura ja SROS. Hyväksymisten jälkeen sopimuksen julkistamis- ja tiedotustilaisuus pidettiin 15.2.1994.¹⁰¹

4. Inkerin kirkko itsenäistyminen

4.1. Kirkon hallinto muodostuu

Viron kirkkoon kuulunut Inkerin rovastikunta oli aloittanut toimintansa kesällä 1990. Sekä Viron kirkolle että Inkerin rovastikunnalle oli alusta pitäen selvää, että rovastikunnan oli ennen pitkään itsenäistytävä. Rovastikuntaneuvosto teki 17.12.1990 päätöksen, että kirkko itsenäistyisi 1.6.1992. Samassa kokouksessa Leino Hassinen valittiin rovastikunnan lääninrovastiksi kirkon itsenäistymiseen saakka. Hassisen tärkeimmäksi työksi lääninrovastin tehtävien lisäksi tuli kirkkojärjestyksen kirjoittaminen itsenäistyvälle kirkolle. Kirkkojärjestyksen laatimises- sa hänellä oli tukena toimikunta, johon kuului Arvo Survon lisäksi kolme inkeriläistä sekä Viron ja Suomen kirkkojen edustajat. Kirkkojärjestys tuli valmiiksi syksyllä 1991 ja rovastikuntaneuvosto hyväksyi sen 13.12.1991. Kirkkojärjestyksen valmistuttua Hassinen osallistui Inkerin kirkon kehittämissuunnitelman laatimiseen, jota varten oli perustettu oma toimikunta. Suomen kirkkoa toimikunnassa edustivat Risto Cantell ja Kosti Laitinen.¹⁰²

Rovastikunnan hallinnolla ei ollut aluksi omia toimitiloja, kunnes vuoden 1991 alussa se sai käyttöönsä yhden huoneen Leningradin keskustasta Pyhän Marian kirkolta. Leningradin keskustassa sijainnut kirkko oli aikoinaan kuulunut Inkerin kirkolle, mutta se oli toiminut kommunistiajan luontotalona. Inkerin liiton avulla rovastikunta sai käyttöönsä toimistotilan, joka toimi myös varastona ja avustusten ja vieraiden vastaanottoaika. Talon muita tiloja rovastikunta ei saanut käyttöönsä, ja suuremmat tilaisuudet oli pidettävä muualla.¹⁰³

Hassisen palkan maksoi Kirkon Ulkomaanapu, joka hänet oli Inkeriin lähettänyt. Hassinen oli KUA:n avustustoimintaan pääosin tyytyväinen. Etenkin KUA:n taito ja suunnitelmallisuus koulutuksen ja kirkkojen jälleenrakennuksen osalta sai Hassiselta erityistä kiitosta. Sen sijaan Hassinen ei ollut tyytyväinen

¹⁰¹ KLKA Kirkkomme järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 4.11.1993; KLKA Inkeri-info 1/1994 Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan yhteistyöperiaatteet ja toimintatavat; KUAA [322] Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan valmistelutyöryhmän ptk. 11.1.1994; KUAA [322] Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 15.2.1994; HS 45/16.2.1994 Kirkon järjestöt sopivat Inkerin-työstään.

¹⁰² SEKLA Riitta Pyykön työkausiraportti ajalta 1.4.1991–31.7.1993; Hassinen 1997, 47–51; Rajala 2007, 30, 51.

¹⁰³ Rajala 2007, 26, 51.

KUA:n toimintatapoihin korvauksien ja palkkojen maksusta lähettämilleen työntekijöille. Muutoinkin Hassinen olisi toivonut aktiivisempaa tukea ja yhteydenpitoa KUA:lta Inkerin työntekijöilleen.¹⁰⁴

Inkerin rovastikuntaneuvosto päätti kesällä 1991 aikaistaa Inkerin kirkon itsenäistymistä viidellä kuukaudella kesäkuusta 1992 tammikuuhun 1992. Kirkkojärjestyksen laatiminen oli edennyt nopeasti, eikä Viron kirkko nähnyt esteitä Inkerin kirkon itsenäistymiselle. Samaan aikaan Neuvostoliitto natasi liitoksistaan. Gorbatschovin johtama uudistuspolitiikka oli ajanut Neuvostoliiton taloudellisiin ja sisäpoliittisiin vaikeuksiin. Kommunistisen puolueen vanhoilliset ja uudistusmieliset ajautuivat törmäyskurssille ja Gorbatschovin hallintoa kritisoitiin äänekkäästi. Tilanne kärjistyi elokuussa 1991 kun vanhoilliset kommunistit yrittivät kaapata vallan Gorbatschovin hallinnolta. Vallankaappaus epäonnistui, mutta samaan aikaan Viro itsenäistyi omaksi tasavallakseen 20.8.1991. Sen myötä Inkerin rovastikunta ja Viron kirkon konsistori olivat yllättäen eri valtioissa. Tämä teki kirkon itsenäistymisen välttämättömäksi. Neuvostoliitto hajosi lopulta joulukuun lopulla 1991 ja Inkerin kirkon toiminta jatkui Venäjän federaatiossa.¹⁰⁵

Itsenäinen Inkerin kirkko aloitti toimintansa 1.1.1992. Samalla myös Hassisen lääninrovastikausi päättyi. Hän kuitenkin jatkoi aktiivisesti kirkon toiminnan organisointia koko kevään 1992. Hassisen tilalle kirkon väliaikaiseksi johtajaksi tuli ensin Arvo Survo ja toukokuussa 1992 Aarre Kuukauppi. Rovastikuntaneuvosto muuttui kirkkohallitukseksi, jonka tehtäväksi tuli kirkolliskokouksen koaaminen ja piispan valinta. Hallinnon selkiyttämiseksi kasvava kirkko tarvitsi lisää asiantuntevaa työvoimaa ja kääntyi Suomen kirkon puoleen asessorin saamiseksi Inkerin kirkkoon. Suomen kirkon Ulkomaanasiain neuvoston ehdotuksesta Inkerin kirkon kirkkohallitus valitsi tehtävään Kirkon Ulkomaanavun projektisihiteerinä toimineen Haminan kirkkoherra Kosti Laitisen. Hän aloitti tehtävässä loppuvuonna 1992. Pääasiallisena tehtävänä asessorilla oli kirkon hallinnon ja erityisesti kirkkojärjestyksen kehittäminen. Tehtäväänsä Laitinen hoiti Suomesta käsin käyden Pietarissa 1-2 kertaa kuukaudessa. Tehtävä oli osa-aikainen ja hän toimi edelleen Haminan kirkkoherrana.¹⁰⁶

¹⁰⁴ KUAA Leino Hassisen arviointiraportti KUA:lle talvikaudelta 1990–1991; KUAA Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992.

¹⁰⁵ Hassinen 1997, 43–44, 67; Iivonen 2000, 525–530; Rajala 2007, 51, 106.

¹⁰⁶ KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 20.5.1992 § 9; KUAA [322] Leino Hassisen raportti työkaudelta 5.11.1990–31.5.1992; KUOA KUN:n ptk. 3.6.1992 § 74; Pihkala & Kivioja 1998, 58–59; Leino Hassisen puhelinhaastattelu 8.4.2013; Kosti Laitisen tiedoksianto 7.3.2013; Rajala 2007, 106.

4.2. Isto Pihkala pääsihteeriksi, Leino Hassinen piispaksi

Kirkon Ulkomaanavun Baltia-projektissa työskenteli alkuvuonna 1991 projektisihteerit Kosti Laitinen, Aarno Lahtinen, Kai Takkula ja Jukka Tuppurainen. Laitinen, Takkula ja Tuppurainen keskittyivät Inkerin kirkon avustustoimintaan ja Lahtinen Baltian kirkkojen avustustoimintaan. Laitisen projektisihteerin tehtävät päättyivät 31.5.1991 ja hän siirtyi takaisin Haminan seurakunnan kirkkoherraksi. Hänen tilalleen palkattiin lokakuussa 1991 rakennusmestari Jouko Pulkkinen. Samoin Tuppurainen jäi pois Baltia-projektista ja hänen tilallaan aloitti syksyllä 1991 teologi Sylvia Raulo. Kai Takkula lopetti KUA:ssa kesällä 1992, mutta hänen tilalleen ei palkattu uutta projektisihteerää. Kirkon lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän kokouksessa 10.11.1992 KUA:n johtaja Risto Lehtonen esitti KUA:n tarpeen löytää henkilö, joka koordinoisi suomalaisia avustushankkeita Pietarista käsin. Lehtonen toivoi, että järjestöt voisivat avustaa sopivan henkilön rekrytoinnissa ja palkkaamisessa. Konkreettisia ehdotuksia ei kuitenkaan tässä vaiheessa tullut.¹⁰⁷

Kansanlähetyksen kotimaisen työn johtajana lähes 20 vuotta toiminut arkkitehti Isto Pihkala oli jäänyt virkavapaalle vuonna 1992. Hän lähti kuitenkin kouluttajaksi Inkerin kirkon diakonikurssille kesällä 1992 ja päätyi lopulta kurssin vastaavaksi kouluttajaksi. Marraskuussa 1992 hänen matkustaessa Venäjältä Suomeen yhdessä Leino Hassisen, Sylvia Raulon ja Jouko Sihvon kanssa Hassinen ehdotti, että Pihkala ryhtyisi Inkerin kirkon pääsihteeriksi. Pihkala tyrmäsi ehdotuksen. Raulo oli kuitenkin kertonut Hassisen ajatuksesta Risto Lehtoselle, joka oli etsinyt KUA:lle uutta Inkerin työn projektisihteerää. Lehtonen innostui pääsihteerin virasta ja Pihkalan sopivuudesta siihen. Pihkala oli arkkitehti, mistä olisi hyötyä, kun tiedossa oli mittavia kirkkojen rakennusohjelmia. Pihkala oli myös luonut verkostoja moniin kirkollisiin järjestöihin toimiessaan SKSK:n toimikunnissa.¹⁰⁸

Lopulta Pihkala suostui ehdotukseen ja Inkerin kirkkohallitus teki 9.12.1992 myönteisen päätöksen pääsihteerin viran perustamisesta ja Pihkalan kutsumisesta siihen. Pääsihteerin tehtäviksi määriteltiin muun muassa piispan tai johtavan papin

¹⁰⁷ KLKA Kirkkomme lähetysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin työryhmän ptk. 10.11.1992; KUAA [15] KUA:n jaoston ptk. 16.5.1991 § 38.2.; KUAA [15] KUA:n jaoston ptk. 19.9.1991 § 60.1.; KUAA [322] Kirkon Ulkomaanavun Baltia/Inkeri -projektin rakennusohjelma; Kirkon keskukset 1991, 233; Kirkon keskukset 1992, 210; Aarno Lahtisen haastattelu 18.12.2012; Sylvia Raulon haastattelu 8.1.2013; Jukka Tuppuraisen puhelinhaastattelu 14.1.2013.

¹⁰⁸ Pihkala & Kivioja 1998, 55–59; Pihkala 2002, 70–71.

avustaminen, hallinnollisten asioiden valmistelu ja toimeenpano, koulutuksen suunnittelu. Myös KUA oli ryhtynyt välittömästi toimiin ja aloittanut neuvottelut Pihkalan työnantajan Kansanlähetyksen kanssa tämän lähettämisestä Venäjälle. Kansanlähetyks oli valmis tukemaan Pihkalan palkkaamista ja KUA:lle oli tärkeää saada Pihkala KUA:n työyhteyteen Baltia-projektin onnistumiseksi. KUA:n jaosto teki 7.12.1992 periaatepäätöksen, että Pihkala otetaan KUA:n työyhteyteen vastaamaan Baltia-projektin toteutumisesta. Samalla päätettiin jatkaa neuvotteluja palkkauksen jakamisesta Kansanlähetyksen kanssa. Neuvottelujen seurauksena KUA:n jaosto ja Kansanlähetyksen hallitus päättivät tahoillaan 19.1.1993 ja 13.2.1993, että ne jakavat Isto Pihkalan palkkauskulut tasan.¹⁰⁹

Pääsihteerin työsopimus solmittiin neljän osapuolen: Isto Pihkalan, KUA:n, Kansanlähetyksen ja Inkerin kirkon kesken. Hallinnollisesti Pihkalan työsuhde jatkui Kansanlähetyksen kanssa keskeytyksettä, mutta sopimuksen mukaan Kansanlähetyks luovutti Pihkalan KUA:n kautta Inkerin kirkon palvelukseen määräaikaistyöntekijäksi. Pääsihteerin operatiivisena työnantajana toimi Inkerin kirkko. Päätös palkkauksesta syntyi hyvin nopeasti. Pihkalan mukaan sopimuksen ”arkkitehtina” oli Risto Lehtonen, joka neuvottelutaidoillaan edisti virkaan tarvittavien hallinnollisten päätöksien nopeaa syntymistä. Virallisesti Pihkalan työ alkoi helmikuun alussa 1993, mutta käytännössä hän oli hoitanut tehtävää jo joulukuusta lähtien.¹¹⁰

Isto Pihkalan valinta ja palkkaus pääsihteeriksi oli osoitus Kirkon Ulkomaanavun ja herätysliikejärjestön yhteistyön toimivuudesta. Herätysliikejärjestöstä löytyi sopiva henkilö KUA:n tarpeisiin ja palkkaus hoidettiin yhdessä. Huomion arvoista on päätöksien teon nopeus, joka kertoo eri tahojen joustavuudesta ja yhteistyötahdosta.

Uuden pääsihteerin ensimmäinen suuri työtehtävä oli Inkerin kirkon ensimmäisen kirkolliskokouksen järjestäminen. Kokous pidettiin 19.–20.3.1993 Keltossa. Kirkon 26 seurakunnasta saapui kustakin kaksi edustajaa ja heidän lisäksi 17 työntekijää. Kokouksen puheenjohtajana toimivat Aarre Kuukauppi ja Leino Hassinen, muutoin suomalaisilla työntekijöillä oli vain puheoikeus. Ter-

¹⁰⁹ KUAA [16] KUA:n jaoston ptk. 7.12.1992 § 98.6.; KUAA [17] KUA:n jaoston ptk. 19.1.1993; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 9.12.1992 § 20, § 21; SEKLA SEKL:n hallituksen ptk. 12.12.1992 § 248; SEKLA SEKL:N hallituksen ptk. 13.2.1993 § 26; Pihkala & Kivioja 1998, 59–60.

¹¹⁰ KUAA [16] KUA:n jaoston ptk. 7.12.1992 § 98.6.; KUAA [17] KUA:n jaoston ptk. 23.2.1993 liite 7.2.; KUAA [322] Inkerin kirkkohallituksen ptk. 9.12.1992 § 20, § 21; Pihkala & Kivioja 1998, 59–60.

vehdyksiä kokoukseen toivat edustajat Viron ja Suomen kirkoista, Venäjän ja IVY-maiden luterilaisten kirkkojen edustaja, paikallinen ortodoksinen kirkkohera, Pietarin kaupungin edustaja sekä Inkerin liiton puheenjohtaja.¹¹¹

Kirkolliskokous vahvisti jumalanpalvelusjärjestyksen sekä venäjänkielisen että suomenkielisen liturgian, kirkollisten toimitusten kaavat, kirkkojärjestyksen ja kirkkohallituksen vaali- ja työjärjestykset. Raamatunkäännökseksi hyväksyttiin Suomen kirkon vuoden 1938 käännös ja virsikirjaksi Suomen kirkon vuoden 1986 virsikirja. Suomessa oli otettu edellisenä vuonna käyttöön uusi raamatunkäännös. Hassinen perusteli vanhan käännöksen vahvistamista, että se oli tutumpi inkeriläisille ja vanhoja käännöksiä olisi helppo saada Suomesta. Hassinen kuitenkin toivoi, että kirkko hyväksyisi tulevaisuudessa vuoden 1992 käännöksen. Survo ja Kuukauppi perustelivat vanhan raamatunkäännöksen vahvistamista, ettei Inkerin kirkon tullut seurata automaattisesti kaikkia Suomen kirkon tekemiä ratkaisuja, vaan sille olisi annettava aikaa kasvaa kirkkona omaan ja itsenäiseen teologiaan. Kirkolliskokous päätti myös oman Kirkon koulutuskeskuksen perustamisesta Kelttoon sekä jäsenyyden hakemisesta Luterilaiseen Maailmanliittoon, Kirkkojen Maailmanneuvostoon ja Euroopan Kirkkojen Konferenssiin.¹¹²

Näkyvin kirkolliskokouksen päätös oli Leino Hassisen valinta Inkerin kirkon piispaksi. Arvo Survoa oli pidetty itseoikeutettuna kirkon ensimmäisenä piispana. Survo ei kuitenkaan itse halunnut piispaksi ja kieltäytyi tehtävästä samoin kuin oli aiemmin kieltäytynyt lääninrovastin virasta. Survo ja Arvo Kuukauppi halusivat virkaan Leino Hassisen, joka aluksi vastusti ajatusta. Hänen mukaan piispan tulisi olla Venäjän kansalainen, neuvostoyhteiskunnassa kasvanut ja venäjänkielinen. Inkerin kirkkohallitus kuitenkin teki kokouksessaan 9.12.1992 päätöksen kutsua Hassinen piispanvirkaan vuoden 1993 alusta alkaen. Kutsu lähetettiin kirjallisena Hassiselle ja lopulta Hassinen antoi suostumuksensa tehtävään. Kirkolliskokous käsitteli toisena kokouspäivänään 20.3. kirkkohallituksen esitystä Hassisen valinnasta piispaksi ja hyväksyi sen yksimielisesti. Viron arkkipiispa Kuno Pajula vihki Hassisen piispaksi Keltton kirkossa 23.5.1993. Häntä avustivat Arvo Survon lisäksi Suomesta piispa Matti Sihvonen sekä ruotsalainen emeritus-

¹¹¹ Hassinen 1997, 96–100; Pihkala & Kivioja 1998, 103–104.

¹¹² KUAA [322] Inkerin kirkolliskokouksen ptk. 19.–20.3.1993 § 25; Hassinen 1997, 96–100; Pihkala & Kivioja 1998, 103–104; Pihkala 2002, 72–73; Km 24/26.3.1993 Inkerin kirkolliskokous vahvisti Leino Hassisen valinnan piispaksi; UT 13–14/31.3.1993 Inkerin kirkko on kasvanut räjähdyksmäisesti.

piispa Olof Brännström ja Venäjän luterilaisen kirkon piispa Georg Kretschmar.¹¹³

Leino Hassisella ei ollut herätysliiketaustaa. Tämä oli vaikuttanut myös hänen valintaansa syksyllä 1989 kouluttajaksi Inkerin kirkon ensimmäiselle diakonikurssille, mistä hänen Inkerin työnsä alkoi. Inkerin kirkko -lehden haastattelussa vuonna 1994 Hassinen kuitenkin sanoi arvostavansa suuresti herätysliikkeiden toimintaa:

Arvostan sitä, että suomalaiset herätysliikkeet ovat ottaneet tehtäväkseen kertoa evankeliumia Jeesuksesta Kristuksesta Inkerinmaalla. Kun tiedämme Inkerin kirkon vähät resurssit, nousee tällainen apu erittäin merkitykselliseksi.¹¹⁴

SLEY:n Inkerin työssä 1980-luvun alusta asti mukana olleen Markku Niemelän mukaan Leino Hassisen valinta piispaksi oli onnistunut. Hänen mukaan oli hyvä, ettei valittu piispa kuulunut mihinkään herätysliikkeeseen, mutta antoi kuitenkin niiden työlle arvostuksen. Johonkin tiettyyn herätysliikkeeseen kuulumisen olisi Niemelän mukaan saattanut ärsyttää muita liikkeitä. KUA:n Baltia-projektissa työskennellyt Aarno Lahtinen toteaa, että Hassinen oli persoonallaan ratkaiseva kirkon yhtenäisen nousun kannalta. Jämpti ja määrätietoinen Hassinen ei kumarrellut ketään, vaan saattoi esittää myös KUA:a kohtaan kritiikkiä. Huolimatta herätysliiketaustan puutteesta ja syvästä yleiskirkollisuudestaan hän Lahtisen mukaan ymmärsi liikkeitä hyvin ja luottamus oli vahva.¹¹⁵

¹¹³ Hassinen 1997, 101; Km 24/26.3.1993 Inkerin kirkolliskokous vahvisti Leino Hassisen valinnan piispaksi; Km 39/25.5.1993 Maailman suurimman hiippakunnan piispaksi; UT 13–14/31.3.1993 Inkerin kirkko on kasvanut räjähdysmäisesti; Taipale 2002, 44–45; Rajala 2007, 59–63.

¹¹⁴ IK 1/1994 Inkerin piispa lähikuvassa.

¹¹⁵ Aarno Lahtisen haastattelu 18.12.2012; Markku Niemelän haastattelu 6.2.2013.

V TUTKIMUSTULOKSET

Vuosien 1988–1993 aikana kahdesta inkeriläisestä seurakunnasta kasvoi 26 seurakunnan itsenäinen piispallinen kirkko. Kehitykseen vaikuttivat keskeisesti suomalaiset Kirkon Ulkomaanapu ja herätysliikejärjestöt.

Neuvostoliitossa vuonna 1985 alkanut perestroika ja avoimuuden aika alkoi koskettaa uskonnollisia yhteisöjä vuonna 1988 Venäjän ortodoksisen kirkon vietäessä 1000-vuotisjuhliiaan. Samalla Neuvostoliiton vähemmistöuskontojen ja -kansojen toimintamahdollisuudet paranivat. Kehitys koski myös suomensukuisia inkeriläisiä ja heidän seurakuntaelämäänsä, jota varten oli 1970-luvulla perustettu seurakunnat Petroskoihin ja Puskiniin. Vuoden 1988 aikana inkeriläisten yhteydet Suomeen lisääntyivät ja suomalaisten keskuudessa heräsi suuri mielenkiinto ja auttamishalu inkeriläisiä kohtaan. Tällöin huomio kiinnittyi etenkin inkeriläisten seurakuntaelämään. Niille antoi kasvonsa iäkkäiden, vainoista selvinneiden inkeriläisten naisten lisäksi nyt nuori ja karismaattinen pastori Arvo Survo. Hänen ensimmäinen Suomen vierailunsa tammikuussa 1989 täytti kirkot ympäri Suomea ja Inkeriin kerätyt kolehdit olivat poikkeuksellisen suuria. Inkeri-innostus oli vallannut Suomen.

Suomen kirkko noteerasi suomalaisissa heränneen voimakkaan Inkeri-innostuksen jo syksyllä 1988 ja kirkon virallinen avustusorganisaatio Kirkon Ulkomaanapu (KUA) ryhtyi koordinoimaan avustustoimintaa. Saman vuoden alussa KUA:n johtajana oli aloittanut pitkän kansainvälisen uran tehnyt Risto Lehtonen, joka omaksui hyvin nopeasti KUA:n tärkeän roolin suomalaisten avustusinnon kanavoinnissa. Vuoden lopulla KUA valitsi Inkerin uudeksi avustustoiminnan pääkohdealueeksi ja perusti Baltia-projektin, jonka ensimmäinen projektisihteeri aloitti joulukuussa 1988. Seuraavana vuonna koordinoinnin tarve lisääntyi entisestään ja projektisihteerien määrä nousi syksyyn mennessä kolmeen. KUA:lla oli alusta saakka selkeä päämäärä kanavoida suomalaisissa herännyttä avustusintoa hallitusti ja päämäärätietoisesti Inkeriin.

Suomalaisten innostuessa avustamaan inkeriläisiä myös herätysliikejärjestöt kiinnostuivat Inkerin seurakunnissa tehtävästä työstä. Järjestöjen kiinnostus Inkeriä kohtaan liittyi siten Suomessa yleisemminkin vaikuttaneeseen Inkeri-buumiin. Useimmat herätysliikejärjestöt olivat tehneet seurakuntavierailuja Puskiniin ja Petroskoihin 1980-luvun alusta lähtien ja osa oli solminut tiiviitä henkilösuhteita inkeriläisiin. Herätysliikkeistä etenkin evankelisuus oli sävyttänyt perinteisesti

inkeriläistä seurakuntaelämää, mutta nyt myös lestadiolaisuuden eri suuntaukset, heränneet ja viidennen herätysliikkeen järjestöt solmivat aktiivisesti yhteyksiä Inkerin seurakuntiin. Herätysliikkeiden toiminta oli lähtökohdiltaan itsenäistä, eivätkä järjestöt tehneet yhteistyötä keskenään tai KUA:n kanssa.

Herätysliikejärjestöjen työ Inkerin kirkossa vaihteli huomattavasti liikkeiden välillä. Tutkimusaikani alkuvaiheessa vuosina 1988–1990 Inkerin avustustoiminnassa olivat aktiivisia etenkin esikoislestadiolaiset ja SLEY. Ne olivat luoneet suhteita Inkerin seurakuntiin 1980-luvun alusta alkaen seurakuntamatkojen yhteydessä ja aloittivat ensimmäisinä säännöllisen saarnatoiminnan Inkerin seurakunnissa vuonna 1989. Vanha evankelisuus näkyi edelleen Inkerissä. Sen sijaan lestadiolaisuuden historialliset yhteydet Inkeriin olivat huomattavasti vähäisemmät, eikä sen esikoislestadiolainen suuntaus ollut vaikuttanut Inkerissä entuudestaan. Se ei kuitenkaan haitannut inkeriläisten myönteistä suhtautumista esikoislestadiolaisiin. Poikkeuksellista oli perinteisesti varsin sulkeutuneen esikoislestadiolaisuuden suuri aktiivisuus ja ulospäin suuntautuneisuus Inkerissä. Herätysliikkeen saarna- ja talkootoimintaa oli harjoitettu ulkomailla aikaisemmin lähinnä liikkeeseen kuuluneiden keskuudessa, mutta kiinnostus vainojen kestämiä inkeriläisiä ja heidän ”maanalaisia” seurakuntia kohtaan saivat aikaan järjestössä suuren liikehdinnän. Esikoislestadiolaisten ja SLEY:n lisäksi myös Herättäjä-Yhdistys oli varsin aktiivinen Inkeri-toiminnassa, vaikkei se varsinaista julistustoimintaa harjoittanut. Esikoislestadiolaisten, SLEY:n ja Herättäjä-Yhdistyksen aktiivisuutta Inkerissä vuosina 1988–1989 korostaa niiden yhdessä hankkimat kolme kirkonkelloa Kupanitsan kirkkoon syksyllä 1989. Tämä oli myös ensimmäinen herätysliikejärjestöjen yhteistyöhanke.

Vuoden 1989 aikana inkeriläisiä seurakuntia järjestäytyi varsin nopeasti ja samalla työntekijöiden tarve kasvoi, sillä Arvo Survo oli ainut pappi, joka toimi päätoimisesti Inkerissä. Myös KUA tiedosti suuren työvoimapulan ja sen tärkeimmäksi tehtäväksi tuli uusien työntekijöiden kouluttaminen Inkerin seurakunnille. KUA lähetti Inkeriin syksyllä 1989 eläkkeellä olleen rovastin Leino Hassisen kouluttamaan seurakunnille diakoneja. Ennen päätöstä KUA oli yhteydessä myös herätysliikejärjestöihin, sillä KUA:ssa tiedostettiin järjestöjen valmiudet ja into avustaa työntekijäkoulutuksessa. Lopulta KUA kuitenkin halusi järjestää koulutuksen ilman järjestöjen apua. Vielä suurempi ja merkittävämpi KUA:n koulutushanke oli pappiskurssin järjestäminen inkeriläisille Suomessa vuosina 1990–

1991. Kurssin seurauksena Inkerin kirkolle vihittiin neljä uutta pappia helluntaina 1991.

Herätysliikejärjestöjen Inkerin työ oli vuosina 1988–1990 varsin itsenäistä ja Kirkon Ulkomaanavusta irrallista. Esikoislestadiolaisten ja SLEY:n lisäksi säännöllisen julistustoiminnan Inkerissä aloitti vuonna 1990 ruotsinkielisen Rauhan Sana -lestadiolaisuuden keskusjärjestö Laestadianernas Fridsföreningars Förbund (LFF). Samana vuonna Suomen Raamattuopiston Säätiö (SROS) luovutti kaksi työntekijäänsä osa-aikaisesti työhön Inkerin seurakuntiin. Kirkon Ulkomaanapu oli hyvin tietoinen herätysliikejärjestöjen saarnamatkatoiminnasta, mutta ei puuttunut siihen. Toiminta oli järjestöjen ja Inkerin seurakuntien välistä yhteistyötä, josta Inkerin kirkossa vastasi Arvo Survo.

Poikkeuksena herätysliikejärjestöistä oli Herättäjä-Yhdistys, joka teki hyvin tiivistä yhteistyötä KUA:n kanssa. Järjestöllä oli ollut perinteisesti hyvin läheinen suhde Suomen kirkon johtoon. Se korosti koko ajan avustustoiminnan kanavoimisen tärkeyttä KUA:n kautta, eikä lähtenyt itsenäiseen toimintaan. Herättäjä-Yhdistys löysi luontevan ja mieluisan avustustoiminnan muodon, kun se palkkasi projektisihteerin KUA:n Baltia-projektiin hieman yli vuodeksi 1990–1991. Baltia-projekti tuli jopa riippuvaiseksi Herättäjä-Yhdistyksen tuesta. Kun Herättäjä-Yhdistys oli puolittamassa tukeaan vuoden sopimuksen jälkeen, vetosi KUA järjestöön palkkauksen säilyttämisestä ennallaan. Kirkon keskushallinnon alainen KUA ei kyennyt tarpeeksi nopeisiin toimenpiteisiin rahoituksen hankkimiseksi, mihin Herättäjä-Yhdistys pienenä ja hallinnoltaan kevyenä järjestönä pystyi.

Vuosina 1988–1990 tutkimuksessani käsiteltävistä liikkeistä varauksellisin suhtautuminen Suomen kirkkoon ja KUA:an oli esikoislestadiolaisilla. Herätysliike oli Suomessa sulkeutunut ja tiivis kansanliike, mikä mahdollisti sen varsin vapaan ja Suomen kirkosta riippumattoman toiminnan Inkerissä. Arvo Survo oli hyvin karismaattinen ja voimakastahtoinen seurakuntienhoitaja, jonka visiot eivät aina miellyttäneet Suomen tai Viron kirkkojen johtoa. Esikoislestadiolaisten oli helppo ystävystyä ja antaa tukensa näissä tilanteissa Survolle. Selkeimmin tämä näkyi Kupanitsassa helluntaina 1989 järjestetyssä Inkerin kirkon itsenäisyysjulistustilaisuudessa, jonka järjestelyissä yksittäiset esikoislestadiolaiset antoivat ainoina suomalaisina tukensa Survolle ja kuljettivat Aatami Kuortin Suomesta tilaisuuteen. Suomen ja Viron kirkot eivät tienneet tilaisuudesta etukäteen yhtään mitään. Inkerin lipun vihkimisen ja kansallisen tunteen kohotuksen vuoksi tilaisuus oli poliittisesti hyvin arka, mutta myös kirkollisten suhteiden kannalta. Inkerin

seurakunnat kuuluivat tuolloin juridisesti ja pastoraalisesti Viron kirkkoon. Siksi tapahtumaan suhtauduttiin varsin nihkeästi sekä Suomen että Viron kirkkojen johdossa.

Inkerissä olleiden kirkkorakennusten peruskorjauksista ja uudisrakentamisesta tuli herätysliikkeille ja Kirkon Ulkomaanavulle luonteva yhteistyön muoto. Ensimmäisenä peruskorjauskohteena oli Kupanitsan kirkko, jonka kunnostamista Arvo Survo ja suomalaiset Inkeri-aktiivit vaativat. Lopulta Kirkon Ulkomaanapu suostui hankkeen läpiviemiseen. Korjaushankkeesta vastasivat virolainen rakennusyhtiö ja materiaalihankinnasta suomalainen konsulttiyhtiö. Suomalaisilla oli palava halu osallistua korjaustöihin talkoiden avulla. Herätysliikejärjestöistä Kupanitsan talkoisiin osallistuivat Herättäjä-Yhdistys ja SLEY.

Kelttoon puolestaan rakennettiin täysin uusi kirkko, mitä varten Suomessa perustettiin laaja tukiryhmä. Suomalaisten ystävyysseurakuntien lisäksi tukiryhmän toiminaan osallistuivat hyvin aktiivisesti esikoislestadiolaiset. Vaikka KUA osallistui aktiivisesti myös Kelton kirkon rakentamiseen, oli kirkko ennen kaikkea ystävyysseurakuntatyön taidonnäyte. Inkeri-innostuksen Suomessa synnyttämä ja esikoislestadiolaisen herätysliikkeen vahvistama kansanliike rakennutti ensimmäisen uuden kirkkorakennuksen Inkeriin.

Kolmas tutkimusajanjakson aikana toteutettu kirkkotalkookohde oli Toksovan kirkon peruskorjaus, joka alkoi huoltorakennuksen rakentamisella syksyllä 1991. Rakennushankkeesta vastasi KUA ja hanketta perustetun tukiryhmän toimintaa osallistui ystävyysseurakuntia ja herätysliikkeitä. Etenkin Herättäjä-Yhdistyksen talkootoiminta oli Toksovassa merkittävä.

Kirkkorakennusten korjaus- ja rakennusprojektit saivat suomalaiset sadoittain liikkeelle konkreettisiin töihin Inkeriin. Herätysliikeväelle talkootoiminta oli luonnostaan tuttua ja kirkkotalkoot antoivat talkoolaisille ainutlaatuisen mahdollisuuden osallistua Inkerin kirkon jälleenrakennusprojektiin. Kirkkotalkoiden osalta herätysliikejärjestöt toimivat kansanliikkeinä ja läheisessä yhteistyössä niin toisten järjestöjen kuin KUA:n kanssa.

Vuosi 1991 muodostui hyvin monella tavalla erittäin käännteentekeväksi Inkerin kirkon kehityksen kannalta. Vuoden 1990 kesällä oli inkeriläisseurakunnista muodostettu Viron kirkkoon Inkerin rovastikunta, jonka lääninrovastina aloitti vuoden 1991 alussa Leino Hassinen. KUA oli lähettänyt hänet rovastikunnan hallinnolliseksi työvoima-avuksi, mutta hän päätyikin lääninrovastiksi. Hassisen lisäksi KUA lähetti kaksi muuta suomalaista pappia ja diakonissaa Inkerin seura-

kuntiin työvoima-avuksi. Toukokuussa rovastikunta sai neljä uutta omaa pappia, kun Suomessa KUA:n järjestämälle pappiskurssille osallistuneet inkeriläiset vihitettiin papeiksi Kupanitsassa. Kasvava kirkko tuli entistä omavaraisemmaksi työntekijöiden osalta. Samalla vihittiin käyttöön peruskorjattu Kupanitsan kirkko, joka oli ensimmäinen kunnostettu Inkerin kirkon vanha kirkkorakennus. Inkerin kirkolle oli avattu samana keväänä Kuopioon oma tili, jonka varoja rovastikunta pystyi käyttämään ilman KUA:n päätöksiä. Suomalaisille avautui toinen virallinen varainkeruuväylä Inkeriin KUA:n tilien oheen. Inkerin kirkko tuli siten myös taloudellisen avustuksen kannalta itsenäisemmäksi Suomen kirkosta ja KUA:sta.

Vuoden aikana Inkerin kirkolle valmistui oma kirkkojärjestys ja itsenäistymisajatukset Viron kirkosta voimistuivat. Samaan aikaan kun kirkko vahvistui, Neuvostoliitto mureni. Elokuun 1991 Moskovan vallankaappausyrityksen jälkeen alkoi Neuvostoliiton lopullinen sortuminen ja samalla Viro itsenäistyi omaksi tasavallakseen. Sekä Neuvostoliiton että Inkerin rovastikunnan kehityksen myötä Inkerin kirkko oli kypsä itsenäistymään. Lopulta kirkko itsenäistyi Viron kirkosta omaksi kirkokseen vuoden 1992 alussa.

Myös herätysliikkeiden työn kannalta vuosi 1991 oli käännteentekevä. Arvo Survo oli edellisenä vuonna kutsunut suomalaisia herätysliiketaustaisia lähetysjärjestöjä Inkerin kirkon avuksi aloittamaan lähetystyötä Mordvassa. Huhtikuussa 1991 Inkerin rovastikunta teki päätöksen lähetystyön aloittamisesta suomensukuisten kansojen keskuudessa. Herätysliikkeistä lähetystyöstä innostui etenkin Kansanlähetys, joka oli Suomen kirkon virallinen lähetysjärjestö. Huolimatta pitkästä historiastaan Neuvostoliitossa tehtävästä raamattulähetyksestä ja humanitaarisen avun toimittamisesta, ei Kansanlähetysten avustustoiminta ollut suuntautunut varsinaisesti Inkerin kirkkoon. Kansanlähetys tuli Inkerin työhön mukaan vasta tässä vaiheessa, mutta hyvin voimallisesti. Kansanlähetysten lisäksi Mordvan työhön osallistuivat myös SLEY, Kylväjä ja Sanansaattaja, joista myös SLEY ja Kylväjä olivat kirkon virallisia lähetysjärjestöjä. Huolimatta herätysliiketaustoitetaan Kylväjä ja Sanansaattaja toimivat Inkerin kirkossa ainoastaan lähetysjärjestöinä tukien kirkon tekemää lähetystyötä, eivätkä saarna- tai talkoomatkoja tehneinä herätysliikkeinä.

Inkerin kirkon tekemä ja suomalaisten järjestöjen tukema lähetystyö aiheutti ongelmia etenkin ekumeenisten suhteiden kannalta. Suomen kirkon johto suhtautui järjestöjen tekemään lähetystyöhön hyvin nihkeästi, vaikkei sitä pystynyt esittämään. Inkerin kirkko puolestaan näki lähetystyön erittäin tarpeelliseksi ja puo-

lustu sitä Suomen kirkon mielipiteistä huolimatta. Inkerin kirkko halusi koordinoi-
da voimallisemmin suomalaisten järjestöjen harjoittamaa lähetystyötä, mitä varten
perustettiin vuonna 1992 Inkerin kirkon lähetysten yhteistyötoimikunta, IKLY.
Sen toimintaan kutsuttiin mukaan kaikki Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt
ja Suomen kirkon keskushallinto.

Lähetystyön käynnistämisen ohella vuosi 1991 oli herätysliikkeille hyvin
käänteentekevä myös keskinäisen ja KUA:n kanssa tekemän yhteistyön kannalta.
Inkerin seurakunnissa oli vuosina 1988–1990 vierailut SLEY:n, esikoislestadio-
laisten, LFF:n ja SROS:n julistustyöntekijöitä. Vaikka toimintaa voitiinkin pitää
tarpeellisenä avustustyön muotona suurta työntekijäpulaa vaivanneelle Inkerin
kirkolle, aiheutti se myös käytännön ongelmia seurakunnissa. Järjestöjen välillä
vallitsi keskinäinen kilpailu seurakunnista, kuka pääsisi eniten tai ensimmäisenä
saarnaamaan seurakuntiin. Järjestöt eivät myöskään informoineet toisiaan mat-
koista, jolloin samoissa seurakunnissa saattoi olla useita eri suomalaisryhmiä
saarnaajineen, kun taas toisissa seurakunnissa ei ollut paikalla puhujia lainkaan.
Koordinoinnin halu ja keskinäisen informaation tarve oli kaikilla osapuolilla.

Sen vuoksi Arvo Survon kutsui suomalaiset herätysliike- ja lähetysjärjestöt
Helsinkiin esikoislestadiolaisten rukoushuoneelle yhteistyökokoukseen marras-
kuussa 1990. Osa kokouksessa mukana olleista järjestöistä vaativat yhteistyöhön
mukaan myös Kirkon Ulkomaanavun, joka oli tarkoituksella jätetty kutsumatta.
Kokouksen seurauksena aloitti helmikuussa 1991 toimintansa Kirkkomme lähe-
tysjärjestöjen ja herätysliikkeiden Inkerin yhteistyöryhmä ja sen toimintaan osal-
listui nyt myös KUA. Yhteistyöryhmästä muodostui järjestöjen välinen keskuste-
luelin, jonka toiminnalla haluttiin lisätä etenkin keskinäistä informaatiota. Vuoden
kokoontumisten jälkeen yhteistyöryhmä nähtiin onnistuneena, muttei riittävänä
yhteydenpidon kannalta. Sen vuoksi järjestöt ja KUA ryhtyivät yhdessä perusta-
maan Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukuntaa, joka aloitti toimintansa marras-
kuussa 1992. Sitä olivat perustamassa kaikki Suomen kirkon herätysliike- ja lähe-
tysjärjestöt vanhoillislestadiolaisten keskusjärjestö SRK:ta lukuun ottamatta. Pu-
heenjohtajana toimi koko tutkimusajanjakson KUA:n johtaja Risto Lehtonen,
mutta siitä huolimatta neuvottelukunnassa korostettiin KUA:n ja kaikkien järjestö-
jen tasavertaisuutta. Neuvottelukuntaan kuului myös lukuisia muita kirkollisia
järjestöjä, mutta yhteistoiminnan ytimen muodostivat edelleen KUA yhdessä he-
rätysliike- ja lähetysjärjestöjen kanssa.

Yhteistyöryhmän ja neuvottelukunnan toiminnan myötä herätysliikejärjestöt lähentyivät toisiaan ja KUA:a kohtaan. Myös esikoislestadiolaiset, jotka olivat suhtautuneet KUA:an aikaisemmin hyvin varauksellisesti, olivat keskeisesti mukana neuvottelukunnan työskentelyssä. Järjestöt kokivat Inkerin kirkon jälleenrakentamisen yhteisenä tehtävänä. Yhteistyön konkreettisena tuloksena neuvottelukunnan jäsenjärjestöt allekirjoittivat laajan ja perusteellisen yhteistoiminta-asiakirjan.

Huolimatta yhteistyön lisääntymisestä ja järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan toiminnasta herätysliikejärjestöt tekivät Inkerin työtään jatkossakin varsin itsenäisesti, mutta tiiviissä yhteistyössä Inkerin kirkon kanssa ja hyvässä yhteishengessä toisten järjestöjen kanssa. Vierailevien saarnaajien ja lyhyiden julistuksetmatkojen ohella osa järjestöistä ryhtyi tukemaan Inkerin kirkkoa lähettämällä työntekijöitensä pidempiaikaisiin työtehtäviin Venäjälle. Jo vuonna 1990 SROS oli antanut kaksi työntekijäänsä osa-aikaisiksi Inkerin rovastikunnan palvelukseen. Seuraavana vuonna Kansanlähetys palkkasi rovastikunnalle suomalaisen toimistosihteerin ja SLEY lähetti yhdessä KUA:n kanssa suomalaisen pastorin Viipurin seurakuntaan. Myöhemmässä vaiheessa Inkerin kirkon palvelukseen työntekijöitä lähettivät myös esikoislestadiolaiset, LFF, Lestadiolainen Uusheräys ja Kansan Raamattuseura.

Vuosina 1990 ja 1991 toimitetuista diakoni- ja pappisvihkimyksistä huolimatta Inkerin kirkkoa vaivasi jatkuvasti suuri työvoimapula kun sen yhteyteen syntyi uusia seurakuntia. Sen vuoksi Inkerin kirkko ryhtyi järjestämään seurakunta-avustaja- ja diakonikursseja. Kurssille osallistui myös suomalaisia maallikoita, jotka olivat poikkeuksetta herätysliiketaustaisia. Kurssien myötä Inkerin kirkolle ryhdyttiin kirkon itsenäistyttyä vihkimään diakoneja vuonna 1992 ja seuraavana vuonna pappeja. Tutkimusaikanani Inkerissä vihittiin papiksi tai diakoniksi kaikkiaan yhdeksän suomalaista maallikkoa, joista kaikilla oli vahva herätysliiketausta. Liikkeistä edustettuina olivat esikoislestadiolaiset, Kansanlähetys, LFF, SLEY ja SROS. Lähes kaikki vihityt suomalaiset olivat tehneet jo pidempään julistustyötä Inkerin kirkossa. Siten vihkimykset olivat Inkerin kirkon antamia luottamuksen osoituksia heidän työlleen, josta tuli viimeistään vihkimyksen myötä Inkerin kirkon virallista työtä. Samalla suomalaiset työntekijät saatiin ainakin muodollisesti Inkerin kirkon johdon pastoraaliseen kaitsentaan. Järjestöille työntekijäavun antaminen oli mieluinen tehtävä, mutta ennen kaikkea kyseessä oli Inkerin kirkon suuri tarve saada uusia työntekijöitä.

Inkerin kirkon työssä mukana olleista herätysliikejärjestöistä ainoastaan Herättäjä-Yhdistys ei lähettänyt työntekijöitään Inkerin kirkon palvelukseen, vaan antoi työvoima-apua KUA:lle palkatessaan projektisihteerin Baltia-projektiin. Kansanlähetyksen aloitti työntekijäyhteistyön KUA:n kanssa vuonna 1993, kun ne lähettivät Isto Pihkalan Inkerin kirkon pääsihteeriksi Pietariin. Pihkalan palkkakustannuksien jakaminen KUA:n ja Kansanlähetyksen kesken oli luontevaa, koska Pihkala oli Kansanlähetyksen pitkäaikainen työntekijä ja KUA:lle tehtävän perustaminen oli ensiarvoisen tärkeä avustustoiminnan kannalta. Herätysliikejärjestöjen kyky nopeisiin ratkaisuihin ja rahoituksen järjestämiseen näkyi hyvin niiden KUA:lle antamassa työvoima-avussa. KUA osasi hyödyntää järjestöjen valmiuksia, mikä oli täysin uutta Suomen kirkon keskushallinnolle.

Herätysliikejärjestöjen ja Kirkon ulkomaanavun yhteistyöhön ja vaikutukseen Inkerin kirkon kehityksessä vaikuttivat keskeisesti Arvo Survo, Risto Lehtonen ja Leino Hassinen. Arvo Survo oli suomalaisen Inkeri-innostuksen aikana ainut kokoaikaisesti inkeriläisten seurakuntia hoitanut pastori, johon henkilöityi hyvin vahvasti inkeriläisten kansallinen nousu. Survo solmi mielellään yhteyksiä suomalaisiin herätysliikejärjestöihin ja kutsui niitä julistustyöhön inkeriläisiin seurakuntiin. Ennen Inkerin rovastikunnan perustamista kaikki Inkerissä julistustyötä tehneet herätysliikkeet toimivat Arvo Survon kutsusta. Survo piti herätysliikkeitä Suomen kirkon suurena rikkautena ja toivoi, että ne voisivat toimia yhdessä myös Inkerin kirkon hyväksi.

Risto Lehtosella oli takanaan pitkä ja merkittävä kansainvälinen työura ennen kuin hän tuli Kirkon Ulkomaanavun johtajaksi vuonna 1988. Jo samana vuonna hän pääsi perustamaan KUA:n Baltia-projektia, kun Neuvostoliiton kehitys mahdollisti avustustoiminnan käynnistämisen inkeriläisten keskuudessa. Lehtonen tiedosti myös herätysliikejärjestöjen Inkeri-innostuksen ja yhteistyövalmiudet. Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö alkoi työntekijäapuna Herättäjä-Yhdistyksen kanssa vuonna 1990 ja jatkui 1993 Kansanlähetyksen kanssa. Näiden lisäksi työntekijäyhteistyötä tehtiin myös SLEY:n kanssa. Neuvottelutaidoillaan ja tehokkuudellaan Lehtonen pystyi räätälöimään yhteistyösopimuksia nopeasti toimivien järjestöjen ja kankeasti päätöksiä tekevän virallisen kirkon välille. Lehtonen oli persoonallaan avainroolissa kun herätysliikejärjestöt ja KUA aloittivat yhteiset kokoontumiset ja perustivat Inkeri-neuvottelukunnan. Lehtonen toimi neuvottelukunnan puheenjohtajana alusta alkaen ja vielä eläkkeelle siirryttyäänkin vuonna 1993. Hän antoi järjestöille tilaa toimia ja tehdä työtä itsenäisesti ilman

KUA:n turhaa kontrollointia ja ”alensi” kirkon viralliset organisaatiot samalle tasolle järjestökentän kanssa. Silti hän korosti alusta alkaen järjestökentälle yhteisten pelisääntöjen tärkeyttä ja avustustyön suunnitelmallisuuden tarpeellisuutta. Lehtonen johtajuus ja visionäärisyys saivat herätysliikejärjestöjen luottamuksen, jonka ansiosta yhteistoiminta oli mahdollista. Sen tuloksena kirkon piirissä muuten hajanaisesti ja erillään toiminut järjestökenttä saatiin tiiviiseen yhteistyöhön Inkerin kirkon hyväksi.

Leino Hassinen oli ratkaiseva henkilö Inkerin kirkon kehittyessä yksittäisistä seurakunnista itsenäiseksi kirkoksi vuosina 1989–1993. Hassinen toimi KUA:n lähettämänä aluksi diakonikurssin kouluttajana ja sitten lääninrovastina kirkon itsenäistymiseen saakka. Hän toimi käytännössä varsin riippumattomana KUA:n ohjauksesta ja antoi kaiken tukensa ja neuvonsa inkeriläisten omille pyrkimyksille kirkon perustamiseksi. Hassisella ei ollut herätysliiketaustaa, mutta hän arvosti ja antoi tilaa suomalaisten järjestöjen tekemälle työlle Inkerissä. Hän säilytti puolueettomuutensa joka suhteessa, eikä alkanut myötäillä KUA:a tai suosia yksittäisiä järjestöjä. Hassisen johdolla tehtyjen valmistelujen ansioista Inkerin kirkko pystyi itsenäistymään hallitusti vuoden 1992 alussa. Inkerin kirkosta tuli piispallinen kirkko talvella 1993, kun Hassinen suostuttelujen jälkeen myöntyi ottamaan vastaan piispan tehtävät. Tässä tehtävässä hän toimi myös esimiehenä Inkerissä vihituille herätysliiketaustaisille suomalaisille diakoneille ja papeille, jotka antoivat Hassiselle tukensa ja arvostuksensa.

Tutkimusajanjakson aikana Inkerin kirkosta kasvoi suomalaisten tukemana itsenäinen ja yhtenäinen kirkko. Vuosien 1988–1993 aikana tapahtuneen itsenäistymisprosessin aikana aluksi hajanainen ja erillään ollut eri järjestöjen ja organisaatioiden avustustyö ja julistustoiminta saatiin keskinäiseen yhteistyöhön. Siinä osattiin yhdistää ainutlaatuisella tavalla kahden erilaisen toimintakulttuurin vahvuudet, herätysliikkeiden kyky toimia nopeasti ja kansanliikkeinä, ja Kirkon Ulkomaanavun taito suunnitella ja koordinoida avustustyön laajaa ja monitahoista kokonaisuutta.

VI LIITTEET

Liite 1: Tutkimuksessa käsiteltävät herätysliike- ja lähetysjärjestöt

herännäisyys	Herättäjä-Yhdistys	H-Y	
---------------------	--------------------	-----	--

evankelisuus	Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys	SLEY	Kirkon virallinen lähetysjärjestö
	Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland	SLEF	Kirkon virallinen lähetysjärjestö

esikoislestadiolaisuus	Esikoislestadiolaiset ry.		
vanhoillislestadiolaisuus	Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys	SRK	
Lestadiolainen uusheräys	Lestadiolaisten Lähetysyhdistysten Keskusliitto	LLK	
Rauhan Sana -lestadiolaisuus	Laestadianernas Fridsföreningars Förbund	LFF	
	Lähetisyhdistys Rauhan Sana	LYRS	

Kansanlähetys	Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys	SEKL	Kirkon virallinen lähetysjärjestö
Suomen Raamattuopisto	Suomen Raamattuopiston Säätiö	SROS	
Kansan Raamattuseura	Kansan Raamattuseura	KRS	
Kylväjä	Evankelis-luterilainen lähetisyhdistys Kylväjä		Kirkon virallinen lähetysjärjestö
Sanansaattajat	Sanansaattajat ry		Kirkon virallinen lähetysjärjestö vuodesta 1993

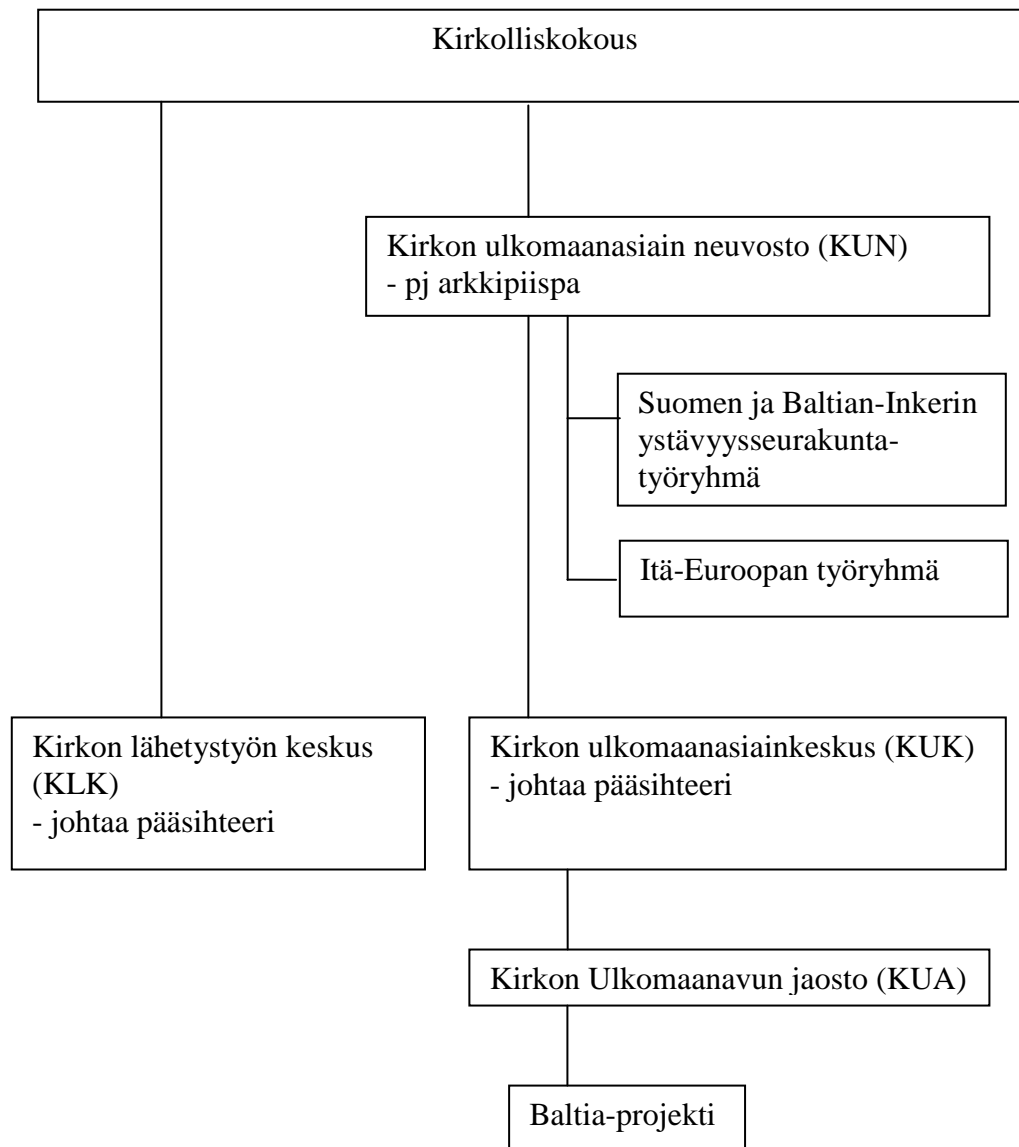
Suomen Lähetysseura	Suomen Lähetysseura	SLS	Kirkon virallinen lähetysjärjestö
Suomen Piipiseura	Suomen Piipiseura	SPS	Kirkon virallinen lähetysjärjestö

Liite 2: Inkerin luterilaiset seurakunnat 1920-luvulla ennen Stalinin vainoja.¹

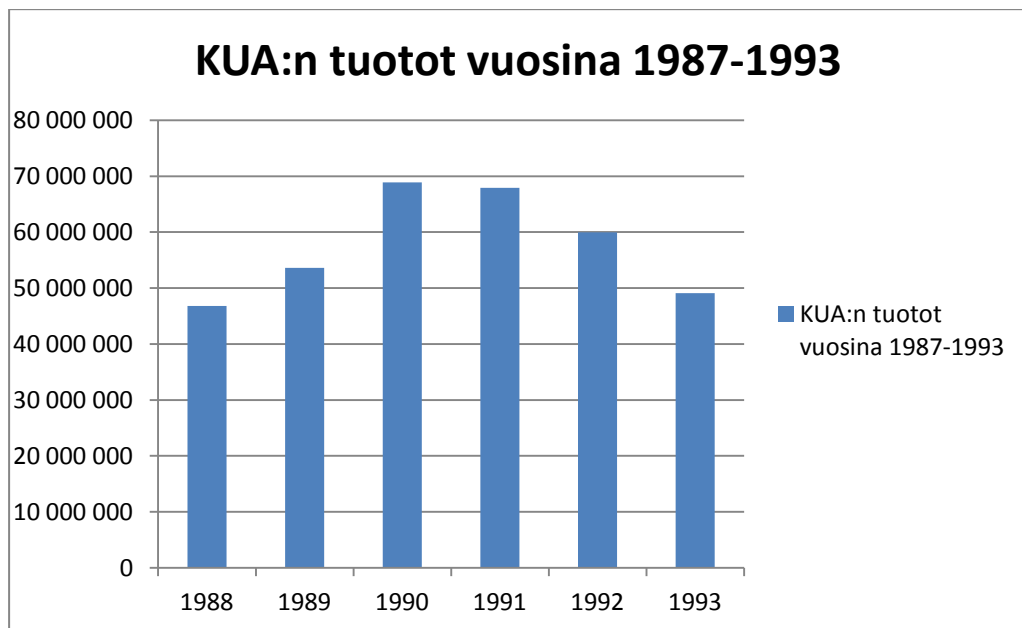
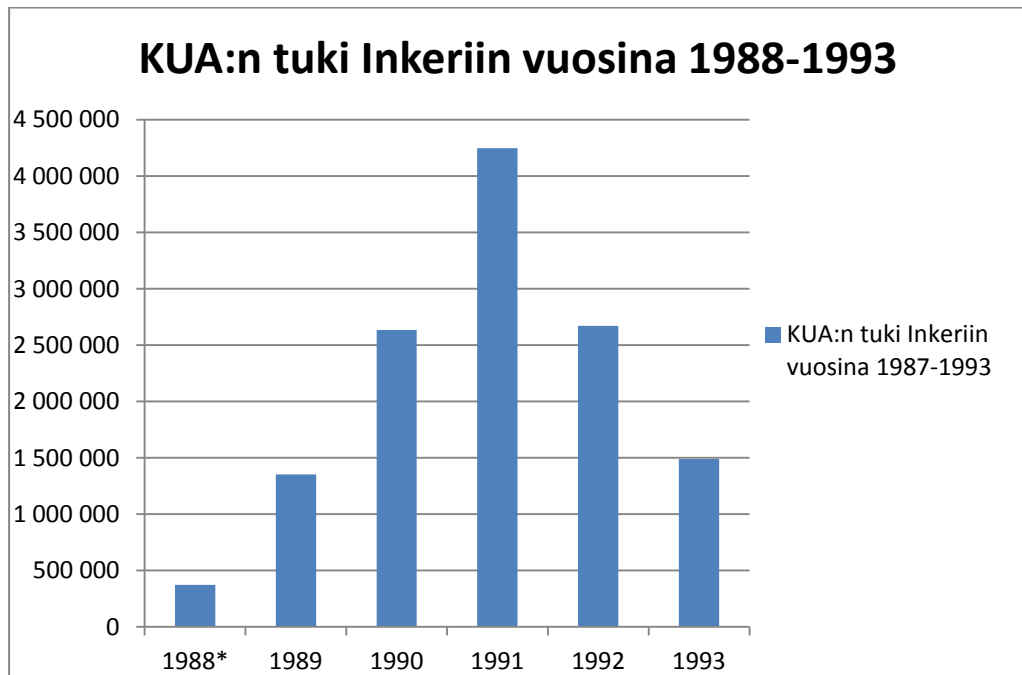
¹ Kartta tekijän muokkaama internetsivulta fi.wikipedia.org/wiki/Inkeri (katsottu 20.4.2013).

Liite 3: Tutkimuksessa käsiteltävien Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinnon ja Kirkon Ulkomaanavun organisaatiot vuosina 1988–1993.²

² Kirkon keskusten vuosikertomukset vuosilta 1984, 1988–1993; Murtorinne 1997b, 126.

Liite 4: KUA:n kokonaistuotot ja tuki Inkeriin vuosina 1988–1993 (FIM)³

* Vuoden 1988 tilastoissa ei eritelty tukea Inkeriin, vaan taulukossa on otettu huomioon Viron kirkkoon ja muuhun Neuvostoliittoon suuntautunut tuki.

³ Kirkon keskusten vuosikertomukset vuosilta 1988–1989: Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomukset 1988–1993; Okkonen 2010, 68.

Liite 5: IKLY:n ohjesääntö⁴

OHJESÄÄNTÖ INKERIN KIRKON LÄHETYKSEN YHTEISTYÖTOIMIKUNTA

1. Lähtökohta ja tarkoitus

Viime vuosien kansainvälinen kehitys on avannut Inkerin ja Suomen evankelisluterilaisille kirkkoille uusia mahdollisuuksia evankeliumin julistamiselle ja kristilliselle palvelulle, lähetystyölle, entisen Neuvostoliiton alueella. Näitä mahdollisuuksia on kirjattu Kompassissa, Inkerin kirkon kehityssuunnitelmassa 1992. Vastatakseen yhdessä Kristuksen lähetyskäskyn esittämään haasteeseen Inkerin evankelisluterilainen kirkko sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä toimivat lähetysjärjestöt ovat katsoneet tarpeelliseksi perustaa Inkerin kirkon lähetysten yhteistyötoimikunnan.

2. Nimi

Toimikunnan nimi on Inkerin kirkon lähetysten yhteistyötoimikunta (IKLY).

3. Jäsenet

Jäseniä IKLY:ssä ovat Inkerin kirkko, Suomen kirkon viralliset lähetysjärjestöt (Suomen Lähetysseura, Suomen Pipliaseura, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland, Evankelisluterilainen Lähetisyhdistys Kylväjä) sekä Sanansaattajat ry., Kirkon Ulkomaanapu ja Kirkon lähetystyön keskus.

4. Tehtävät

- 4.1. Luoda toimintaperiaatteita Inkerin kirkon ja suomalaisten lähetysjärjestöjen lähetysyhteistyötä varten.
- 4.2. Keskustella Inkerin kirkon lähetysten ja lähetisyhteistyön suuntaviivoista ja vastuunjaosta.
- 4.3. Luoda edellytyksiä Inkerin kirkon osallistumiselle kansainväliseen, kulttuurirajat ylittävään lähetysvastuuseen.
- 4.4. Tehdä esityksiä lähetisyhteistyössä Inkerin kirkon kirkkohallitukselle.
- 4.5. Etsiä talous- ja henkilöresursseja Inkerin kirkon ja suomalaisten lähetysjärjestöjen lähetisyhteistyötä varten.
- 4.6. Tehdä esityksiä suomalaisille lähetysjärjestöille lähetystyön tekemiseksi entisen Neuvostoliiton alueella.

5. Organisaatio

IKLY toimii kokoustensa ja niissä valittujen toimihenkilöiden kautta. Sen työvaliokuntana toimii Inkerin kirkon lähetystoimikunta.

6. Kokoukset

IKLY kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Keväällä pidettävässä kokouksessa esitetään katsaus edellisen vuoden toimintaan. Syksyn kokouksessa tehdään mm. toimintasuunnitelma seuraavaksi vuodeksi.

⁴ KLKA IKLY:n ohjesääntö 25.5.1993.

7. Toimihenkilöt

IKLY:n puheenjohtajana toimii Inkerin kirkon piispa tai hänen määräämänsä pappi. Varapuheenjohtajan ja sihteerin IKLY valitsee keskuudestaan. Pöytäkirja on luonteeltaan muistio.

Pietarissa 25.5.1993

Aarre Kuukauppi
johtava pastori
Inkerin ev. lut. kirkko

Suomen Lähetysseura

Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys

Suomen Ev. lut. Kansanlähetys

Evangelisluterilainen Lähetisyhdistys Kylväjä

Suomen Piipiaseura

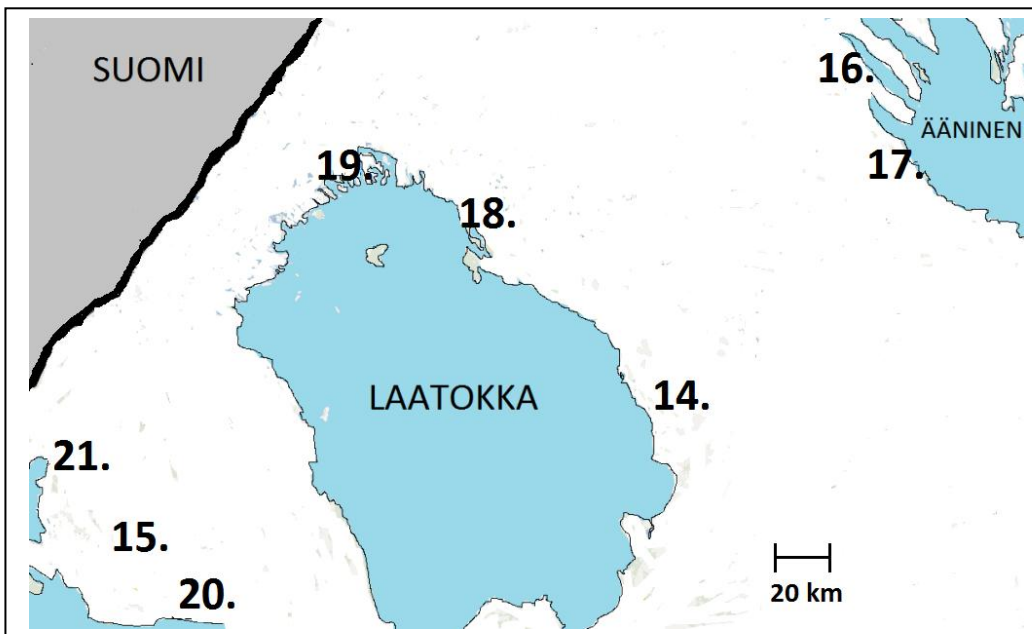
Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland

Sanansaattajat

Kirkon Ulkomaanapu

Kirkon lähetystyön keskus

Liite 6: Inkerin kirkon seurakunnat vuonna 1993⁵

1. Pietari, Pyhän Marian seurakunta ja Pyhän Mikaelin seurakunta

2. Puskin

3. Kupanitsa

4. Keltto

5. Hatsina

6. Haapakangas

7. Hietämäki

8. Kolppana

9. Narvusi-Kosemkina

10. Skuoritsa

11. Toksova

12. Tyrö

13. Volosova

14. Aunus

15. Kanneljärvi

16. Kontupohja

17. Petroskoi

18. Pitkäranta

19. Sortavala

20. Terijoki

21. Viipuri

Karttojen ulkopuolella olevat seurakunnat:

22. Borisoglebsk

23. Kostamus

24. Moskova

25. Muurmanski

⁵ KLKA Inkerin kirkon seurakunnat ja työntekijät 30.12.1992: Kartat tekijän muokkaamia Google Mapsista.

Liite 7: Inkerin kirkon pastorit ja diakonit vuoden 1993 alussa⁶

Leino Hassinen (piispa 23.5. alkaen)

johtava pastori Aarre Kuukauppi

pääsihteeri Isto Pihkala

asessori Kosti Laitinen

pastori Viktor Golovin

pastori Viktor Grinevitsh

pastori Eero Halme

pastori Oiva Hujanen

pastori Juho Kiiski

pastori Vladimir Kinner

pastori Eero Kuukauppi

pastori Aimo Kymäläinen

pastori Juho Pakkari

pastori Stewart Robertson

pastori Arvo Soittu

pastori Arvo Survo

pastori Kauko Toivanen

diakoni Mikko Hautala

diakoni Ari Huotari

diakoni Pekka Kumpulainen

diakoni Väinö Kuosti

diakoni Eino Kurki

diakoni Kauko Laivuori

diakoni Reino Letonsaari

diakoni Kyösti Malmi

diakoni Sergei Preiman

diakoni Ants Punt

diakoni Oleg Sevastjanov

diakoni Simo Smirnov

diakoni Mauno Vuollo

⁶ KLKA Inkerin kirkon seurakunnat ja työntekijät 30.12.1992.

Liite 8: Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan kokouksen 5.2.1993 läsnäolijat⁷

Risto Cantell, Kirkon ulkoasiain keskus
Kai Ehrnvall, Lahden Diakoniasäätiö
Juhani Forsberg, Suomen Lähetysseura
Eero Halme, Esikoislestadiolaiset
Pekka Jokiranta, Kylväjä
Alpo Järvi, Herättäjä-Yhdistys
Irma Kamprad, Helsingin Raamattukoulusäätiö
Leo Karppinen, Sanansaattajat
Matti Kolehmainen, Kansan Raamattuseura
Raisa Kyröläinen, Suomen Piiphiaseura
Kosti Laitinen, Inkerin kirkon asessori
Kauko Laivuori, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
Risto Lehtonen, Kirkon Ulkomaanapu, puheenjohtaja
Seija Lepola, Sisälähetysseura
Liisa Luukkonen, Lapsityön keskus
Heikki Nuutinen, Liikemiesten Lähetysliitto
Hannu Paavola, Kirkon lähetystyön keskus
Isto Pihkala, Inkerin kirkon pääsihteeri
Eira Pulkkinen, Helsingin Diakonissalaitos
Arja Rainio, Kristillinen Työväen Liitto
Sylvia Raulo, Kirkon Ulkomaanapu, sihteeri
Martin Ruponen, Kristillinen Eläkeliitto
Osmo Setälä, Suomen Kirkon Pappisliitto
Terhi Smeds, Suomen Raamattuopiston Säätiö
Yrjö Tolvanen, Poikien ja Tyttöjen Keskus
Matti Väisänen, Kansanlähetys

⁷ KLKA Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan ptk. 5.2.1993.

Liite 9: Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan yhteistyöperiaatteet ja toimintatavat⁸

YHTEISTYÖPERIAATTEET JA TOIMINTATAVAT

noudatettavaksi yhteistyössä Inkerin evankelis-luterilaisen kirkon kanssa

Johdanto

Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunta on muodostettu kokoamaan niitä kirkollisia järjestöjä ja kirkon keskuksia, joiden toiminnassa yhteistyö Inkerin kirkon kanssa on merkittävällä sijalla. Neuvottelukunnan jäsenyhteisöt ovat omassa työskentelynsään sitoutuneet noudattamaan seuraavia yhteistyöperiaatteita ja toimintatapoja.

Tavoite

1. Yhteistyöperiaatteiden ja toimintatapojen tarkoituksena on tukea Inkerin evankelis-luterilaista kirkkoa sen kehittyessä täysivaltaisena jäsenenä luterilaisten kirkkojen perheessä sekä turvata keskinäinen avoimuus ja luottamus Inkerin ja Suomen kirkkojen välillä. Työnäkynä on molempien kirkkojen oman tunnustuksen pohjalta nouseva yhteinen työ koko Kristuksen kirkon todistuksen, palvelun ja yhteyden vahvistamiseksi.

2. Tavoitteena on aktiivinen yhteistyö järjestöjen ja toisaalta Inkerin kirkon kesken, tarpeettoman keskittämisen välttäminen edellä mainitussa yhteistyössä sekä byrokratian karttaminen. Näin tuetaan itsenäisen Inkerin kirkon varttumista itsensä kannattavaksi, omasta hallinnostaan päättäväksi ja lähetysvastuunsa näkeväksi kirkoksi. Yhteistyön pohjalta on Inkerin kirkon voimassa oleva kirkkojärjestys.

Toimintaperiaatteiden tarve

3. Kirkkojen erilaisten voimavarojen vuoksi Suomen puolelta on tehty aloitteita ja käynnistetty suunnitelmia, joista ei ole riittävästi keskusteltu Inkerin kirkon johdon tai sen valtuutettujen edustajien kanssa. Näin toimittaessa on syntynyt hankkeita, jotka ovat ristiriidassa paikallisen kirkon omien tavoitteiden tai sen itsensä asettaman tärkeysjärjestyksen kanssa.

4. Omalta osaltaan järjestöt joutuvat ottamaan kantaa lukuisiin sellaisiin yhteistyöpyyntöihin, jota eivät jäsenny millään tavalla Inkerin kirkon ja seurakuntien sekä toisaalta järjestöjen yhteisiin suunnitelmiin. Tällaisten ehdotusten välitön toteutuminen avaa helposti ovia sellaiselle avustustoiminnalle, joka jää Inkerin kirkon ja sen seurakuntien virallisen ja julkisen taloudenhoidon ulkopuolelle. Epätietoisuus rahoituksen kokonaismäärästä saattaa vaarantaa suunniteltujen kohteiden mielekkyyden.

5. Yhteistyössä on alueita, joissa voimavarojen yhteinen ja järkevä käyttö on erityisen tärkeä. Näillä ja alueilla tehdyt virheet särkevät herkimmin keskinäisen luottamuksen. Erityistä huolellisuutta vaativat näin ollen (a) taloudellinen tuki, joka käsittää sekä rahaliikenteen että myyntiin tarkoitetut avustukset (b) koulutus sekä työntekijäryhmille (c) työvoiman lähettäminen Inkerin kirkon palvelukseen (d) rakennushankkeet ja (e) yhteisiksi tarkoitetut lähetys-, evankelioimis- tai diakoniset kampanjat.

⁸ KLKA Inkeri-info 1/1994 Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan yhteistyöperiaatteet ja toimintatavat.

6. Sekä suunnittelun että hankkeiden käytännön toteutuksen kannalta on tärkeää luoda kummallekin osapuolelle kokonaiskuva Suomen ja Inkerin kirkkojen yhteistyöstä. Tähän kokonaiskuvaan kuuluvat myös Venäjän suomalaisia koskevat valtioiden väliset hankkeet ja sopimukset. Huomioon on otettava kokonaisuuden lisäksi Inkerin kirkon eri toimintoja koskevat suunnitelmat, Suomen kirkon voimavarat sekä yhteistyön periaatteita koskevat päätökset. Kokonaiskuvan hahmottamisen tärkeys koskee Inkerin kirkon toimielinten ja suomalaisten järjestöjen lisäksi Inkerin kirkon työntekijöitä ja luottamushenkilöitä sekä Suomessa yksittäisistä hankkeista vastuussa olevia henkilöitä sekä ystävyysseurakuntia.

Toiminnan yleisohjeet

7. Kaiken Suomesta Inkerin kirkon kanssa tehtävän yhteistyön tulee jäsentyä Inkerin kirkon hyväksymiin kokonaissuunnitelmiin. Koska Inkerin kirkossa yhteinen suunnittelutyö on monin osin vielä alkuvaiheessa, yhteistyön kaikissa vaiheissa on Suomesta tapahtuvan toiminnan kytkeytyminen Inkerin kirkon omiin tavoitteisiin ja toimintatapaan varmistettava erityisellä huolella.

8. Kaiken yhteistyön tulee niveltä jo olemassa oleviin kirkon elämää sääteleviin ohjeisiin. Näistä ensimmäinen ja tärkein on Inkerin kirkon kirkkojärjestys. Yhteistyössä on kunnioitettava ja tuettava Inkerin kirkon ja seurakuntien päätöksentekojärjestelmiä ja niiden tekemiä hallinnollisia päätöksiä.

Käytännön sovellutukset

9. Erityisiä sopimuksia tarvitaan ainakin seuraavilla aloilla:

- Inkerin kirkon kanssa tehtävä lähetystyö (Inkerin kirkon lähetysten yhteistoimikunnan eli IKLY:n ohjesääntö on jo olemassa)
- koulutus ja kirkon eri työmuotojen kehittäminen
- taloudellinen tuki, kirjanpidon ja hallinnon avoimuus
- menettelytavat työvoiman lähettämisessä
- rakennustoiminta, johon kuuluvat myös talkoohankkeet
- diakoniset hankkeet
- yhteydenpito valtion viranomaisiin

Tiedottamisessa olisi sovittava menettelytavoista ainakin seuraavilla aloilla

- kampanjat ja kirjallisuus
- tiedottaminen järjestöjen lisäksi muille kirkollisille osapuolille: Venäjän ev. lut. kirkko (ns. saksalainen luterilainen kirkko), Venäjän ortodoksinen kirkko, muut pohjoismaiden kirkot, Luterilainen maailmanliitto sekä muut kirkkojenväliset järjestöt.

Asiakirjan osapuolet

10. Nämä periaatteet koskevat kaikkia Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan jäsenyhteisöjä ja niiden yhteistyötä Inkerin kirkon johdon, toimikuntien ja seurakuntien kanssa ja sitä suositellaan huomioon otettavaksi kaikessa yhteistyössä Inkerin kirkon kanssa. Asiakirjan saattamista tiedoksi kaikille Suomen seurakunnille ja hiippakunnille pidetään tärkeänä.

11. Tämän asiakirjan hyväksyvät ja siihen sitoutuvat Kirkon järjestöjen Inkeri-neuvottelukunnan jäsenyhteisöt.

Allekirjoittaneet jäsenyhteisöt:

Esikoislestadiolaiset

Evangelisluterilainen Lähetisyhdistys Kylväjä
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö
Helsingin Raamattukoulusäätiö
Herättäjä-Yhdistys
Kansan Raamattuseuran Säätiö
Kristillinen Eläkeliitto
Kirkon lähetystyön keskus
Kirkon ulkoasiain osasto
Kirkon Ulkomaanapu
Kuurojen Lähetys ry
Laestadianernas Fridsföreningars Förbund
Lahden Diakoniasäätiö
Lestadiolaisten Lähetisyhdistysten Keskusliitto
Mylykummun työkeskus
Sanansaattajat
Suomen Evangelisluterilainen Kansanlähetys
Suomen Ev.lut. Seurakuntien Lapsityön Keskus
Suomen Kirkon pappisliitto
Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto
Suomen Kirkon Sisälähetysseura
Suomen Kristillisen Työväen Liitto
Suomen Liikemiesten Lähetysliitto
Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
Suomen Lähetysseura
Suomen Pipliaseura
Suomen Poikien ja Tyttöjen keskus
Suomen Raamattuopiston Säätiö
Suomen Settlementiliitto

VII LYHENTEET

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
EELK	Viron evankelis-luterilainen kirkko
Hc	Helsingin yliopiston pääkirjasto, keskustakampus
H-Y	Herättäjä-Yhdistys
IKLY	Inkerin kirkon lähetyksen yhteistyötoimikunta
ISELK	Inkerin Suomalainen Evankelis-Luterilainen Kirkko
KT	Kirkon tutkimuskeskus
KLK	Kirkon lähetystyön keskus
KRS	Kansan Raamattuseura
KUA	Kirkon Ulkomaanapu
KUK	Kirkon ulkomaanasiain keskus
KUN	Kirkon ulkomaanasiain neuvosto
LFF	Laestadianernas Fridsföreningars Förbund, ruotsinkielinen Rauhan Sana -lestadiolaisuuden järjestö
LLK	Lestadiolaisten Lähetisyhdistysten Keskusliitto
LML	Luterilainen maailmanliitto
LYRS	Lestadiolainen Lähetisyhdistys Rauhan Sana
ptk.	pöytäkirja
SEKL	Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys
SKHS	Suomen kirkkohistoriallinen seura
SKHST	Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia
SKS	Suomalaisen kirjallisuuden seura
SKSK	Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitto
SLEF	Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland
SLEY	Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys
SLS	Suomen Lähetysseura
SRK	Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys
SRO	Suomen Raamattuopisto
SROS	Suomen Raamattuopiston Säätiö

VIII LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

1. Painamattomat lähteet

Kirkkohallituksen arkisto, Helsinki	KHA
Kirkon lähetystyön keskuksen arkisto	KLKA
Kirkon lähetystyön keskuksen johtokunta	Cc
Ulkomaisentyön neuvottelukunnan pöytäkirjat	Cdd
Kirkon lähetystyön keskuksen arkisto, Helsinki	KLKA
Kirkon Ulkomaanavun arkisto, Helsinki	KUAA
Kirkon Ulkomaanavun jaoston pöytäkirjat	[12–17]
Maakohtainen aineisto	
Eurooppa/Inkeri, Baltia ja muu Neuvostoliitto	[280]
Eurooppa	[308]
Baltian projektisyksikkö	[322]
Kirkon Ulkoasiainosaston arkisto, Helsinki	KUOA
Herättäjä-Yhdistyksen arkisto, Lapua	HYA
Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen arkisto, Hausjärvi	SEKLA
Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen arkisto, Helsinki	SLEYA
Suomen Lähetysseuran arkisto, Helsinki	SLSA
Suomen Raamattuopiston arkisto, Kauniainen	SROA
Arvo Survon kokoelma, Lappeenranta	ASK
Jukka Tuppuraisen kokoelma, Seinäjoki	JTK
Pekka Jokirannan kokoelma, Vantaa	PKK
Paavo Laukkasen kokoelma, Vantaa	PLK
Seppo Leivon kokoelma, Vantaa	SLK
Antti Luoman tutkimusarkisto, Helsinki	ALTA

2. Painetut lähteet

Arkkila, Reijo

2002a Evankelisen liikkeen sydänääniä. Helsinki: SLEY-Kirjat.

2002b Inkerin yö ja aamu. – Inkerin kirkko eilen ja tänään. Toim. Reijo Arkkila. Helsinki: SLEY.

Hassinen, Leino

1992 Inkeri on kuin uudelleen löydetty manner. – Kotimaa 29/14.4.1992

1997 Idän uusi aamu. Inkerin kirkon nousun vuodet. Helsinki: Ajatus.

Issakainen, Martti

1994 Toinen vyöttää sinut. Paul Saarim tie papiksi Viroon ja Inkerinmaalle. Helsinki: Kirjaneliö.

Jokiranta, Pekka

- 1992 Kylväjä mukana Inkerin kirkon työssä Mordvassa. – Kirkkomme lähetys 1/1992.
2011 Työ täynnä elämää. Pekka Jokiranta. Toim. Liisi Jokiranta. Helsinki: Uusi tie.

Kallio, Jorma

- 2002 Inkerin kirkon työtä Viipurissa ja Kannaksella. – Inkerin kirkko eilen ja tänään. Toim. Reijo Arkkila. Helsinki: SLEY.

Karhumäki, Heli

- 2006 Jaakko Elenius. Härmän vikuri. Helsinki: Kirjapaja.

Kirkon keskuksset

- 1984 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1984. Helsinki: Kirkkohallitus
1988 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1988. Helsinki: Kirkkohallitus
1989 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1989. Helsinki: Kirkkohallitus
1990 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1990. Helsinki: Kirkkohallitus
1991 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1991. Helsinki: Kirkkohallitus
1992 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1992. Helsinki: Kirkkohallitus
1993 Kirkon keskuksset. Kirkon keskusten toimintakertomus vuodelta 1993. Helsinki: Kirkkohallitus

Kirk.kok. ptk.

- 1988 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja. Syysistunto-kaus 1988.

Kirk.kok. kptk.

- 1988 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelu-pöytäkirja. Syysistunto-kaus 1988.

Kirkkomme lähetys

- 1992 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetystyö, Kirkon lähetysjärjestöt. – Kirkkomme lähetys 1/1992.

Kirkon Ulkomaanapu

- 1988 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1988. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
1989 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1989. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
1990 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1990. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
1991 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1991. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
1992 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1992. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.

- 1993 Kirkon Ulkomaanavun vuosikertomus 1993. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
- Kolehmainen, Matti
1992 Kansan Raamattuseura Virossa ja Inkerinmaalla. – Kirkkomme lähetys 1/1992.
- Kuortti, Aatami & Arkkila, Reijo
1990 Inkerin kirkon yö ja aamu. Helsinki: SLEY.
- Kymäläinen, Aimo
1993 Rakas Viipurimme. Helsinki: SLEY-kirjat.
- Laitinen, Ilpo
1991 Sanan siemen on kylvetty. Lähetysmatka Leningradin alueelle 18.–21.4.1991. – Siionin lähetyslehti 6/1991.
- Malkavaara, Mauri
2002 Lähtekää meille. Rakennustalkoissa Aunuksessa. Helsinki: Uusi tie.
- Mesiäinen, Eeva
1991 Maria Kajavan pitkä taival. Helsinki: Karas-Sana.
- Niemelä, Markku
1992 Evangelisen liikkeen yhteydet Neuvostoliittoon. – Kirkkomme lähetys 1/1992.
- Pentikäinen, Samuli
1991 Evangeliumin työtä Leningradin alueella. – Siionin lähetyslehti 3/1991.
- Pihkala, Isto
2002 Inkerin kirkko 1990-luvulla. – Inkerin kirkko eilen ja tänään. Toim. Reijo Arkkila. Helsinki: SLEY.
- Pihkala, Isto & Kivioja, Timo
1998 Juuret Inkerissä. Tuokiokuvia Isto Pihkalasta ja hänen työstään Inkerin Kirkon pääsihteerinä. Helsinki: Uusi tie.
- Suoanttila, Hilikka
2002 Inkerin ihme. Kirkko kohosi Kelttoon. [Taavetti]: Luumäen, Joutjärven, Kangasniemen ja Tohmajärven seurakunnat.
- Suokunnas, Seppo
2010 Kauko Ilmari Laivuori. – Kotimatalla 2010. Toim. Lasse Nikkarikoski ja Reijo Arkkila. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.
- Suomen ekumeeninen neuvosto
1996 Venäjällä tapahtuvan lähetystyön ja hengellisen työn kartoitus. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja XLIX. Helsinki: Suomen ekumeeninen neuvosto, lähetys- ja evankelioimistuksen jaosto.

Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen

- 1989 Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen vuosikirja 1989. Ryttylä.
1990 Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen vuosikirja 1990. Ryttylä.
1993 Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen vuosikirja 1992–1993. Ryttylä.

Suomen teologit 1982

- 1982 Suomen teologit 1982. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.

Suomen teologit 1999

- 1999 Suomen teologit 1999. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.

Suomen teologit 2010

- 2010 Suomen teologit 2010. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.

Survo, Arvo

- 2002 Nouse Inkeri! Muistikuvia Inkerin kirkon uuden nousun ajalta. – Inkerin kirkko eilen ja tänään. Toim. Reijo Arkkila. Helsinki: SLEY.

Taipale, Pentti

- 1980 Salatun voiman mies. Matti Pesosen elämä ja toiminta. Lapua: Herättäjä-Yhdistys.

Takkula, Kai

- 1992 Ennen ja jälkeen Elokuun vallankumouksen. – Kirkkomme lähetys 1/1992.

Tervonen, Heikki

- 2007 Arvo Survon matkassa. Viipurista Volgan mutkaan. Helsinki. Kirjapaja.

Väisänen, Matti

- 1992 Kansanlähetyksen työ Neuvostoliitossa. – Kirkkomme lähetys 1/1992.

Väliaho, Juha

- 1992a Keski-Venäjän suomalais-ugrilaiset kansat. – Kirkkomme lähetys 1/1992.
1992b Arvo Survo, lähetyspioneerit. – Kirkkomme lähetys 1/1992.
2004 Volgan ja Uralin välillä. Lähetystyötä suomalais-ugrialaisten kansojen keskuudessa. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

3. Sanoma- ja aikakauslehdet

- HK Hengellinen Kuukauslehti 1988–1993
HS Helsingin Sanomat 1989, 1994
IK Inkerin kirkko 1991–2000, 2004–2012
Inkeriläisten viesti 2012

KK	Kirkko ja kaupunki 1991
Km	Kotimaa 1988–1993, 2012 Kylväjä 1991–1993 Punalippu 1987 Rauhan Sana 1991 Rauhan Side 1988–1993, 2010 Sana 1991, 1992–1993
Ss	Sanansaattaja 1988–1993
US	Uusi Suomi 1989
UT	Uusi Tie 1988–1993, 1994

4. Internet-lähteet

- Arvo Survon taltioitu puhe
2011 Arvo Survon puheen taltiointi Tampereella marraskuussa 2011.
http://www.youtube.com/watch?v=oV_y_8Q2dTQ. Katsottu 24.1.2013.
- LFF
2012 Laestadianernas Fridsföreningars Förbund.
<http://www.lff.fi/web/guest/mission>. Katsottu 19.9.2012.
- LYRS
2012 Lestadiolainen Lähetysyhdistys Rauhan Sana.
<http://www.lyrs.fi/lahetystyo_historia.php>. Katsottu 20.9.2012.
- STI Yhteistoiminta-asiakirja
1987 Suomen teologinen instituutti.
<http://www.teolinst.fi/index.php/mikae-sti-on/yhteistoiminta-asiakirja>. Katsottu 31.10.2012.
- Smeds, Terhi
2013 Terhi Smedsin esittely
http://www.sro.fi/jt/lahettajaesittely.php?h_id=26. Katsottu 13.2.2013.

5. Haastattelut

- Kirkkoneuvos Risto Cantellin puhelinhaastattelu 5.3.2013
Emerituspiispa Leino Hassisen puhelinhaastattelu 8.4.2013
Diakoni Mikko Hautalan puhelinhaastattelu 13.2.2013
Pastori Oiva Hujasen puhelinhaastattelu 27.2.2013
Rovasti Vesa Junttilan puhelinhaastattelu 14.1.2013
Rovasti Alpo Järven haastattelu 4.1.2012
Rovasti Alpo Järven puhelinhaastattelu 15.3.2013
Projektisihteeri Aarno Lahtisen haastattelu 18.12.2012
Rovasti Kosti Laitisen puhelinhaastattelu 15.3.2013

Teologian tohtori h.c. Risto Lehtosen haastattelu 21.2.2012
Rakennusarkkitehti Seppo Leivon haastattelu 13.3.2012
Pastori Reino Letonsaaren puhelinhaastattelu 12.3.2013
Rovasti Markku Niemelän haastattelu 6.2.2013
Pääsihteeri Isto Pihkalan puhelinhaastattelu 15.3.2013
Projektisihteeri Sylvia Raulon haastattelu 8.1.2013
Emeritusprofessori Jouko Sihvon puhelinhaastattelu 7.2.2013
Pastori Arvo Survon puhelinhaastattelu 16.1.2013
Rakennusmestari Pertti Suontaman puhelinhaastattelu 9.4.2013
Professori Jouko Talosen haastattelu 11.1.2013
Pastori Jukka Tuppuraisen puhelinhaastattelu 14.1.2013

Kaikki haastattelut tekijän hallussa

6. Kirjeet ja tiedoksiannot

Oiva Hujasen tiedoksianto Antti Luomalle 21.2.2013
Kosti Laitisen tiedoksianto Antti Luomalle 7.3.2013
Seppo Leivon tiedoksianto Antti Luomalle 13.3.2012
Markku Niemelän tiedoksianto Antti Luomalle 22.11.2011
Jukka Tuppuraisen tiedoksianto Antti Luomalle 26.9.2012
Jukka Tuppuraisen tiedoksianto Antti Luomalle 3.10.2012

Kaikki tiedoksiannot tekijän hallussa

7. Kirjallisuus

Aittola, Marjatta

2007 Tuli syttyy. Lähetys-harrastuksen herääminen. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa. Toim. Kalevi Silvola. Oulu: Lestadiolainen Uusheräys ry.

Björkskog, Idamari

2012 Mona Backman och rysslandsmissionen. Pro gradu-avhandling i kyrkohistoria. Åbo: Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi.

Dahlgren, Sam

1990 Vainottu kirkko. Luterilaiset kirkot Itä-Euroopan maissa. Helsinki: SLEY-Kirjat.

Haapaniemi, Sinikka

2010 Kirkko sydämessä. Uskonnon muokkautuminen ja individuaatio inkerinsuomalaisten elämänvaiheissa 1900-luvulla. Diss. Helsinki. Tampere: [Sinikka Haapaniemi].

Haavio, Ari

1963 Evankelinen liike herätysliikkeenä. Diss. Turku. Helsinki: SLEY.

Heikkilä, Markku & Heininen, Simo

1996 Suomen kirkkohistoria. Helsinki: Edita.

- Huhta, Ilkka
 2007 "Täällä on oikea Suomenkansa". Körttiläisyyden julkisuuskuva 1880–1918. SKHST 186. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.
 2012 Wilhelmi Malmivaara. – Kirkollisia vaikuttajia. Toim. Hannu Mustakallio. Helsinki: SKS.
- Huotari, Voitto
 1981 Kirkkomme herätysliikkeet tänään. Helsinki: Kirjapaja.
- Iivonen, Jyrki
 2000 Neuvostoliiton/Venäjän historia 1985–1999. – Venäjän historia. Toim. Heikki Kirkinen. Helsinki: Otava.
- Jääskeläinen, Juhani
 1980 Inkerin suomalainen evankelis-luterilainen kirkko neuvostojärjestelmän ensimmäisenä vuosikymmenenä 1917–1927. Diss. Helsinki. Helsinki. Kirjapaja.
 1982 Inkerin kirkon tuho Stalinin pakkokollektivoinnissa. [Helsinki]: Alea-kirja.
- Kahle, Wilhelm
 2002 Wege und Gestalt evangelisch-lutherischen Kirchentums. Vom Moskauer Reich bis zur Gegenwart. Erlangen: Martin-Luther-Verlag.
- Kakkuri, Teemu
 2011 Evankelinen liike kirkossa ja yhteiskunnassa 1944–1963. Aktiivinen uudistusliike ja konservatiivinen sopeutuja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 13. Diss. Joensuu. Joensuu: Itä-Suomen Yliopisto.
- Kauppinen, Juha
 1990 Kansanlähetyksen alueellinen leviäminen. KT:n julkaisu 52. Diss. Helsinki. Tampere: KT.
- Ketola, Mikko
 1991 Kirkollisen toiminnan elpyminen Saksan miehittämässä Inkerissä 1942–1943. – SKHS:n vuosikirja 1990–1991 SKHST 80–81. Helsinki: SKHS.
 2012 Leino Hassinen. – Kirkollisia vaikuttajia. Toim. Hannu Mustakallio. Helsinki: SKS.
- Kinnunen, Mauri
 2004 Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870–1939. Diss. Jyväskylä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Krans, Virva
 2003 Neuvostoliiton kaatumisen ja kommunismin romahtamisen kuvaus Suomen kirkollisessa lehdistössä vuosina 1988–1991. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Hc.

Kääriäinen, Kimmo

- 1993 Atheism and perestroika. Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia B 270. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
2001 Ateismin jälkeen. KT:n julkaisu 86. Tampere: KT.

Lahtinen, Aarno

- 1991a Uskontolainsäädännön kehitys. – Usko, toivo ja vallankumous: kristinusko ja kirkot Neuvostoliitossa. Helsinki: Otava.
1991b Luterilaisuus Venäjällä. – Usko, toivo ja vallankumous: kristinusko ja kirkot Neuvostoliitossa. Helsinki: Otava.
1991c Luterilaisuus Neuvostoliitossa. – Usko, toivo ja vallankumous: kristinusko ja kirkot Neuvostoliitossa. Helsinki: Otava.

Latvala, Piia

- 2008 Valoa itään? Kansanlähetys ja Neuvostoliitto 1967–1973. SKHST 209. Diss. Helsinki. Helsinki: SKHS.

Luukkala, Urpo

- 2007 SRK:n Venäjän-lähetys vuosina 1990–1999. Kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Joensuun Kampus. Filosofinen tiedekunta, teologian osasto.

Murtorinne, Eino

- 1992 Suomen kirkon historia 3. Autonomian kausi 1809–1899. Porvoo: WSOY.
1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990. Porvoo: WSOY.
1997a Kirkon Ulkomaanavun kasvun ja vakiintumisen vuodet (1974–1995). – Kansainvälisen vastuun oppivuodet: Kirkon Ulkomaanavun kehityslinjoja. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
1997b Viisi vuosikymmentä kirkon keskushallintoa. Kirkon keskushallinnon synty ja kehitys vuoteen 1994. Helsinki: Kirkkohallitus.
2012 Risto Lehtonen. – Kirkollisia vaikuttajia. Toim. Hannu Mustakallio. Helsinki: SKS.

Nevalainen, Juhani

- 2007 Venäjä. – Sata lähetysten vuotta. Lestadiolainen uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa. Toim. Kalevi Silvola. Vaasa: Lestadiolainen Uusheräys ry.

Nevalainen, Pekka

- 1991 Silmäys Inkerin kirkollisiin oloihin 1704–1917. – Inkeri – historia, kansa, kulttuuri. Toim. Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo. Helsinki: SKS.

Niiranen, Pekka

- 2008 Martti Simojoki. Kirkon ääni. Helsinki: Kirjapaja.

Okkonen, Hannu

- 2010 Elävää sanaa ja Kristuksen kuvaa inkeriläisille. Laestadianernas Fridsföreningars Förbundin lähetystyö Inkerinmaalla vuosina 1989–

2009. Aate- ja oppihistorian pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta, historiatieteet.

Pesonen, Niilo

1994 Hengellistä vai kansallista herätystyötä? Herättäjä-Yhdistyksen heimolähetystyö Viron inkeriläisten ja liiviläisten hyväksi 1930–1942. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Hc.

Rajala, Johanna

2009 Mies paikallaan. Leino Hassinen vaikuttajana Inkerin kirkossa 1989–1995. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Hc.

Salomäki, Hanna

2010 Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen. KT:n julkaisuja 113. Diss. Jyväskylä. Tampere: KT.

Santti, Kaija

2008 Sanankuulijasta sananjulistajaksi. Naisten asema Inkerin luterilaisissa maalaisseurakunnissa 1917–1939. SKHST 207. Diss. Joensuu. Helsinki: SKHS.

Sihvo, Jouko

2000 Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta. Helsinki: Tammi.

Silvola, Kalevi

2007 Uusheräyksen nimikkolähetit 1907–2007. – Sata lähetyksen vuotta. Lestadiolainen uusheräys suomalaisen lähetystyön rintamassa. Toim. Kalevi Silvola. Vaasa: Lestadiolainen Uusheräys ry.

Snellman, Gerd

2011 Sions döttrar. De lestadianska kvinnorna som traditionsförmedlare i norra svenska Österbotten åren 1927–2009. Diss. Åbo. Turku: Åbo Akademis förlag.

Suni, Leo

1995 Inkerin kova kohtalo. – Itämerensuomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita. Toim. Mauno Jokipii. Jyväskylä: Atena.

Taipale, Anne

2002 Pitkä matka vapauteen. Tutkimus elpyvän Inkerin kirkon piispuudesta. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Hc.

Talonen, Jouko

1988 Viron lestadiolaisuus 1886–1953. *Studia Historica Septentrionalia* 16. Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys.

1993 Esikoislestadiolaisuus ja suomalainen yhteiskunta 1900–1944. SKHST 63. Helsinki: SKHS.

2000 Lestadiolaisuuden hajaannukset. – Iustitia 14. Suomen teologisen instituutin aikakauskirja. Toim. Ilpo Harjutsalo & Jouko Talonen. Helsinki: Suomen teologinen instituutti.

Väänänen, Kyösti

1991 Kirkko Inkerinmaalla Ruotsin vallan aikana (N. 1581–1704). Inkeri – historia, kansa, kulttuuri. Toim. Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo. Helsinki: SKS.

Ylönen, Kaarina

1997 Inkerin kirkon nousu kommunistivallan päätyttyä. KT:n julkaisuja 70. Diss. Helsinki. Tampere: KT.

2005 Ystävyyttä yli rajan. Luterilaista ystävyyssseurakuntatoimintaa Suomen ja Inkerin kirkkojen välillä. KT:n www-julkaisuja 6. Tampere: KT.

2010 Inkerin kirkko ja venäläinen luterilaisuus. – Kirkot ja uskonnot itäisessä Euroopassa. Helsinki: Edita.

IX HENKILÖHAKEMISTO

- Aaltonen, Riitta 85, 88, 90
Aarnio, Marja-Liisa 63
Aljoshkin, Aleksei 68, 69, 70, 76
Aljoshkin, Andrei 67, 68
Arkkila, Reijo 19, 46, 58, 76
- Brännström, Olof 96
- Cantell, Risto 54, 55, 71, 91, 114
- Ehrnvall, Kai 114
Elenius, Jaakko 40, 45, 46
- Finer, Leena 39
- Golovin, Viktor 113
Gorbatshev, Mihail 4, 24, 92
Grinevitsh, Viktor 48, 49, 113
- Halme, Eero 34, 58, 60, 77, 78, 81, 82, 88, 113, 114
Halonen, Martti 61, 80, 90
Hartsev, Konstantin 24
Hassinen, Leino 4, 32, 33, 38, 39, 44, 48, 50, 54–56, 58, 61, 62, 64, 68, 69, 72, 75–80, 85, 91–96, 98, 100, 104, 105, 113
Hautala, Mikko 76, 78, 113
Hedberg, Fredrik Gabriel 11, 12
Hujanen, Oiva 66, 77, 78, 113
Huotari, Ari 76, 78, 113
Husu, Lempi 64, 65
- Jantunen, Taisto 43, 44
Jokela, Erkki 50
Jokiranta, Liisi 67
Jokiranta, Pekka 67, 69, 73, 88, 89, 114
Junttila, Vesa 81,
Juujärvi, Annikki 61
Jänis, Jussi 72
Järvi, Alpo 19, 40, 47, 58, 90, 114
Järvi, Iikka 39
Jääskeläinen, Juhani 16
- Kajava, Maria 17, 21, 34, 66, 72
Kamppuri, Hannu 71
Kamprad, Irma 114
Karppinen, Leo 114
Kiiski, Juho 78, 113
- Kimmel, Aarre 76
Kinner, Viktor 48, 49, 77, 113
Kivioja, Timo 63
Kolehmainen, Matti 66, 90, 114
Korpiaho, Matti 90
Kretschmar, Georg 96
Kukkonen, Katri 17, 42
Kull, Elmar 17, 18,
Kumpulainen, Pekka 59, 60, 75, 76, 78, 82, 83, 113
Kuortti, Aatami 17, 28–30, 34, 81, 83, 99
Kuortti, Laura 30
Kuosti, Väinö 113
Kurki, Eino 113
Kuukauppi, Aarre 35, 41, 63, 67, 72, 73, 76, 77, 92, 94, 95, 111, 113
Kuukauppi, Eero 35, 48, 113
Kuusisto, Seppo 29, 30
Kymäläinen, Aimo 34, 58, 59, 78, 113
Kyröläinen, Raisa 114
Kähar, Jaan 48, 49
Kärki, Pentti 42
- Laestadius, Lars Levi 12
Lahtinen, Aarno 28, 39, 45, 93, 96
Laitinen, Kosti 27, 28, 32, 38, 39, 42, 45, 54, 56, 83, 89, 91–93, 113, 114
Laivuori, Kauko 41, 59, 76, 78, 88, 89, 113, 114
Lammi, Mikko 50, 76
Laukkanen, Paavo 81, 82
Launikari, Jaakko 18, 47
Laurikkala, S. J. 14
Lehtonen, Risto 22, 26, 28, 31, 32, 45–47, 50, 54, 70, 83, 84, 87–90, 93, 94, 97, 102, 104, 105, 114
Leini, Toivo 48
Lepola, Seija 114
Letonsaari, Reino 63–65, 76, 78, 79, 113
Luukkonen, Liisa 114
- Malk, Per-Olof 20
Malmi, Kyösti 75, 76, 78, 80, 113
Malmi, Maila 75
Malmivaara, Jukka 54,
Malmivaara, Wilhelmi 10, 11
Mangs, Frank 20

Mishin, Mikis 67, 68, 70, 76
 Muroma, Urho 20

Niemelä, Markku 19, 51, 59, 96
 Nieminen, Erkki 29, 30, 51, 59
 Nuutinen, Heikki 114

Paavola, Hannu 71, 72, 88–90, 114
 Pajula, Kuno 29, 37, 38, 50, 54, 95
 Pakkari, Juho 77, 113
 Parkkinen, Paavo 35, 37
 Paunonen, Seikku 73, 90
 Perälä, Rauno 55, 69
 Pietari Suuri 9
 Pihkala, Isto 4, 80, 88, 89, 93, 94,
 104, 113, 114
 Porvari, Markku 48,
 Preiman, Sergei 113
 Pulkkinen, Eira 114
 Pulkkinen, Jouko 56, 93
 Punt, Ants 113
 Pyykkö, Riitta 62, 63, 68, 73, 75

Raattamaa, Juhani 12
 Rainio, Arja 114
 Raittila, Anna-Maija 54
 Raulo, Sylvia 47, 88, 89, 93, 114
 Relander, Felix 13
 Repo, Jukka 75, 79
 Reponen, Jari 39
 Robertson, Stewart 113
 Ruotsalainen, Paavo 10
 Ruponen Martin 114

Saar, Paul 18, 38, 50, 53
 Saraneva, Tapio 90
 Setälä, Osmo 114
 Sevastjanov, Oleg 113
 Sihvo, Jouko 76, 80, 93
 Sihvonen, Matti 95
 Siljamäki, Esa 50
 Simojoki, Martti 17
 Smeds (aik. Paajanen), Terhi 63–65,
 90, 114
 Smeds, Pentti 44, 64, 76, 81,
 Smirnof, Simo 76
 Soittonen, Fredrik 14
 Soittu, Arvo 48, 54, 76, 113,

Suontama, Pertti 25, 29, 30, 40, 42,
 51, 57, 59, 81–83
 Survo, Arvo 4, 5, 19, 24, 25, 29, 30,
 31, 33–38, 40, 41, 52–54, 58, 60, 62,
 63, 66–69, 72–74, 76, 77, 80–84, 91,
 92, 95, 97–102, 104, 113

Takkula, Kai 26–28, 39, 45, 93
 Talonen, Jouko 81
 Tiililä, Osmo 20
 Toivanen, Kauko 76–78, 113
 Toiviainen, Kalevi 44
 Tolvanen, Yrjö 114
 Tuppurainen, Jukka 28, 45–48, 83,
 84, 93

Vikström, John 71
 Vuolanne, Matti 50
 Vuollo, Mauno 53, 60, 61, 78, 113
 Vuollo, Ritva 60
 Väisänen, Matti 69, 114
 Väliäho, Juha 63
 Vösandi, Airi 48, 49

Wurmbrand, Richard 20, 21

Soittu, Paavo 52
 Somppi, Jussi 40

